

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော (စတုတ္ထမဏ္ဍိုင်) အင်စတီကျူးရှင်းများ

International IDEA မှထုတ်ဝေသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ခြင်း စာတမ်းအမှတ် (၁၉)

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော (စတုတ္ထမဏ္ဍိုင်) အင်စတီကျူးရှင်းများ

International IDEA မှထုတ်ဝေသော
ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ခြင်း
စာတမ်းအမှတ် (၁၉)

စာတမ်းပြုစုသူ

Elliot Bulmer

© ဒီမိုကရေစီနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အကူအညီပေးရေး နိုင်ငံတကာအဖွဲ့ (International IDEA) ၂၀၂၀ ခုနှစ်မူပိုင်ဖြစ်သည်။

International IDEA အဖွဲ့မှ ထုတ်ဝေသော စာအုပ်စာတမ်းများသည် နိုင်ငံများ၏ အကျိုးစီးပွား သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးအကျိုးစီးပွားတို့မှ သီးခြားလွတ်လပ်မှု ရှိပါသည်။ ဤစာအုပ်တွင် ဖော်ပြထားသော ရှုမြင်ပုံများမှာ International IDEA အဖွဲ့၊ ယင်းအဖွဲ့၏ ဘုတ်အဖွဲ့ သို့မဟုတ် ကောင်စီဝင်များ၏ ရှုမြင်ပုံများကို ကိုယ်စားပြု သည်ဟု ယတိပြတ်မဆိုနိုင်ပါ။

ဤစာအုပ်ကို Creative Commons Attribution-NonCommercialShareAlike ၃.၀ (CC BY-NC-SA 3.0) လိုင်စင် ခွင့်ပြုချက်အရ အီလက်ထရောနစ်ဖိုင်အနေဖြင့် ရယူနိုင်ပါသည်။ စီးပွားရေးအကျိုးအမြတ်အတွက် မဟုတ်ပါက လွတ်လပ်စွာ ကူးယူခြင်း၊ ဖြန့်ဝေခြင်း၊ ပို့လွှတ်ခြင်း၊ ရောနှောသုံးစွဲခြင်း သို့မဟုတ် လိုက်လျောညီထွေ ဖြစ်စေရန် ပြန်လည်စီစဉ်ဖြုတ်ခြင်းများ လုပ်ဆောင်နိုင်ပါသည်။ မူရင်းရေးသားပြုစုသူအား လျော်ကန်စွာ အသိ အမှတ်ပြုရည်ညွှန်းချက်ဖော်ပြပေးပြီး အလားတူတရားဝင်လိုင်စင် ခွင့်ပြုချက်ဖြင့် ဆောင်ရွက်ရမည် ဖြစ်သည်။

ဤလိုင်စင်နှင့် စပ်လျဉ်း၍ ဆက်လက်သိရှိလိုပါက Creative Commons ဝဘ်ဆိုက်တွင် အင်တာနက်လိပ်စာ <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/> တွင် သွားရောက်ကြည့်ရှုနိုင်ပါသည်။

အင်တာနေရှင်နယ် အိုင်ဒီယာ

စတုန်းစံဘောက်
SE- ၁၀၃၃၄၊ စတော့ဟုမ်းမြို့၊
ဆွီဒင်နိုင်ငံ
ဖုန်းနံပါတ် - +၄၆၈ ၆၉၈၃၇၀၀
အီးမေးလ် - info@idea.int
ဝဘ်ဆိုက် - www.idea.int

Cover design: International IDEA
မြန်မာဒီဇိုင်း - မြင့်စိုးဦး
ISBN: 978-91-7671-309-9 (Print)
ISBN: 978-91-7671-310-5 (PDF)
DOI: <<https://doi.org/10.31752/idea.2020.23>>

မာတိကာ

၁။ နိဒါန်း	၅
ပညာရပ်ဝေါဟာရများ.....	၆
အားသာချက်များနှင့် အန္တရာယ်များ	၇
၂။ အဓိက အကြောင်းအရာက ဘာလဲ။	၉
သမိုင်းဖြစ်စဉ်နှင့် မကြာမီက တိုးတက်ပြောင်းလဲလာမှုများ	၉
ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများအား	
ချိန်ခွင်လျှာညှိရာတွင် အသုံးပြုခြင်း	၁၀
ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ၏	
လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှုနည်းလမ်းများ	၁၁
၃။ အခြေခံဒီဇိုင်းရွေးချယ်စရာများ	၂၀
မည်ကဲ့သို့သော ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော	
အင်စတီကျူးရှင်းများကို လိုအပ်ပါသလဲ။	၂၀
ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အသေးစိတ် မည်မျှအထိထည့်သွင်းရေးသားရမည်နည်း။ ...	၂၂
လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ဒီဇိုင်း.....	၂၅
အလုပ်ခန့်အပ်ထားခြင်းဆိုင်ရာ ယန္တရားများ.....	၂၉
အရည်အချင်းများနှင့် အတွေ့အကြုံ.....	၃၆
ကျား/မ ညီမျှမှုနှင့် ကိုယ်စားပြုမှုလက္ခဏာများ.....	၃၆
ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနှင့် မျှတသည့် ရွေးချယ်မှုလုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ	၃၇
နယ်နိမိတ်နိုင်ငံရေး နှင့် ဖက်ဒရယ်စနစ်များ.....	၃၈
ရာထူးသက်တမ်းနှင့် ရာထူးနေရာ ရေရှည်အာမခံချက်.....	၄၀
လစာနှင့် အမှုထမ်းဆောင်ရန် အခြေအနေများ	၄၂
လုံလောက်သော လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာနှင့် လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှုဆိုင်ရာ ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့် ..	၄၃
အစီရင်ခံခြင်းနှင့် တာဝန်ယူမှုတာဝန်ခံမှု	၄၄
တားမြစ်ချက်များနှင့် ကန့်သတ်ချက်များ	၄၅

၄။ ရေခဲမြေခဲအခြေအနေများကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်း	၄၇
နိုင်ငံရေး အလျှော့အတင်း	၄၇
အရင်းအမြစ်၊ ဝန်ထမ်းခန့်အပ်ခြင်းနှင့် လုပ်ဆောင်နိုင်စွမ်း	၄၇
အကူးအပြောင်းကာလ အခက်အခဲများ	၄၉
နိုင်ငံရေးယဉ်ကျေးမှုနှင့် ပြည်သူ့နီတိ	၄၉
ထောက်ပံ့အားပေးခြင်းနှင့် အကျင့်ပျက်ချစားခြင်း	၅၀
ထိရောက်မှုရှိခြင်း	၅၀
၅။ အားနည်းချက်များနှင့် အခြားနည်းလမ်းများ	၅၂
၆။ ဆွေးနွေးရန် မေးခွန်းများ	၅၄
၇။ ဥပမာများ	၅၆
ကိုးကားချက်များနှင့် ဆက်လက်လေ့လာရန်စာပေများ	၆၃
နောက်ဆက်တွဲ	၆၅
စာရေးသူ အကြောင်း	၆၅
International IDEA အကြောင်း	၆၅
MyConstitution အစီအစဉ်အကြောင်း	၆၆
ဤစာစဉ်နှင့်စပ်လျဉ်း၍	၆၆

၁။ နိဒါန်း

ဤစာတမ်းတွင် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများအကြောင်းကို ဆွေးနွေးတင်ပြထားပါသည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများမှာ နိုင်ငံရေးအရ ဘက်လိုက်မှု မရှိဘဲ၊ အစိုးရ၏ မဏ္ဍိုင်ကြီး (၃) ရပ် မှ လွတ်လပ်သည့် အများဆိုင်အင်စတီကျူးရှင်းများဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့၏ရည်ရွယ်ချက်မှာ ဒီမိုကရက်တစ် အုပ်ချုပ်ရေးစနစ်အတွက် သမာဓိတည်ဆောက်ရန်နှင့် လိုအပ်သည့်အရည်အသွေးနှင့် တည်တံ့ခိုင်မြဲမှုကိုပေးရန်တို့ဖြစ်သည်။ ခေတ်သစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေများတွင် တွေ့ရလေ့ရှိသည့် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ အင်စတီကျူးရှင်းများမှာ -

- အများပြည်သူဝန်ဆောင်မှုများ သမာဓိရှိစေရန်၊ ဘက်လိုက်မှုမရှိစေရန်နှင့် လုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပိုင်နိုင်မှုများရှိစေရန် တာဝန်ရှိသည့် အများပြည်သူဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်များ။
- ဘက်လိုက်မှုမရှိသည့် ရွေးကောက်ပွဲများကိုစီမံဆောင်ရွက်ရန်တာဝန်ရှိသည့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာကော်မရှင်များ၊ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာခုံရုံးများ (သို့) အခြားသော ရွေးကောက်ပွဲစီမံခန့်ခွဲရေးအဖွဲ့များ (သို့) ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ တရားမူတူမှု အဖွဲ့အစည်းများတို့ ဖြစ်သည်။ ပထဝီအခြေပြု ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ ခရိုင်များ (မဲဆန္ဒနယ်) တစ်ခုတည်းသတ်မှတ်ထားသည့် နိုင်ငံများတွင် ထိုခရိုင်များ၏ နယ်နိမိတ်သတ်မှတ်ချက်များကို ကာလအလိုက် ပြန်လည် ပြင်ဆင်မွမ်းမံခြင်းများပြုလုပ်ရန် တာဝန်ရှိသည့် နယ်နိမိတ်ဆိုင်ရာကော်မရှင်များကို ထားရှိလေ့ရှိသည်။
- တရားသူကြီးများကို အဆိုပြုတင်သွင်းရန်နှင့် တခါတရံ တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ ကျင့်ဝတ်နှင့် ဝတ္တရားများကို စောင့်ကြည့်ကွပ်ကဲရန် တာဝန်ရှိသည့် တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ ကော်မရှင်များ၊ တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ခန့်အပ်မှုများပြုလုပ်သည့် ကော်မရှင်များ (သို့) တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ အမြင့်ဆုံးကောင်စီများ။
- စီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များနှင့်ပတ်သက်၍ ပြည်သူများမှ မကျေနပ်မှုများ တင်ပြလာပါက စုံစမ်းစစ်ဆေးရန်၊ တခါတရံတွင်စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများကို အစပြုလုပ်ဆောင်ရန် တာဝန်ရှိသည့် အရာရှိများအဖွဲ့။

- ပြည်သူ့ ငွေစာရင်းများကို စာရင်းစစ်ခြင်းနှင့် ငွေကြေးဆိုင်ရာပွင့်လင်းမှုများရှိစေရန် တာဝန် ရှိသည့် စာရင်းစစ်ချုပ်၊ စာရင်းစစ်ဆိုင်ရာ တရားရုံးများ (သို့) အခြား စာရင်းစစ်အဖွဲ့ အစည်းများ။
- ပြည်သူ့ကျင့်ဝတ်ဆိုင်ရာများ မြှင့်တင်ရန်နှင့် အကျင့်ပျက်ခြစားမှုများကို ကာကွယ်ရန် (သို့) စုံစမ်းစစ်ဆေးရန် တာဝန်ရှိသည့် အကျင့်ပျက်ခြစားမှု တိုက်ဖျက်ရေးကော်မရှင် (သို့) ပြည်သူ့ကျင့်ဝတ်ဆိုင်ရာ ကော်မရှင်များ။
- လူ့အခွင့်အရေးများကို မြှင့်တင်ရန်နှင့် စောင့်ကြည့်လေ့လာရန် ဖွဲ့စည်းထားသည့် လူ့အခွင့် အရေးဆိုင်ရာ ကော်မရှင်များ။
- ကျားမတန်းတူရေးအမြင်မှ မူဝါဒများလေ့လာဆန်းစစ်ရန်၊ ကျားမတန်းတူရေးမြှင့်တင်ရန် နှင့် အမျိုးသမီးများ၏ အခွင့်အရေးများကိုကာကွယ်ရန် လုပ်ဆောင်သည့် ကျားမတန်းတူ ရေး/ အမျိုးသမီးကော်မရှင်များ။
- တိုင်းရင်းသားများ၊ ဘာသာရေးများ၊ ယဉ်ကျေးမှု (သို့) ဘာသာစကားအရ လူနည်းစုများ အပေါ်တွင် အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိသည့် အစိုးရ၏ မူဝါဒများကို လေ့လာဆန်းစစ်သည့် လူနည်းစုဆိုင်ရာကော်မရှင်များ (သို့) လူနည်းစုများ၏ အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ပေး သည့် ကော်မရှင်များ။

ဤအနှစ်ချုပ်တွင် အဆိုပါအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ သဘောသဘာဝနှင့် ရည်ရွယ်ချက်များကို သုံးသပ်ထားပါသည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အားသာချက်များနှင့် အားနည်းချက်များကိုလည်း လေ့လာဆန်းစစ်ထားပါသည်။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ အပြောင်းအလဲဖြစ်စဉ်များတွင် ထိုအင်စတီ ကျူးရှင်းများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည့် အောက်ပါမေးခွန်းများကိုလည်း ဖြေဆိုထားပါ သည်။ မည်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများကို လိုအပ်သနည်း။ မည်သို့ ခန့်အပ်ထားသင့်သနည်း။ ၎င်းတို့ ၏ လွတ်လပ်စွာရပ်တည်မှုနှင့် ဘက်မလိုက်မှုကို မည်သို့ကာကွယ်ရမည်နည်း။ ၎င်းတို့ကို တာဝန် ယူမှု၊ တာဝန်ခံမှုရှိစေရန် မည်သို့လုပ်ဆောင်ရမည်နည်း။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်၊ အာဏာများနှင့် တာဝန်များကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် မည်သို့ဖော်ပြသင့်သနည်း။ သာမန်ဥပဒေ တွင် ဖော်ပြရန် မည်သည့်အပိုင်းများကို ချန်လှပ်ထားသင့်သနည်း။

ပညာရပ်ဝေါဟာရများ

အဆိုပါအင်စတီကျူးရှင်းများကို အမည်တပ်ခေါ်ဆိုရာတွင် နိုင်ငံတကာတွင် အများသဘောတူ ဘုံအမည်သတ်မှတ်ထားသည့် အခေါ်အဝေါ်မရှိပါ။ ဤအနှစ်ချုပ်တွင် Constitute Project ၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စာရွက်စာတမ်းများတွင် (www.constituteproject.org) အသုံးပြုထားသည့် အခေါ်အဝေါ်ဖြစ်သည့် “ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီ

ကျူးရှင်းများ” ဟု အသုံးပြုထားပါသည်။ ထိုအခေါ်အဝေါ်သည် ဖော်ပြပါ အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ နိုင်ငံရေးအရသော်လည်းကောင်း၊ အဖွဲ့အစည်းအရသော်လည်းကောင်း လွတ်လပ်မှုကို အလေးပေး ဖော်ပြပြီး၊ ၎င်းတို့၏ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ (အုပ်ချုပ်ရေး၊ ဥပဒေပြုရေး (သို့) တရားစီရင်ရေးများ အစား) လုပ်ဆောင်မှုများကိုပါ ပူးတွဲဖော်ပြထားသည်။

ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများသည် အစိုးရ မဏ္ဍိုင်ကြီး (၃) ရပ်၏ နောက်ထပ်တိုးထားသည့် အင်စတီ ကျူးရှင်းများဖြစ်သည့်အတွက် (အစိုးရ မဏ္ဍိုင်ကြီး (၃) ရပ်မှ လွတ်လပ်ပြီး) စတုတ္ထမဏ္ဍိုင် အင်စတီ ကျူးရှင်းများဟုလည်း ရည်ညွှန်းကြသည်။ သို့သော် နိုင်ငံအများအပြားတွင် မီဒီယာ၊ အများပြည်သူ စီမံခန့်ခွဲမှု (သို့) အရပ်ဖက် အဖွဲ့အစည်းများကို စတုတ္ထမဏ္ဍိုင် အင်စတီကျူးရှင်းများဟု ခေါ်ဆိုကြ သဖြင့် ထို့ဝေါဟာရသည်လည်း လွဲမှားသည့်အမြင်ကို ပေးနိုင်သည်။ မည်သို့ပင်ဖြစ်စေ ထိုအင်စတီ ကျူးရှင်းများသည် ပြီးပြည့်စုံသည့် အစိုးရမဏ္ဍိုင်တစ်ရပ်ကို ဖော်ဆောင်သလား (သို့) လုပ်ငန်းဆောင် တာမတူသည့် သာမန်အဖွဲ့အစည်းတစ်ရပ်ပင်လားဆိုသည်နှင့် ပတ်သက်၍ အငြင်းပွားဖွယ်ရာများ ရှိပါသည်။

ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများကို ခေါ်ဝေါ်ရာတွင်အသုံးပြုသည့် အခြားအမည်များလည်း ရှိပါသည်။ (Ackerman 2000 တွင်) ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ သမာဓိရှိမှုနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲရေးဆိုင်ရာ အင်စတီ ကျူးရှင်းများဟု ခေါ်ဝေါ်အသုံးပြုခဲ့ပြီး (တောင်အာဖရိကနိုင်ငံ၏ ၁၉၉၆ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တွင်) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ဒီမိုကရေစီစနစ်ကို အထောက်အကူပြုသည့် နိုင်ငံတော်အင်စတီ ကျူးရှင်းများဟု ခေါ်ဝေါ်အသုံးပြုခဲ့ပါသည်။

အားသာချက်များနှင့် အန္တရာယ်များ

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများကို ကောင်း မွန်စွာ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပြီး လုံလောက်သည့် အရင်းအမြစ်၊ အရည်အသွေးနှင့် ယုံကြည်မှုများ ပေးနိုင်ပါက အစိုးရအုပ်ချုပ်ရေးကို ပိုမိုကောင်းမွန်လာစေနိုင်ပြီး၊ တရားဥပဒေစိုးမိုးရေး၊ ပွင့်လင်းမြင် သာမှု၊ အကျင့်ပျက်ခြစားမှုမှ ကာကွယ်ပေးခြင်းနှင့် ဒီမိုကရေစီစနစ်၏ အရည်အသွေးနှင့် တည်မြဲမှု တို့ကိုအားကောင်းလာစေနိုင်သည်။ ထိုသို့ပြုလုပ်ရာတွင် (ဝန်ထမ်း ခန့်အပ်ခြင်း (သို့) ရွေးကောက်ပွဲ ကျင်းပခြင်းကဲ့သို့သော) နိုင်ငံတော်၏လုပ်ဆောင်မှုတစ်ရပ်ရပ်ကို ပါတီနိုင်ငံရေး နှင့်ပတ်သက်ခြင်းမှ ကင်းလွတ်စေခြင်း (သို့) နိုင်ငံတော်၏လုပ်ငန်းများနှင့် ပတ်သက်၍ ယန္တရားတည်ဆောက်ပြီး အများ ပြည်သူသိစေရန် စုံစမ်းစစ်ဆေးခြင်းများနှင့် အစီရင်ခံခြင်းများကို ပြုလုပ်ပေးခြင်း (ဥပမာ လူ့အခွင့် အရေး မြှင့်တင်ပေးခြင်း (သို့) ကျားမတန်းတူရေး ဖော်ဆောင်ပေးခြင်း) တို့အားဖြင့် လုပ်ဆောင် ကြသည်။

သို့သော် ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများသည် ပြဿနာအားလုံးကို ဖြေရှင်းပေးနိုင်စွမ်းမရှိပါ။ အထူးသဖြင့် ဒီမိုကရေစီကျင့်သုံးစနစ်များတွင် ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများ၏လက်တွေ့ အကျိုးပြုနိုင်မှု

များနှင့် ပတ်သက်၍ မေးခွန်းများစွာရှိနေသည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများသည် ၎င်းတို့၏ တာဝန်များကို ကျေပွန်စွာ ထမ်းဆောင်နိုင်ရန်အတွက် လုံလောက်သည့် ငွေကြေး၊ အရင်းအမြစ်များ၊ ဝန်ထမ်းနှင့် ကျွမ်းကျင်မှု မရှိသေးခြင်းလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ သမာဓိနှင့် ခေါင်းဆောင်မှုကောင်း မရှိခြင်းတို့ကြောင့် ၎င်းတို့၏တာဝန်များကို အလေးအနက်မထား၊ တက်ကြွမှုမရှိဘဲ အနည်းငယ်သာလုပ်ဆောင်ခြင်းမျိုးဖြစ်နိုင်သည်။ လာဘ်ငွေယူခြင်း၊ ဘက်လိုက်မှုရှိခြင်း (သို့) ၎င်းတို့၏ ရာထူးနှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်များကို လျော့ပေါ့စွာရှုမြင်ခြင်းတို့ဖြစ်နိုင်သည်။ (ဤအနစ်ချုပ်၏ နောက်စာမျက်နှာများတွင် ဖော်ပြထားသည့်အတိုင်း) အထက်ပါကိစ္စများ ဖြစ်ပျက်ခြင်းကိုကာကွယ်ရန် ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှပေးအပ်ထားသော လုပ်ပိုင်ခွင့်များရှိရန်၊ လိုအပ်သည့် ထောက်ပံ့မှုအရင်းအမြစ်များရှိရန်၊ သင့်လျော်သည့် ခန့်အပ်ထားခြင်းများပြုရန်နှင့် လုပ်ငန်းယန္တရားများရှိစေရန်အတွက် ဂရုတစိုက်ပြင်ဆင်ဒီဇိုင်းရေးဆွဲထားခြင်းအားဖြင့် ကာကွယ်နိုင်ပါသည်။ သို့သော် လက်တွေ့ကျသည့် မျှော်မှန်းချက်များထားရှိရန်လည်း လိုအပ်ပါသည်။ ကောင်းမွန်သည့် ခေါင်းဆောင်မှုနှင့် ထောက်ပံ့ပေးနိုင်မည့် အလေ့အကျင့်များ၊ တန်ဖိုးများနှင့် လူထုကျင့်ဝတ်များ မရှိပါက အကောင်းဆုံးဆိုသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ နည်းဥပဒေများကပင်လျှင် ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများအား လုံလောက်သည့်ကာကွယ်မှုများ မပေးနိုင်ပါ။

အခြားထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အချက်မှာ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများအပေါ် လွန်ကဲစွာမှီခိုခြင်းအားဖြင့် နိုင်ငံရေးပြဿနာများကို နိုင်ငံရေးနည်းမဟုတ်ဘဲ နည်းပညာအခြေပြုနည်းလမ်းများဖြင့် ဖြေရှင်းရန်ကြိုးစားခြင်းများ ဖြစ်လာရန် အားပေးမှုများဖြစ်နိုင်သည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများသည် စောင့်ကြည့်သူများ (သို့) လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို စောင့်ရှောက်သူများ အဖြစ်မရှိတော့ဘဲ၊ ထိုအစား တက်ကြွလှုပ်ရှားသူ၊ မူဝါဒရေးဆွဲသူများ အခန်းကဏ္ဍအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိသွားပါက ပါတီနိုင်ငံရေး၏ တရားဝင်လုပ်ဆောင်မှုများကို ပျက်ဆီးစေပြီး၊ အများဆိုင်ပြဿနာများကို ဖြေရှင်းနိုင်ရန် ရွေးကောက်ခံရသည့် ကိုယ်စားလှယ်များ၏ အရည်အသွေးများကို ပျောက်ဆုံးစေနိုင်ပါသည်။ ဒီမိုကရေစီ၏ တရားဝင်မှုနှင့် တာဝန်ခံမှု၊ တာဝန်ယူမှုကို ထိခိုက်စေနိုင်ပါသည်။

နောက်ဆုံးအနေဖြင့် ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများတွင် လစာ၊ ခွင့်ပြုစရိတ်၊ ရုံးသုံးစရိတ် စသည့် အသုံးစရိတ်များ ရှိပါသည်။ အထူးသဖြင့် အရင်းအမြစ်များ အကန့်အသတ်ဖြင့်သာရှိသော နိုင်ငံများတွင် ထိုကုန်ကျစရိတ်များသည် နိုင်ငံတော်၏ဘက်ကျက်တွင် မလိုအပ်ဘဲပိုမိုလာနိုင်သည်။ သေးငယ်သောနိုင်ငံများတွင် သတ်မှတ်ထားသည့် အရည်အချင်း၊ ကျင့်ဝတ်နှင့် အဆင့်အတန်းရှိသော သူများခန့်အပ်ထားရန် ခဲယဉ်းပါလိမ့်မည်။ ယင်းအင်စတီကျူးရှင်းများကိုသေးငယ်ပြီး အဖွဲ့ဝင်အနည်းငယ်ဖြင့်သာ ဖွဲ့စည်းထားခြင်းဖြင့် ထိုပြဿနာများကို ဖြေရှင်းနိုင်ပါသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ အလုပ်တာဝန်များ ထပ်မနေစေရန် အချို့သောလုပ်ငန်းဆောင်တာများကို စုပေါင်းကာလုပ်ဆောင်နိုင်ပါသည်။

၂။ အဓိကအကြောင်းအရာအားလုံး

သမိုင်းစဉ်နှင့် မကြာမီက ပြောင်းလဲတိုးတက်လာမှုများ

ကနဦး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများအကြောင်း ဖော်ပြထားခြင်းမရှိပါ။ ယေဘုယျအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများသည် အာဏာခွဲဝေခြင်း၊ ချိန်ခွင်လျှာညှိခြင်းနှင့် ပုံမှန်ရွေးကောက်ပွဲများကျင်းပခြင်းအားဖြင့် အာဏာအလွဲသုံးစားမှုကို နိုင်ငံရေးနည်းလမ်းများဖြင့် ကာကွယ်ခဲ့ကြပါသည်။ ၂၀ ရာစု အစတွင် ထိုအလေ့အကျင့်များ ပြောင်းလဲလာပါသည်။ ပါတီနိုင်ငံရေး မြင့်တက်လာမှု၊ လာဘ်စားမှုများကို နိုင်ငံရေးမှပယ်ပျောက်စေရန် တောင်းဆိုမှုနှင့် အစိုးရဖွဲ့စည်းမှု ကြီးမားရှုပ်ထွေးလာခြင်းတို့ကြောင့် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများထားရှိရန် တောင်းဆိုမှု များပြားလာပါသည်။

ဒုတိယကမ္ဘာစစ်အပြီး ကိုလိုနီစနစ်ပျက်ပြယ်လာသည့် ကာလတွင် အာဖရိက၊ အာရှနှင့် ကရေဘီယံဒေသများတွင် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများကို ၎င်းတို့၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေသစ်များတွင် ထည့်သွင်းလာကြသည်။ ထိုသို့ပြုလုပ်ခြင်းမှာ နိုင်ငံတော်၏တရားစီရင်ရေး၊ ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲခြင်းများနှင့် ပတ်သက်သည့် အလေ့အကျင့်များကို ထုံးတမ်းစေလွှာ၊ ပြဋ္ဌာန်းချက်များဖြင့် ကောင်းစွာကာကွယ်ခြင်းမပြုလုပ်နိုင်သည့် နိုင်ငံများတွင် ဘက်မလိုက်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများဖြင့် ထိန်းကျောင်းရန် ရည်ရွယ်၍ ပြုလုပ်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။

ဥရောပ အလယ်ပိုင်းနှင့် အရှေ့ပိုင်း၊ လက်တင်အမေရိကနှင့် အာဖရိက ဆာဟာရဒေသများရှိ ရှေ့ဆင့်နေောက်ဆင့် ဒီမိုကရေစီအကူးအပြောင်းများသည် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ များပြားလာခြင်းနှင့် ယှဉ်တွဲပေါ်ပေါက်လာပါသည်။ အားနည်းသည့် ဥပဒေပြုရေး၊ ပါတီများနှင့် အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများရှိသည့် ဒေသများတွင် ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများကို အကျင့်ပျက်လာဘ်စားမှုများ တိုက်ဖျက်နိုင်ပြီး လူ့အခွင့်အရေး၊ အမျိုးသမီးနှင့် လူနည်းစုများပါဝင်ရေးကို မြှင့်တင်နိုင်သည့် ထိရောက်သောနည်းလမ်းတစ်ရပ်အဖြစ် မြင်လာကြသည်။

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများအား ချိန်ခွင်လျှာညှိရန် အသုံးပြုခြင်း

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများသည် အစိုးရ မဏ္ဍိုင်ကြီး (၃) ရပ်အတွင်းနှင့် အကြားတွင် ချိန်ခွင်လျှာညှိပေးနိုင်သည့် နည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့သည် ဘက်မလိုက်သည့် စောင့်ရှောက်သူများ (Smith 1964)၊ သတိစီရိယနှင့်စောင့်ကြည့်သူများ၊ လွတ်လပ်သည့် စီမံခန့်ခွဲသူများအဖြစ် လုပ်ဆောင်ကြသည်။

ဘက်မလိုက်သည့် စောင့်ရှောက်သူသည် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ မျှတရေးနှင့် နိုင်ငံရေးစနစ်၏ သမာဓိရှိရေးတို့ကို လုပ်ဆောင်ပေးရသည်။ ပါတီကိုအခြေခံပြီး သီးသန့်မူဝါဒလမ်းစဉ်တစ်ခုကိုသာ လိုက်လျှောက်လိုသည့် အုပ်ချုပ်ရေးကဏ္ဍကို ပါတီကိုအခြေမခံဘဲ ဘက်မလိုက်မှုမရှိသည့် နိုင်ငံတော်၏ အမြဲတမ်းအင်စတီကျူးရှင်းများမှခွဲထုတ်ပေးရပါသည်။ ဘက်မလိုက်သည့်စောင့်ရှောက်သူများသည် ဒီမိုကရေစီစနစ်ကို နိုင်ငံရေးပါတီများ၏ ခြယ်လှယ်မှုနှင့် အကြီးကဲများ၏ အကျင့်ပျက်ခြစားမှုများမှ ကာကွယ်ပေးပါသည်။ ဘက်မလိုက်မှုမရှိသည့် စောင့်ရှောက်သူတွင် ဥပမာအားဖြင့် လွတ်လပ်မျှတသောရွေးကောက်ပွဲများ ဖြစ်မြောက်ရေး၊ ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းများ ခန့်အပ်ရေး (သို့) တရားစီရင်ရေး လွတ်လပ်စွာရပ်တည်ရေးတို့အတွက် တာဝန်ရှိသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ ပါဝင်ပါသည်။

သတိစီရိယနှင့် စောင့်ကြည့်သူများသည် သတ်မှတ်ထားသည့် မူဝါဒများနှင့်ပတ်သက်၍ အစိုးရ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များကို စောင့်ကြည့်အစီရင်ခံကြသည်။ ပါတီအခြေမခံသည့် မူဝါဒသုတေသနပြုလုပ်ခြင်း၊ ဆန်းစစ်သုံးသပ်ခြင်း (သို့) လူနည်းစုများနှင့် အားနည်းသူများ၏ အမြင်များကို ထည့်သွင်းကိုယ်စားပြုစေရေးအတွက် ကူညီခြင်း စသည့်လုပ်ငန်းများတွင် ပါဝင်လုပ်ဆောင်ကြသည်။ သတိစီရိယနှင့် စောင့်ကြည့်သူတွင် ဥပမာအားဖြင့် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်၊ ကျားမတန်းတူရေးကော်မရှင်နှင့် လူနည်းစုအခွင့်အရေး ကော်မရှင်တို့ ပါဝင်သည်။

လွတ်လပ်သည့်စီမံခန့်ခွဲသူများသည် စီမံခန့်ခွဲခြင်းနှင့် ထိန်းညှိကွပ်ကဲခြင်းများကို လုပ်ဆောင်ပြီး သတ်မှတ်ထားသည့် ကဏ္ဍအတွင်း မူဝါဒရေးဆွဲခွင့်ကိုလည်း အပ်နှင်းခံရနိုင်သည်။ နိုင်ငံရေးသမားများ၏ ခြယ်လှယ်မှုအောက်မှ လွတ်ကင်းစွာထားရှိရမည့် အချို့သောကိစ္စရပ်များတွင် ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများသည် လွတ်လပ်စွာဆုံးဖြတ်ချက်ချနိုင်ပါသည်။ ထိုသို့လွတ်လပ်စွာဆုံးဖြတ်ခြင်းသည် ကောင်းမွန်သည့် အုပ်ချုပ်ရေးဆက်လက်ရပ်တည်နိုင်ရန်၊ ရေရှည်စီမံကိန်းချမှတ်နိုင်ရန်နှင့် နည်းပညာပိုင်းကျွမ်းကျင်မှုရှိစေရန် ဖြစ်ပါသည်။ စီးပွားရေးစီမံခန့်ခွဲမှုနှင့် အခွန်ဘဏ္ဍာငွေခွဲဝေရေးကိစ္စရပ်များနှင့် သက်ဆိုင်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများဖြစ်ကြသည့် ငွေကြေးဆိုင်ရာကော်မရှင်နှင့် ဗဟိုဘဏ်များသည် ထိုကဲ့သို့သော အင်စတီကျူးရှင်းများဖြစ်ကြသည်။

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှု နည်းလမ်းများ

ရွေးကောက်ပွဲဖြစ်စဉ်များ သမာဓိရှိစေရန်လုပ်ဆောင်ခြင်း

အကယ်၍ အစိုးရသည် ရွေးကောက်ပွဲကျင်းပရန်တာဝန်ရှိပါက ၎င်း၏အာဏာကို အသုံးပြုပြီး ရလဒ်အပေါ် မျှတမှုမရှိသည့် လွှမ်းမိုးမှုများပြုလုပ်မည်ကို စိုးရိမ်ရသည်။ ထိုသို့ဖြစ်ခြင်းမှ ကာကွယ်ရန် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှုများအတွက် တာဝန်ရှိသည့် လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခု ဖွဲ့စည်းရန်ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။ ဥပမာ-အိန္ဒိယနိုင်ငံ၏ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (အိန္ဒိယနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၃၂၄)၊ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၇၅)၊ အီကွေဒေါနိုင်ငံ၏ အမျိုးသားအဆင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာကောင်စီနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှုများ ဖြေရှင်းရေးတရားရုံး (အီကွေဒေါနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၂၀၈-၂၁) နှင့် ချီလီနိုင်ငံ၏ ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ ဝန်ဆောင်မှုနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ တရားရုံး (ချီလီနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၉၄ bis နှင့် ၉၅))။

ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများသည် အောက်ဖော်ပြပါလုပ်ငန်းများအားလုံး (သို့) အချို့ကို လုပ်ဆောင်ကြသည်။ မဲပေးသူများ စာရင်းသွင်းခြင်းကို လုပ်ဆောင်ခြင်း (သို့) ဦးစီးခြင်း၊ နိုင်ငံရေးပါတီများ မှတ်ပုံတင်ခြင်း၊ ကိုယ်စားလှယ် အဆိုသွင်းခြင်းများအား ဆန်းစစ်ခြင်း၊ မဲရုံများတည်ဆောက်ခြင်း၊ မဲစာရွက်များပုံနှိပ်ခြင်း၊ မဲရေတွက်ခြင်းနှင့် ရလဒ်ကြေညာခြင်းနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှုများကို ဖြေရှင်းခြင်းတို့ဖြစ်သည်။

မဲအများဆုံးရရှိသူတစ်ဦးတည်းကိုသာ အနိုင်ပေးသည့် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်ကို ကျင့်သုံးသော နိုင်ငံများတွင် မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ်ချက်များအား တမင်ချိုးဖောက်၍ ရွေးကောက်ပွဲရလဒ်အပေါ် ခြယ်လှယ်ရန်ကြိုးစားခြင်းမှ ကာကွယ်ရန်အတွက် ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (သို့) ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲခြင်းအဖွဲ့သည် မဲဆန္ဒနယ်များကို သတ်မှတ်ရန်တာဝန်ရှိသည်။ ထိုဖြစ်ရပ်များကို ဘာဘဒိုင်း၊ ဘီလင်း၊ ကင်ညာ၊ မာလီတော၊ အိန္ဒိယနှင့် ထရီနီဒက် တိုဘာဂိုနိုင်ငံများတွင် တွေ့ရသည်။ သို့သော် နယ်နိမိတ်များ ပြန်လည်သတ်မှတ်ခြင်းသည် အငြင်းပွားဖွယ်ရာများသဖြင့် ဖြစ်နိုင်ပါက သီးခြားအင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုကိုတာဝန်ပေးရန် ပိုမိုသင့်လျော်သည်။ သို့ဖြစ်၍ မာရီတူရပ်စ်နိုင်ငံတွင် သီးခြား ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ နယ်နိမိတ်သတ်မှတ်ရေးကော်မရှင် (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၃၈-၁) နှင့် ဘာဟာမာစ်နိုင်ငံတွင် မဲဆန္ဒနယ်ကော်မရှင် (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၆၉) တို့ကို ထားရှိပါသည်။ စီရီလီယွန်နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် (ပုဒ်မ ၃၄) အရ နိုင်ငံရေးပါတီများမှတ်ပုံတင်ခြင်းဆိုင်ရာဥပဒေများကို အကောင်အထည်ဖော်ရန် နိုင်ငံရေးပါတီမှတ်ပုံတင်ခြင်းဆိုင်ရာ ကော်မရှင်ကို ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာကော်မရှင်နှင့် ယှဉ်တွဲကာဖွဲ့စည်းထားပါသည်။

အများပြည်သူဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှုနှင့် ဝန်ထမ်းခန့်အပ်မှုများတွင် ဘက်လိုက်မှုမရှိစေရန်ကာကွယ်ခြင်း

ဒီမိုကရက်တစ် နိုင်ငံများတွင် (က) မူဝါဒများချမှတ်ခြင်း၊ ဦးစားပေးလုပ်ငန်းများ သတ်မှတ်ခြင်း နှင့် မဟာဗျူဟာဆိုင်ရာ ဆုံးဖြတ်ချက်များချမှတ်သည့် ပါတီနိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်နှင့် (ခ) ပါတီအခြေ မခံသော၊ နေ့စဉ်လုပ်ငန်းများကိုစီမံခန့်ခွဲပြီး သာမန်အများဆိုင်လုပ်ငန်းများကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းသည့် အမြဲတမ်းဝန်ထမ်းများကို ခွဲခြားထားသည်။ ထိုသို့ နိုင်ငံရေးနှင့် ပြည်သူ့ ရေးရာစီမံခန့်ခွဲခြင်းကို ခွဲခြား ထားခြင်းသည် အရေးကြီးပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထိုသို့ခွဲခြားခြင်းအားဖြင့် ပြည်သူ့ဝန် ဆောင်ရေးနှင့် စီမံခန့်ခွဲရေးလုပ်ငန်းဆောင်တာများကို အရည်အချင်း ပြည့်မှီသည့်သူများက စိတ် ခံစားချက်အပေါ်အခြေမခံဘဲ ဘက်လိုက်မှုကင်းကင်းဖြင့် ပညာရှင်ဆန်စွာ တာဝန်ထမ်းဆောင်နိုင် စေပါသည်။ ထိုသို့ထမ်းဆောင်နိုင်စေခြင်းအားဖြင့် နိုင်ငံရေးဆက်နွယ်မှုများကို အခြေမခံဘဲ ချမှတ် ထားသည့် စည်းမျဉ်းများနှင့်အညီ ပြည်သူလူထုအားလုံးသည် အစိုးရအာဏာပိုင်များထံမှ တန်းတူ ဝန်ဆောင်မှုရရှိရန် သေချာစေပါသည်။

နိုင်ငံရေးနှင့် ပြည်သူ့ရေးရာစီမံခန့်ခွဲရေးအကြားရှိ ခွဲခြားထားချက် တည်မြဲနိုင်ရန်အတွက်နှင့် ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုများကို နိုင်ငံရေးခြယ်လှယ်မှုများမှ ကာကွယ်ရန်အတွက် ဝန်ထမ်းခန့်အပ်ခြင်း၊ ရွေးချယ်ခြင်း၊ သင်တန်းပေးခြင်း၊ လစာပေးခြင်း၊ စည်းကမ်းသတ်မှတ်ခြင်းနှင့် ထုတ်ပယ်ခွင့်ရှိခြင်း စသည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်များရှိသော အများပြည်သူဆိုင်ရာ ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်ကို ဖွဲ့စည်းနိုင်သည်။ ထိုကဲ့သို့သော ကော်မရှင်များသည် သံတမန်ခန့်အပ်ခြင်းနှင့် အမြဲတမ်းအတွင်းဝန်ခန့်အပ်ခြင်း အစရှိ သည့် သာမန်ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုစည်းမျဉ်းပြင်ပရှိ နိုင်ငံရေးအရ အကဲဆတ်သည့် အဆင့်မြင့်ရာထူး ခန့်အပ်ခြင်းများနှင့် ပတ်သက်၍လည်း ဝန်ကြီးများကို အကြံပေးနိုင်သည်။

အချို့သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် (ဥပမာ ကင်ညာ၊ နိုင်ဂျီးရီးယား) ရဲတပ်ဖွဲ့များ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များသည် သမာဓိရှိပြီး ကျွမ်းကျင်မှုရှိစေရန် ပြည်သူ့ရဲတပ်ဖွဲ့ဆိုင်ရာအထူး ကော်မရှင် များကို ဖွဲ့စည်းထားသည်။ ရဲတပ်ဖွဲ့များသည် နိုင်ငံရေးအရ ခြယ်လှယ်မှု (သို့) အကျင့်ပျက်ခြစားမှု မှတ်တမ်းများရှိသောနေရာများတွင် အဆိုပါကော်မရှင်သည် အထူးအရေးပါသည်။

ကင်ညာနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၂၃၇)၊ စိန့် လူစီယာ (ပုဒ်မ ၉၂)၊ ထရီနီဒတ်နှင့် တိုဘာဂို (ပုဒ်မ ၁၂၄) နှင့် ဖိမ်ဘီယာ (ပုဒ်မ ၂၂၄) တို့တွင် အစိုးရကျောင်းများ၌ ဆရာ၊ ဆရာမ ခန့်အပ်မှုများနှင့် သင်ကြားရေးများကို စည်းမျဉ်းများနှင့်အညီ လုပ်ဆောင်နိုင်ရန်အတွက် လွတ်လပ် သောကော်မရှင်များ ဖွဲ့စည်းပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထိုကျောင်းလုပ်ငန်းဆိုင်ရာများသည် နိုင်ငံရေးအရ ခြယ်လှယ်မှုများခံရနိုင်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။

လွတ်လပ်သောတရားစီရင်မှုနှင့် ဥပဒေစနစ်ကိုထိန်းသိမ်းခြင်း

နိုင်ငံအများအပြားတွင် တရားသူကြီးများ ခန့်အပ်ရန်ရည်ရွယ်၍ ဖွဲ့စည်းထားသော အင်စတီ ကျူးရှင်းများစွာရှိသည် (ဥပမာ- တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ ကော်မရှင်၊ တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ ခန့်အပ်

ထားရေး ကော်မရှင် (သို့) တရားသူကြီး ကောင်စီခုံရုံး။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများသည် ဥပဒေပညာ ပိုင်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်မှုလိုအပ်ချက်နှင့် တရားစီရင်ရေးအတွက် ကိုယ်ပိုင်စည်းမျဉ်းများ ပြဋ္ဌာန်းမှု လိုအပ်ချက်တို့ကို ဖော်ဆောင်ပေးရန် ဒီဇိုင်းရေးဆွဲထားသည်။ (တရားစီရင်ရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ခန့် အပ်မှုများနှင့်ပတ်သက်၍ ပိုမိုသိရှိလိုပါက International IDEA၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ခြင်း စာတမ်းအမှတ် (၄) တရားသူကြီးများ ရွေးချယ်ခန့်အပ်ခြင်းကို ဖတ်ရှုပါ)

ပြစ်မှုကျူးလွန်သူများကို ပြစ်ဒဏ်ပေးခြင်းသည်လည်း အများပြည်သူဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှုကဏ္ဍတွင် နိုင်ငံရေးခြယ်လှယ်မှုမှ ကာကွယ်ပေးရန် လိုအပ်သည့်ကဏ္ဍဖြစ်သည်။ သို့မဟုတ်ပါက အစိုးရ အနေဖြင့် နိုင်ငံရေးအရ အတိုက်အခံပြုသူများကိုသာ ပြစ်ဒဏ်ပေးပြီး ထောက်ခံသူများကို ကင်းလွတ်ခွင့် ပေးခြင်းအားဖြင့် တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုကို လျစ်လျူရှုနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် ရှေ့နေချုပ်မဟုတ်သည့် နိုင်ငံရေးအရဘက်လိုက်မှုမရှိသည့် တရားသူကြီးများကဲ့သို့ လွတ်လပ်စွာတာဝန်ထမ်းဆောင်ခွင့်ရှိသည့် အများပြည်သူ့ရှေ့နေ (အစိုးရရှေ့နေ) ကို ခန့်အပ်ရန် ပြဋ္ဌာန်းသည်။

ငွေကြေးဆိုင်ရာ သမာဓိရှိစေရန်လုပ်ဆောင်မှုနှင့် လာဘ်စားမှုကာကွယ်ခြင်း

အများပြည်သူဘဏ္ဍာများကို ထိရောက်အကျိုးရှိစွာနှင့် ဥပဒေနှင့်အညီအသုံးပြုနိုင်ရန်အတွက် ကောင်းမွန်စွာထိန်းသိမ်းရမည်ဖြစ်သည်။ အများပြည်သူဘဏ္ဍာများကို ကြီးကြပ်ခြင်းသည် ဥပဒေပြုရေး၏ အရေးကြီးသော လုပ်ငန်းတစ်ခုဖြစ်ပြီး ထိုလုပ်ငန်းများကို လုပ်ဆောင်ရန် ရည်ရွယ်ဖွဲ့စည်းထားသည့် ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာကော်မတီများမှ တာဝန်ယူရသည်။ သို့သော် အများပြည်သူဘဏ္ဍာနှင့် ပတ်သက်၍ စာရင်းစစ်ခြင်းကို ကောင်းမွန်စွာ ပြုလုပ်နိုင်ရန်အတွက် အထူးအဖွဲ့ (သို့) နည်းပညာပိုင်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်မှုရှိသည့်သူများကို ခန့်အပ်လေ့ရှိသည်။ ပြည်သူ့ဥပဒေကျင့်သုံးသည့် နိုင်ငံများတွင် ပြည်သူ့ဘဏ္ဍာများကို လွှတ်တော်ကိုယ်စားစစ်ဆေးပြီး၊ လွှတ်တော်ထံသို့ အစီရင်ခံရသည့် စာရင်းစစ်ချုပ်ကို ခန့်အပ်လေ့ရှိသည်။ တရားမဥပဒေကျင့်သုံးသည့် နိုင်ငံများတွင် တရားစီရင်ရေးနှင့် ဖက်စပ်ဖွဲ့စည်းထားသည့် စာရင်းအင်းဆိုင်ရာ တရားရုံးဟုခေါ်ဆိုသည့် အင်စတီကျူးရှင်းရှိသည်။

အချို့သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် လာဘ်စားမှုကို တိုက်ဖျက်ရန်၊ မှန်ကန်ရိုးသားပြီး သန့်ရှင်းသည့် အစိုးရတစ်ရပ်ကို မြှင့်တင်ရန်နှင့် သမာဓိရှိခြင်း၊ ငွေကြေးဆိုင်ရာ ဖြောင့်မတ်ခြင်းနှင့် ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းများတွင် ထားရှိရမည့်ကျင့်ဝတ်များကို ကြပ်မတ်ရန်အတွက် ကော်မရှင်များကို ဖွဲ့စည်းကြသည်။ (ဥပမာ- ကင်ညာနိုင်ငံ၏ ကျင့်ဝတ်နှင့် လာဘ်စားမှုတိုက်ဖျက်ရေး ကော်မရှင် (ကင်ညာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၇၉)၊ စိန့် လူစီယာနိုင်ငံ၏ သမာဓိကော်မရှင် (စိန့် လူစီယာ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၁၁၈-၁၉) နှင့် ထရီနီဒက်နှင့် တိုဘာဂိုနိုင်ငံ (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၁၃၈) နှင့် တူနီးရှားနိုင်ငံ၏ ကောင်းမွန်သော အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် လာဘ်စားမှုတိုက်ဖျက်ရေး ကော်မရှင် (တူနီးရှားနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၁၃၀)။

တရားမျှတသည့် စီမံခန့်ခွဲမှုရှိစေရန် လုပ်ဆောင်ခြင်း

အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာရှိသူများသည် နိုင်ငံသားအားလုံးကို မျှမျှတတနှင့် မှန်ကန်သည့် လုပ်ထုံး လုပ်နည်းများနှင့် အညီဆက်ဆံရမည်။ ပြည်သူ့အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာရှိသူများနှင့် ဆက်ဆံရာတွင် မည်သူတစ်ဦးတစ်ရောက်မျှ မှားယွင်းသည့် စီမံခန့်ခွဲမှုများ၊ နှောင့်နှေးကြန့်ကြာမှုများ၊ အရည်အသွေး မပြည့်မီမှုများ (သို့) မျှတမှုမရှိသည့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများကို မခံစားသင့်ပါ။ မတရားသော (သို့) ဘက် လိုက်သောဆက်ဆံမှုကို ခံရပါက (သို့) လုံလောက်ပြီး အကျိုးထိရောက်ကောင်းမွန်သည့် ဝန်ဆောင် မှုများကိုမရရှိပါက နိုင်ငံသားများအားလုံးအတွက် တိုင်ကြားနိုင်သည့် ယန္တရားများရှိသင့်သည်။ ထို အခြေအနေများအတွက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအများအပြားတွင် တိုင်ကြားချက်များကို ဖြေရှင်းပေး သည့် အရာရှိများ (စီမံခန့်ခွဲရေးကော်မရှင်ဟု ရည်ညွှန်းလေ့ရှိသည်) ခန့်အပ်ရန် ပြဋ္ဌာန်းထားသည်။

နိုင်ငံတကာ ရှေ့နေများအင်စတီကျူးရှင်းသည် တိုင်ကြားချက်များကို ဖြေရှင်းပေးသည့် အရာရှိ ကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုရာတွင် စီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာနှင့်ပတ်သက်၍ ကျေနပ်မှုမရှိသော ပြည်သူများထံမှ တိုင်ကြားချက်များကို လက်ခံပြီး 'စုံစမ်းစစ်ဆေးရန်၊ ပြင်ဆင်ရန်အတွက် အကြံပြုရန်နှင့် အစီရင်ခံစာ တင်သွင်းရန် အာဏာရှိသည့် လွတ်လပ်သောအရာရှိ' (Hatchard, Ndulo, Slinn 2004:208) ဟု ဖွင့်ဆိုကြသည်။ ထိုကဲ့သို့ အရာရှိမှတစ်ဆင့် တိုင်ကြားချက်များတင်ပြပါက ပိုမိုလျင်မြန်ခြင်း၊ အလွတ် သဘောဆန်ခြင်းနှင့် မကျေနပ်ချက်များကို ဖြေရှင်းပေးနိုင်ပြီး ကုန်ကျစရိတ် ပိုမိုနည်းပါးခြင်းနှင့် စီမံ ခန့်ခွဲခြင်းဆိုင်ရာ တရားမျှတမှုကို တရားရုံးဖြစ်စဉ်အရမဟုတ်ဘဲ ရယူနိုင်ခြင်း စသည့်အကျိုးတို့ကို ရရှိနိုင်ပါသည်။

မာလ်တာနိုင်ငံအပါအဝင် အချို့နိုင်ငံများတွင် တိုင်ကြားချက်များကို ဖြေရှင်းပေးသည့် ထိုစုံစမ်း စစ်ဆေးရေးအရာရှိ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်များသည် တိုင်ကြားချက်များကို တုံ့ပြန်ခြင်းသာမဟုတ်ဘဲ စုံစမ်း စစ်ဆေးခြင်းများကို ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် စတင်နိုင်သည်။ ထိုသို့ပြုလုပ်ခြင်းအားဖြင့် တရားစီရင်ရေး လမ်းကြောင်းဖြင့် သော်လည်းကောင်း သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးလမ်းကြောင်းဖြင့် သော်လည်းကောင်း ဖြေရှင်းနိုင်ဖွယ်မရှိသည့် စီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံအားနည်းချက်များ နှင့် ပျက်ယွင်း နေသည့် အလေ့အကျင့်များကို ကိုင်တွယ်ရန် ထိုစုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအရာရှိမှ အထွေထွေ ဖြေရှင်းသူ အဖြစ်လုပ်ဆောင်နိုင်စေသည်။ ထိုသို့ပြုလုပ်ခြင်းကြောင့် 'အင်စတီကျူးရှင်းများသည် ဥပဒေစိုးမိုးရေး နှင့် ပြည်သူ့အကျိုးအမြတ်များကို ကာကွယ်ပေးရန် ပိုမိုလုပ်ဆောင်လာနိုင်ပြီး၊ 'ပျက်ယွင်းနေသည့် စီမံခန့်ခွဲမှုများ၊ အာဏာအလွဲသုံးစားမှုများနှင့် ခွဲခြားဆက်ဆံမှုများကို တိုက်ဖျက်ပြီး၊ ကောင်းမွန်သည့် စီမံခန့်ခွဲခြင်းရယူပိုင်ခွင့်ရှိသည့် တစ်ဦးချင်း၏ အခြေခံခွင့်အရေးများကို မြှင့်တင်ပေးသူများအဖြစ် ပိုမို ထင်မြင်လာမည်ဖြစ်သည်' (လွတ်တော်ဆိုင်ရာ တိုင်ကြားချက်များကို တာဝန်ယူရသည့် အရာ ရှိ- မာလ်တာ ၂၀၁၄)။

သတင်းအချက်အလက် လွတ်လပ်ခွင့်ကို ကာကွယ်ခြင်း

ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိစေရန်နှင့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချမှတ်ရာတွင် အများပြည်သူထံ တာဝန်ယူမှု၊ တာဝန်ခံမှုရှိစေရန်အတွက် တရားဝင်သတင်းအချက်အလက်များကို အများပြည်သူသိရှိခွင့် ရှိရန်လိုအပ်သည်။ သို့သော် (နိုင်ငံတော် လုံခြုံရေး၊ အကဲဆတ်သည့် သံတမန်အရေး၊ စုံစမ်းနေဆဲ ရာဇဝတ်မှုများ အစရှိသည့်) အချို့သော သတင်းအချက်အလက်များကို အများပြည်သူအကျိုးအတွက် လျှို့ဝှက်ထားသင့်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဥပဒေများ၊ သုံးသပ်ချက်များနှင့် ပတ်သက်၍ သင့်လျော်သည့် သတင်းအချက်အလက်များ လွတ်လပ်စွာသိရှိခွင့်ရရှိစေရန်အတွက် ပါတီနိုင်ငံရေးကို အခြေမပြုသည့် လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများထားရှိရန် လိုအပ်ပါသည်။ အချို့နိုင်ငံများတွင် ထိုတာဝန်ကို တရားစီရင်ရေးထံတွင် ထားရှိသည်။ ယခုအခါ အင်စတီကျူးရှင်းအသစ်ဖြစ်သည့် သတင်းအချက်အလက်ဆိုင်ရာကော်မရှင်ရုံးကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် မဟုတ်ဘဲ သီးသန့်ပြဋ္ဌာန်းခြင်းအားဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည် (ဥပမာ- ကနေဒါနိုင်ငံ၏ သတင်းအချက်အလက် သိရှိရယူခွင့် အက်ဥပဒေ ၁၉၈၅၊ အိုင်ယာလန်နိုင်ငံ၏ သတင်းအချက်အလက် လွတ်လပ်ခွင့်အက်ဥပဒေ ၁၉၉၇ နှင့် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံ၏ သတင်းအချက်အလက် သိရှိရယူခွင့် အက်ဥပဒေ ၂၀၀၉) ။

အထူးအခြေအနေများတွင် သတင်းအချက်အလက်လွတ်လပ်ခွင့်များကို ကျင့်သုံးခြင်းအားဖြင့် သတင်းအချက်အလက်ဆိုင်ရာ ကော်မရှင်များသည်လည်း တရားရုံးများ၏လုပ်ပိုင်ခွင့်များထက် ပိုမိုကျယ်ပြန့်သည့် အကြံပေးအခန်းကဏ္ဍများရရှိလာနိုင်ပါသည်။ ဥပမာ- ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနှင့် တရားဝင်လျှို့ဝှက်ချက်များကို မျှတစွာခွဲခြားသတ်မှတ်ခြင်းနှင့် တရားဝင်မှတ်တမ်းများကို ထုတ်ပြန်ခြင်းဆိုင်ရာ မူဝါဒများကို ရေးဆွဲရာတွင် အထောက်အကူပြုနိုင်ပါသည်။ သတင်းအချက်အလက် ကာကွယ်ရေးဥပဒေအရ ကိုယ်ပိုင်သတင်းအချက်အလက်များကို ကာကွယ်ပေးခြင်းနှင့် သက်ဆိုင်သည့် ထပ်ဆောင်းတာဝန်ဝတ္တရားများလည်း ရှိနိုင်ပါသည်။

မီဒီယာ၏ ထိန်းညှိပေးခြင်းလုပ်ငန်းကို ထိန်းသိမ်းခြင်း

အစိုးရ၏လုပ်ဆောင်ချက်များကို မေးခွန်းထုတ်ခြင်း၊ အခြားအမြင်ရှုထောင့်များမှ ဆွေးနွေးနိုင်ခြင်းနှင့် အရင်းအမြစ်အမျိုးမျိုးမှ သတင်းအချက်အလက်များကို ရယူနိုင်ခွင့်သည် ဒီမိုကရေစီ နိုင်ငံရေးစနစ်နှင့် ပွင့်လင်းသော လူ့အဖွဲ့အစည်းအတွက် အလွန်အရေးပါသည်။ မီဒီယာဗဟုဝါဒအတွက် လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်သည် ပြည်စုံခြင်းမရှိသော်လည်း အရေးပါသည့် အခြေခံတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ ဈေးကွက်ယန္တရားများအရ မိမိ၏အစီစဉ်အတိုင်း လုပ်ဆောင်လိုပြီး၊ ရင့်ကျက်ကောင်းမွန်သော ဒီမိုကရေစီစနစ်တွင် ရှိသင့်သည့် အများအကျိုးအတွက် စုံစမ်းလေ့လာခြင်းနှင့် ပညာပေးခြင်းများကို မပြုလုပ်လိုသည့် လက်တစ်ဆုပ်စာရှိ 'နိမ့်ကျသည့် မီဒီယာသမားများ' လက်ထဲတွင် မီဒီယာလုပ်ငန်းများ ရှိနေနိုင်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် နိုင်ငံအများအပြားတွင် အများအကျိုးအတွက် ပုဂ္ဂလိကပိုင် မီဒီယာများကို စည်းမျဉ်းများဖြင့် ကြပ်မတ်ရုံသာမက အများပြည်သူအတွက် ရပ်သံလွှင့်ခြင်းများကိုပါ ပြုလုပ်ပေးသည်။ ဥပမာ အခြေကျပြီးသော ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများတွင် Raidio Teilifis Eireann

အမည်ရ အိုင်ဒီယိုရစ် ရုပ်သံလွှင့်ဝန်ဆောင်မှုကို ရုပ်သံလွှင့်ခွင့် အက်ဥပဒေ ၁၉၆၀ ဖြင့် တည်ထောင်ခဲ့ပြီး ကနေဒီယန်း ရုပ်သံလွှင့် ကော်ပိုရေးရှင်းကို ရုပ်သံလွှင့် အက်ဥပဒေ ၁၉၉၁ ဖြင့် တည်ထောင်ခဲ့ပါသည်။ သို့သော် နိုင်ငံပိုင်ရုပ်သံလွှင့်ခြင်းသည်လည်း အခြားဖြစ်နိုင်ချေရှိသည့် အန္တရာယ်ကိုဖြစ်စေသည်။ အစိုးရအနေဖြင့် ထိုမီဒီယာကိုထိန်းချုပ်ပြီး အခြားအမြင်များကိုဖယ်ရှား၍ ၎င်းတို့၏ ပြောကြားလိုချက် များကိုသာ ပါတီနိုင်ငံရေးအတွက် ထုတ်လွှင့်နိုင်သည်။

ထို့ကြောင့် နိုင်ငံအများတို့သည် နိုင်ငံပိုင်ရုပ်သံလွှင့်ခြင်းအပေါ်တွင် ဗဟုဝါဒကိုအခြေခံပြီး ပါတီ နိုင်ငံရေး ခြယ်လှယ်မှုမရှိစေရန် တာဝန်ယူ ကြီးကြပ် (သို့) ကြပ်မတ်နိုင်ရန်အတွက် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ ဥပဒေမှ လုပ်ပိုင်ခွင့်ပြုထားသည့် လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများကို ဖွဲ့စည်းထားသည်။ ဥပမာ- တူနီးရှားနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ (ပုဒ်မ ၁၂၇) 'ရုပ်မြင်သံကြားဆက်သွယ်ရေးကဏ္ဍ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးနှင့် စည်းမျဉ်းများ ကြပ်မတ်ရေး၊ လွတ်လပ်စွာထုတ်ဖော်ပြောဆိုခွင့်နှင့် သတင်း အချက်အလက် [ရရှိစေရေး]' နှင့် 'သမာဓိရှိခြင်းနှင့် အမြင်ရှုထောင့်များအားလုံးပါဝင်ပြီး ဗဟုဝါဒကို အခြေခံသည့်' ရုပ်သံထုတ်လွှင့်မှုဖြစ်လာစေရန်တာဝန်ရှိသည့် ရုပ်မြင်သံကြားဆက်သွယ်ရေးကော်မ ရှင်ကို ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်း၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်များတွင် စည်းမျဉ်းများကြပ်မတ်ခွင့်ပါဝင်ပြီး၊ ၎င်း၏ 'ကျွမ်းကျင်မှုနယ်ပယ်နှင့်သက်ဆိုင်သည့် ကိစ္စရပ်များတွင် ဥပဒေမူကြမ်းရေးဆွဲရာ၌' ဆွေးနွေး တိုင်ပင်ခံခွင့်ရှိသည်။ ထို့အတူ မာလ်တာနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် 'ရုပ်သံအာဏာပိုင် (ပုဒ်မ ၁၁၈) ကိုထားရှိပြီး နိုင်ငံရေး (သို့) လုပ်ငန်းပိုင်းဆိုင်ရာအငြင်းပွားမှုများ (သို့) မူဝါဒရေးရာများ တွင် ဘက်လိုက်မှုမရှိစေရန်' နှင့် 'ရုပ်သံထုတ်လုပ်ရန် အသုံးပြုသည့် ကိရိယာများနှင့် ထုတ်လွှင့်ချိန် များကို မတူညီသည့်ပါတီများရှိ လူပုဂ္ဂိုလ်များထံသို့ အချိုးညီစွာမျှဝေမှု' (ပုဒ်မ ၁၁၉) သေချာစေရန် အတွက် ဆောင်ရွက်ပေးရသည်။

လေ့လာစောင့်ကြည့်ရေးနှင့် လူ့အခွင့်အရေး၊ ကျားမတန်းတူရေးနှင့် လူနည်းစုအခွင့်အရေးများကို မြှင့်တင်ပေးရေး

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့် နိုင်ငံတကာလူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ဝတ္တရားများကို နိုင်ငံ များမှလိုက်နာနိုင်စေရန် လူ့အခွင့်အရေး ကော်မရှင်များမှ ကူညီပေးသည်။ အချို့ကော်မရှင်များသည် လေ့လာစောင့်ကြည့်ခြင်းနှင့် အစီရင်ခံခြင်းကို ဦးစားပေးလုပ်ဆောင်ကြပြီး အချို့မှာ ပိုမိုကျယ်ပြန့် သည့် လူထုပညာပေးနှင့် လှုံ့ဆော်ပေးရေးတို့ကို လုပ်ဆောင်ကြသည်။ ဥပမာ - ဖီဂျီနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေနှင့် နိုင်ငံတကာဥပဒေများတွင် အသိအမှတ်ပြုထားသည့် အခွင့်အရေးနှင့် လွတ်လပ် ခွင့်များအကြောင်းကို အများပြည်သူ ပညာပေးလုပ်ငန်းများ (အခြားလုပ်ဆောင်မှုများအပါအဝင်) လုပ်ဆောင်ရန် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်တွင် တာဝန်ရှိသည်ဟု ဖော်ပြထားသည် (ပုဒ်မ ၄၅)။

အချို့ လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်များသည် လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများနှင့် ပတ်သက်၍ ပြည်သူများ၏ တိုင်ကြားချက်များကိုလက်ခံပြီး စုံစမ်းစစ်ဆေးခွင့်ရှိနိုင်သည်။ လူ့အခွင့်အရေးကော် မရှင်များသည် ဥပဒေအရဖြေရှင်းပေးခြင်း (သို့) ဥပဒေအရ အသက်ဝင်မှုရှိသည့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံ

ဥပဒေ ဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးများကို အနက်ပြန်ခြင်းများကို မပြုလုပ်ကြပါ။ ထိုလုပ်ဆောင်ချက်များကို တရားစီရင်ရေးမှသာ လုပ်ဆောင်လေ့ရှိသည်။ သို့သော် အချို့အခြေအနေများတွင် လူ့အခွင့်အရေး ကော်မရှင်သည် အမှုများကိုပြစ်ဒဏ်ပေးရန် တာဝန်ရှိသည့်အာဏာပိုင်များဆီသို့ လွှဲပြောင်းပေးခြင်း ပြုလုပ်နိုင်သည် (သို့) တရားစီရင်ရေးဖြစ်စဉ်တွင် အထောက်အကူပြုသူ (သို့) ပါဝင်ပတ်သက်သူ အဖြစ် ခန့်အပ်ခြင်းခံရနိုင်သည်။

အချို့သော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် အမျိုးသမီးများ၏ အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ် ရန်အတွက် သီးခြား အင်စတီကျူးရှင်းများကို ဖွဲ့စည်းထားကြသည်။ ဥပမာ- နီပေါနိုင်ငံ၏ အမျိုးသမီး ရေးရာ ကော်မရှင် (ပုဒ်မ- ၂၅၂-၅၃)၊ ဇင်ဘာဘေ့နိုင်ငံ၏ ကျားမတန်းတူရေးကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၂၄၅- ၄၆)၊ ဂူရာနာ နိုင်ငံ၏ အမျိုးသမီးနှင့် ကျားမတန်းတူရေး ကော်မရှင် (ပုဒ်မ- ၂၁၂ (ထ)- ၂၁၂(ဒ)) စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လုပ်ငန်းများတွင် ကျားမတန်းတူရေးကို လေ့လာ စောင့်ကြည့်ခြင်း၊ ကျားမတန်းတူရေး ချိုးဖောက်မှုများကိုဆန်းစစ်ခြင်း၊ ကျားမတန်းတူရေး ချိုးဖောက် မှုဆိုင်ရာ တိုင်ကြားချက်များကို လက်ခံသုံးသပ်ခြင်း၊ ကျားမတန်းတူရေးဆိုင်ရာ အကြောင်းအရာများ ကို သုတေသနပြုလုပ်ခြင်း၊ ပုဂ္ဂလိကနှင့်အများပိုင် အင်စတီကျူးရှင်းများကို ကျားမတန်းတူရေး မြှင့်တင်ရန် အကြံပြုခြင်း (ဇင်ဘာဘေ့ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ- ၂၄၆)၊ မူဝါဒရေးဆွဲခြင်းနှင့် အမျိုး သမီးများ လူမှုဖူလုံရေးအစီအစဉ်များ လုပ်ဆောင်ပေးခြင်း၊ အမျိုးသမီးများ လူမှုဖူလုံရေးနှင့်ပတ်သက် သည့် ပြဋ္ဌာန်းချက်များနှင့် နိုင်ငံတကာပဋိညာဉ်များ အကောင်အထည်ဖော်မှုကို သုံးသပ်ခြင်းနှင့် နိုင်ငံတော် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးအတွက် အမျိုးသမီးများကို ပါဝင်လာစေခြင်း (နီပေါနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၂၅၃) စသည်တို့လုပ်ဆောင်ကြသည်။

တိုင်းရင်းသားလူမျိုး၊ ဘာသာစကား၊ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှု (သို့) အခြား လူနည်းစုများ ခွဲခြား ဆက်ဆံခံရခြင်း၊ အပယ်ခံရခြင်း (သို့) သာမန် နိုင်ငံရေးလမ်းကြောင်းများမှ ၎င်းတို့၏ လိုလားချက် များကို ကာကွယ်မြှင့်တင်နိုင်ခြင်း မပြုလုပ်နိုင်သည့် လူ့အဖွဲ့အစည်းများတွင် ထိုအစုအဖွဲ့အများကို ကိုယ်စားပြုခြင်း၊ ကာကွယ်ပေးခြင်း၊ မြှင့်တင်ပေးခြင်း အစရှိသည်တို့ကို လုပ်ဆောင်ပေးနိုင်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းမျိုး လိုအပ်နိုင်သည်။ ဥပမာ- အိန္ဒိယနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၃၅၀ ခ) တွင် ဘာသာစကားအရလူနည်းစုဖြစ်သော လူမျိုးများအတွက် အထူးအရာရှိတစ်ဦးခန့်အပ်ထား ရှိပါသည်။ ထိုအရာရှိသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေမှ ကာကွယ်ပေးထားသော ကိစ္စရပ်များနှင့် စပ်လျဉ်း၍ စုံစမ်းမှုများ နှင့် အစီရင်ခံတင်ပြမှုများပြုလုပ်ရန် တာဝန်ရှိပါသည်။

နီပေါနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ရုံးသုံးဘာသာစကား၊ လူနည်းစုများ၏ ဘာသာစကား နှင့် အမျိုးသားအားလုံးပူးပေါင်းပါဝင်ရေးကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၂၅၈-၅၉) တို့နှင့် စပ်လျဉ်းပြီး အကြံပေးရန် အတွက် ဘာသာစကားကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၂၈၇) ကိုဖွဲ့စည်းရန် ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။ ထိုကော်မရှင် သည် မသန်စွမ်းများ၊ သက်ကြီးရွယ်အိုများ၊ အလုပ်သမားများ၊ လယ်သမားများ၊ စီးပွားရေးအရ အခွင့်အလမ်းနည်းသည့်သူများနှင့် ခွဲခြားခံရသည့် လူအစုများနှင့် လူနည်းစု အသိုက်အဝန်းများ၏

လိုလားချက်များကို တာဝန်ယူကိုင်တွယ်ရပါသည်။ နီပေါနိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ထိုကဲ့သို့ အထွေထွေ အင်စတီကျူးရှင်းများအပြင် သီးခြားသတ်မှတ်ထားသည့် လူနည်းစုများ၏ လိုအပ်ချက်နှင့် လိုလားချက်များကို တာဝန်ယူနိုင်ရန်အတွက် လူနည်းစုကော်မရှင်းများကို ဖွဲ့စည်းထားသည်။ ထိုကော်မရှင်းများမှာ အာဒီဘာစီ ဂျာနာဂျာတီ ကော်မရှင်း၊ မာဒေဟီ ကော်မရှင်း၊ ထာရူကော်မရှင်း၊ ဒါလီဒိ ကော်မရှင်းနှင့် မူဆလင် ကော်မရှင်းတို့ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ ပြုလုပ်ခြင်းဖြင့် လူနည်းစုများကို အသိအမှတ်ပြုပြီး ၎င်းတို့၏သီးခြားဆန္ဒများကို သိရသည်။ သို့သော် စီမံခန့်ခွဲမှု ကုန်ကျစရိတ်များစေပြီး အရင်းအမြစ်များ ပြန့်ပွားစေရန်လုပ်ဆောင်ခြင်းနှင့် လူနည်းစုများအကြား ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုကို အားနည်းစေသည်။ ထို့အပြင် အမည်သီးခြားမပါဝင်သည့် အစုအဖွဲ့များကို လျစ်လျူထားသကဲ့သို့လဲ ဖြစ်နိုင်သည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အကူးအပြောင်းကာလနှင့် အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းလုပ်ငန်းများအား ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်း

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား ကျင့်သုံးရန်အတည်ပြုပြီးနောက်တွင် တဆက်တည်း အကောင်အထည်ဖော်ရန်အတွက် လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခု (ယာယီ) ဖွဲ့စည်းနိုင်သည်။ ဥပမာ- ကင်ညာနိုင်ငံတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရန်အတွက် ကော်မရှင်းတစ်ရပ်ကို ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်(ကင်ညာနိုင်ငံ၏ ၂၀၁၀ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ ဇယား- ၆)။ ထိုကော်မရှင်းသည် သက်တမ်း (၅) နှစ်အတွင်း `ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတစ်ရပ် အကောင်အထည်ဖော်ရန်လိုအပ်သည့် ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာနှင့် စီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှုကိုလေ့လာစောင့်ကြည့်ခြင်း၊ အကျိုးဆောင်ခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ခြင်းတို့ကိုပြုလုပ်ပြီး `ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအား အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရန် လိုအပ်သည့်ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာများကို ပြင်ဆင်ရာတွင် ရှေ့နေချုပ်နှင့် ကင်ညာဥပဒေပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး ကော်မရှင်းတို့အကြား ညှိနှိုင်းစေ့စပ်မှုကို ပြုလုပ်သည်။' (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် တိတိကျကျဖော်ပြထားသည့်) ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရေး ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲကော်မတီဟုခေါ်ဆိုသည့် လွှတ်တော်၏ ကော်မတီတစ်ရပ်ထံသို့ ထိုကော်မရှင်းသည် အစီရင်ခံစာတင်သွင်းရသည်။

စီးပွားရေးစီမံခန့်ခွဲမှုနှင့် အခွန်ဘဏ္ဍာခွဲဝေခြင်း

ငွေကြေးထုတ်ဝေမှုနှင့် အတိုးနှုန်း စသည့်ကိစ္စရပ်များအတွက် လွတ်လပ်စွာလုပ်ဆောင်ခွင့်ကို ဗဟိုဘဏ်သို့ တာဝန်ပေးအပ်နိုင်သည်။ အကြောင်းမှာ ထိုကိစ္စရပ်များကို နောင်တွင် ရှုပ်ထွေးမှုများစွာ ဖြစ်ပေါ်စေလာနိုင်သည့် ရေတိုနိုင်ငံရေး (သို့) ပါတီဖိအားများ သက်ရောက်ခြင်းမှ ရှောင်ကြဉ်လို၍ ဖြစ်သည်။

ထိုစီးပွားရေး ဆုံးဖြတ်ချက်များ၏ အကျိုးသက်ရောက်မှုများကို လေ့လာစောင့်ကြည့်ရန်နှင့် သုံးသပ်ရန်အတွက် လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများကို အသုံးပြုနိုင်သည်။ တူနီးရှားနိုင်ငံ၏

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ-၁၂၉) တွင် 'စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာများ အပါအဝင် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးဆိုင်ရာလုပ်ငန်းများနှင့် သက်ဆိုင်သည့် ဥပဒေကြမ်းများပြုရာတွင် ဆွေးနွေးအတိုင်ပင်ခံခွင့်ရှိသည်' ရေရှည်တည်တံ့ခိုင်မြဲသည့် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးနှင့် အနာဂါတ်မျိုးဆက်သစ်များ၏ အခွင့်အရေးကော်မရှင်ကို ဖွဲ့စည်းထားသည်။ ထို့အပြင်ကော်မရှင်နှင့် သက်ဆိုင်သည့် အကြောင်းအရာများတွင် အကြံပေးခြင်းကို ပြုလုပ်နိုင်သည်။

အချို့သော ဖက်ဒရယ်ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် အခွန်ဘဏ္ဍာငွေ ခွဲဝေခြင်းနှင့် အစိုးရအဆင့်ဆင့်များအကြားရှိ အသုံးစရိတ်များအတွက် (ပြည်ထောင်စုနှင့်ပြည်နယ် အဖွဲ့အစည်းများ) လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများကို ဖွဲ့စည်းကြသည်။ အိန္ဒိယနိုင်ငံ၏ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် သမ္မတမှတိုက်ရိုက်ခန့်အပ်သည့် အဖွဲ့ဝင်များပါဝင်သည့် (ဝန်ကြီးများကောင်စီ၏အကြံပေးချက်အရ) ငွေကြေးဆိုင်ရာကော်မရှင်ကို (ပုဒ်မ ၂၈၀) အရ ဖွဲ့စည်းထားသည်။ အခြားလုပ်ဆောင်ချက်များအပါအဝင် ထိုကော်မရှင်သည် 'ပြည်ထောင်စုနှင့် ပြည်နယ်များအကြား စုစုပေါင်းအခွန်ငွေများခွဲဝေခြင်းနှင့် ပြည်နယ်များအား ဘက်ဂျက်ခွဲဝေချထားပေးခြင်းဆိုင်ရာ ကိစ္စရပ်များအတွက်' အကြံပြုချက်များကို ပြုလုပ်နိုင်သည်။

မြေယာသည် စီးပွားရေးအရ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ အရေးပါဆုံးဖြစ်ပြီး နိုင်ငံရေးအရ ယှဉ်ပြိုင်အပြင်းပွားမှုများဆုံးလည်းဖြစ်သည်။ အချို့နိုင်ငံများတွင် နိုင်ငံတော်မှ ပြည်သူပိုင်မြေများကို စီမံခန့်ခွဲခွင့်၊ ငှားရမ်းခွင့်နှင့် ရောင်းချခွင့်များရှိခြင်းသည် လာဘ်စားခြင်း၊ ခြယ်လှယ်ခြင်းနှင့် အာဏာအလွဲသုံးစားပြုခြင်းတို့၏ အဓိကအကြောင်းအရင်းဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် အလွန်အမိုးတန်သည့် မြေအရင်းအမြစ်များကို နိုင်ငံရေးမှ ဝင်ရောက်စွက်ဖက်ခြင်းမှ ကာကွယ်ရန်နှင့် ရေရှည်တည်တံ့ခိုင်မြဲစေရန်၊ သာတူညီမျှဖြင့် စီမံခန့်ခွဲနိုင်ရန်အတွက် မြေယာကော်မရှင်ကို ဖွဲ့စည်းနိုင်သည်။ အခြားသော သဘာဝအရင်းအမြစ်များကို ကာကွယ်ရန်အတွက်လည်း ကော်မရှင်ဖွဲ့စည်းထားနိုင်သည်။ တောင်ဆူဒန်နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် လောင်စာဆီနှင့် ဓာတ်ငွေ့ကော်မရှင်ကို ဖွဲ့စည်းထားသည်(ပုဒ်မ-၁၇၄)။

စီးပွားရေး စီမံကိန်းချမှတ်ခြင်းနှင့် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးလုပ်ငန်းများကို စီစဉ်ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲရန် တာဝန်ရှိသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများလည်းရှိသည်။ ယူဂန်ဒါနိုင်ငံ၏ စီမံခန့်ခွဲရေးအဖွဲ့ကို ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၂၅ အရ ဘက်စုံပါဝင်ပြီး ရောယှက်ထားသည့် နိုင်ငံတော်ဖွံ့ဖြိုးရေးစီမံကိန်းများ ရေးဆွဲရန်အတွက်နှင့် အခရာကျသည့် စီးပွားရေးနှင့် လူမှုရေးမူဝါဒများကို ဆန်းစစ်လေ့လာမှုများ လွတ်လပ်စွာပြုလုပ်ပြီး ထုတ်ဝေရန်အတွက် ဖွဲ့စည်းထားသည် (နိုင်ငံတော် စီမံခန့်ခွဲရေး အက်ဥပဒေ ၂၀၀၂)။

၃။ အခြေခံဦးစွမ်းချယ်စရာများ

မည်ကဲ့သို့သော ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများကို လိုအပ်ပါသနည်း။

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများအတွက် တောင်းဆိုမှုများသည် အထူးလိုအပ်ချက်အချို့မှ လာပါသည်။ ပုံမှန်အားဖြင့် ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများကို တွေ့ကြုံပြီးပြဿနာများ သို့မဟုတ် ဖြစ်လာနိုင်မည်ဟုထင်သော တိကျသည့်ပြဿနာများကို တုံ့ပြန်နိုင်ရန် ဖန်တီးထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် မည်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းကို တည်ထောင်မည်ဟုဆိုရာတွင် မည်သည့်ပြဿနာများ ပေါ်ပေါက်နိုင်ပြီးသည် (သို့) ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည်ဟု သော အချက်ကိုစစ်ဆေးပြီးမှ ဆုံးဖြတ်ချက်ရမည်ဖြစ်ပါသည်။

ဤရှုထောင့်အရ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဒီဇိုင်းရေးဆွဲရာတွင် အတိတ်မှလုပ်ဆောင်ချက်များသည် အရေးပါသည့်မောင်းနှင်အားဖြစ်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ထိရောက်သည့် တရားစီရင်ရေးစနစ်သည် ယှဉ်ပြိုင်မှုအားကောင်းသည့် ရွေးကောက်ပွဲနှင့် ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာ စောင့်ကြည့်ထိန်းကျောင်းမှုများမှတစ်ဆင့် နိုင်ငံရေးတာဝန်ယူမှု၊ တာဝန်ခံမှုနှင့် တကွ လူ့အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်နိုင်ခဲ့လျှင် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင် ဖွဲ့စည်းရန်တောင်းဆိုမှု အနည်းငယ်သာရှိမည်ဖြစ်ပါသည်။ ဆန့်ကျင်ဘက်အနေဖြင့် အခွင့်အရေးများချိုးဖောက်ခံရသည့် နိုင်ငံတွင် တရားရုံးများနှင့် ဥပဒေပြုရေးဌာနများသည် အခွင့်အရေးများကို မစောင့်ရှောက်လိုပါက သို့မဟုတ် မစောင့်ရှောက်နိုင်ပါက အားကောင်းသည့် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ဖွဲ့စည်းရန် ပြင်းပြသည့်တောင်းဆိုမှုများရှိနိုင်ပါသည်။

စောင့်ကြည့်သုံးသပ်ရေးအင်စတီကျူးရှင်းများကိုဖွဲ့စည်းရန် လုံ့ဆော်ပေးသည့် ပြဿနာအချို့ကို တစ်ကမ္ဘာလုံး (သို့) နေရာတိုင်းနီးပါးတွင် တွေ့ရပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ပြည်သူ့ဘဏ္ဍာများကို အလွဲသုံးစားပြုလုပ်ခြင်း (သို့) တလွဲစီမံခြင်းအရာသည် မည်သည့်အခြေအနေ အချိန်ခါတွင်မဆို ဖြစ်ပျက်နိုင်သည့်အတွက် ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံရေး စနစ်တော်တော်များများ (သို့) အကုန်လုံးတွင် စာရင်းစစ်ချုပ်၊ စာရင်းစစ်တရားရုံး (သို့) စာရင်းစစ်အဖွဲ့ချုပ်များဖြင့် ပြည်သူ့ဘဏ္ဍာများကို လွတ်လပ်စွာ စစ်ဆေးနိုင်ရန် စီစဉ်ထားပါသည်။ အလားတူပင် လက်ရှိအာဏာရ နိုင်ငံရေးသမားများလက်အတွင်း ရွေးကောက်ပွဲအစီအစဉ်ကြီးကိုအပ်လျှင် ရှောင်လွှဲ၍မရသော အန္တရာယ်ရှိသောကြောင့် ရွေးကောက်ပွဲ

ကော်မရှင်၊ ရွေးကောက်ပွဲတရားသူကြီးအဖွဲ့ (သို့) သက္ကာန်တူ ရွေးကောက်ပွဲစီမံခန့်ခွဲရေးအဖွဲ့များ သည် မရှိမဖြစ်လိုအပ်သည့် သို့မဟုတ် နိုင်ငံတိုင်းအတွက်အကျိုးရှိသည့် အဖွဲ့များဖြစ်ပါသည်။

အခြားပြဿနာများသည် တစ်ချို့သောအခြေအနေ အချိန်အခါတွင်သာ ဖြစ်ပေါ်တတ်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ်ရာတွင် နိုင်ငံရေးဘက်မလိုက်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းမျိုးကို မဲအများဆုံးရသူတစ်ဦးသာအနိုင်ရသည့် (သို့) လူများစုကိုအသားပေးသည့်ရွေးကောက်ပွဲစနစ်အသုံးပြုသည့် နိုင်ငံများတွင် အချိုးကျကိုယ်စားပြုရွေးချယ်သည့်စနစ်ကို အသုံးပြုသည့်နိုင်ငံများထက် ပိုလိုအပ်ပါသည်။ ပထမအခြေအနေသည် မဲသမားမှုဖြစ်ရန် အန္တရာယ်ပိုများသောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လိုအပ်ချက်ဆန်းစစ်ချက်များပြုလုပ်ရာတွင် ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် အခြေခံဥပဒေဒီဇိုင်းရေးဆွဲခြင်း ဖြစ်စဉ်တစ်ရပ်လုံး ဆက်နွယ်နေပုံကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားသင့်ပါသည်။

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများကို ဖွဲ့စည်းခြင်းသည် အမြဲတမ်းအတွက်အဖြေမဟုတ်ပါ။ ရှိပြီးသား အင်စတီကျူးရှင်းများကို ထိရောက်မှုပိုရှိစေရန် အားဖြည့်ခြင်း၊ စုစုပေါင်းထိရောက်မှုကိုမြှင့်တင်ရန် အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အလုပ်ကဏ္ဍများကို ပေါင်းစည်းလုပ်ဆောင်စေခြင်း သို့မဟုတ် အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများ ထပ်ဖွဲ့ဖို့မလိုရန် သစ်ဆန်းသည့်အဖြေများ ရှာခြင်းတို့ကိုပြုလုပ်သင့်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် နိုင်ငံရေးဖြစ်စဉ်တွင် မျိုးနွယ်စုငယ်များ၏ ပူးပေါင်းပါဝင်မှုနှင့် ပါဝင်စေမှုကိုမြှင့်တင်လိုပါက အချို့အခြေအနေများတွင် လွတ်လပ်သည့် မျိုးနွယ်စုငယ်များကော်မရှင်ကို ၎င်းတို့အား ကိုယ်စားပြုရန်နှင့် လိုလားချက်များကိုတင်ပြရန် အဖွဲ့ဖွဲ့စည်းခြင်းသည် သင့်လျော်ပေမည်။ သို့သော် အခြေခံဥပဒေဒီဇိုင်းရေးဆွဲသူအဖို့ ထိုအရာသည် တစ်ခုတည်းသော အဖြေမဟုတ်ပါ။ မျိုးနွယ်စုငယ်များကို ထည့်သွင်းရန်နှင့် ကာကွယ်ရန် ပြုလုပ်နိုင်သည့်အခြားနည်းလမ်းများမှာ ဥပမာအနေဖြင့် (က) လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်ကဲ့သို့သော အင်စတီကျူးရှင်းမျိုးကို အထူးတာဝန်တစ်ရပ်အနေဖြင့် မျိုးနွယ်စုငယ်များအပေါ် ပေါ်လစီ၏သက်ရောက်မှုကို ဂရုပြုလေ့လာစေခြင်း၊ (ခ) မျိုးနွယ်စုငယ်များပါဝင်ခြင်းကို အသားပေးသည့် ရွေးကောက်ပွဲစနစ်သို့ ပြောင်းလဲခြင်း၊ (ဂ) ကိုယ်စားပြုခွဲတမ်းစနစ်ကို မိတ်ဆက်ပေးခြင်း၊ ဥပမာ အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ပြုလုပ်သကဲ့သို့မျိုးနွယ်စုငယ်များနှင့် အမျိုးဇာတ်များအတွက်နေရာသီးသန့်ချန်ထားပေးခြင်း (ဃ) မျိုးနွယ်စုငယ်များဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည့်ကော်မတီကို အခြေခံဥပဒေဖြင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်ပေးခြင်းဖြင့် မျိုးနွယ်စုငယ်များဥပဒေပြုရေးတွင် လွှမ်းမိုးနိုင်မှုရှိစေရန် အားဖြည့်ပေးခြင်း၊ (င) အရေးပါသည့် လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းဆိုင်ရာလိုလားမှုများကို ထိခိုက်မှုရှိစေနိုင်သည့် ဥပဒေပြုမှုအချို့ကို လူနည်းစုကိုယ်စားလှယ်များအား ဝီတိုသုံးခွင့်ပေးခြင်းတို့ ဖြစ်ပါသည်။ ဤအဖြေများထဲမှ အချို့ သို့မဟုတ် အားလုံးသည် မျိုးနွယ်စုငယ်များ၏ အမှန်တစ်ကယ်လိုအပ်ချက်များကို မျိုးနွယ်စုငယ်အထူးကော်မရှင် ဖွဲ့စည်းခြင်းထက် ထိရောက်စွာ သို့မဟုတ် ပိုမိုထိရောက်စွာဖြည့်ဆည်းပေးနိုင်ပါမည်။ ကုန်ကျစရိတ်အရလည်း ပိုသက်သာနိုင်ပါသည်။

စဉ်းစားရန် အချက်

မည်သည့် စတုတ္ထမဏ္ဍိုင် အင်စတီကျူးရှင်းများတည်ရှိပြီးပြီလဲ။ ၎င်းတို့သည် ထိရောက်မှု ရှိပါသလား။ ဒီမိုကရေစီ၏ အားနည်းချက်တွေက ဘာတွေလဲ။ စတုတ္ထမဏ္ဍိုင်များက ဒီမိုကရေစီ ပိုမိုအားကောင်းလာစေရန် မည်သို့ကူညီပေးနိုင်မည်နည်း။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အသေးစိတ်မည်မျှအထိ ထည့်သွင်းရေးသားရမည်နည်း။

ရှေးကျသည့် ဒီမိုကရေစီစနစ်များတွင် အရေးကြီးသည့် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်း ဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများကို သာမန်ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်ဖြင့် ရေးဆွဲပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ကနေဒါနိုင်ငံတွင် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာအရာရှိချုပ်ရုံး၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို အခြေခံအက်ဥပဒေတွင် ပြဋ္ဌာန်းရေးဆွဲအတည်ပြုထားခြင်းမဟုတ်ပဲ သာမန်ပြဋ္ဌာန်းချက် (ကနေဒါ ရွေးကောက်ပွဲ အက်ဥပဒေ ၂၀၀၀) တွင်သာ ပြဋ္ဌာန်းထားပါသည်။

အခြားအခြေခံဖွဲ့စည်းပုံဥပဒေများတွင် လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများကို ယေဘုယျ အသုံးအနှုန်းများဖြင့်သာဖော်ပြထားပြီး အသေးစိတ်ကို သာမန်ဥပဒေဖြင့် ပြဋ္ဌာန်းစေပါသည်။ ဥပမာ အနေဖြင့် လိုင်ဘေးရီးယားနိုင်ငံ၏ အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၈၉)ကြေငြာချက်တွင်၊ 'လွတ်လပ်စွာ စီမံပိုင်ခွင့်ရှိသည့် ပြည်သူ့ကော်မရှင်များကို အောက်ပါအတိုင်းအတည်ပြုပါသည်။ (က) ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းကော်မရှင် (ခ) ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (ဂ) အထွေထွေစာရင်းစစ်ကော်မရှင်။ ၎င်းကော်မရှင်များကို စီမံအုပ်ချုပ်ခန့်ခွဲရန် ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့သည် ဥပဒေများရေးဆွဲပေးရမည်ဖြစ်ပြီး၊ အစိုးရအဖွဲ့အစည်း လည်ပတ်မှုအားကောင်းစေရန် အခြားအေဂျင်စီ (အင်စတီကျူးရှင်း) များကိုလည်း လိုအပ်သလို ဖွဲ့စည်းပေးရပါမည်။'

အာဖဂန်နစ်စတန်နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အထက်က ဥပဒေများထက် ပိုအသေးစိတ်ကျပြီး ၎င်းဌာနခွဲများ၏စံနှုန်းများနှင့် လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှုများကို အသေးစိတ်သတ်မှတ်ဖော်ပြထားပါသည်။ အာဖဂန် အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ (၅၈)တွင် လွတ်လပ်သော လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်သည် လူ့အခွင့်အရေးများကို လေးစာလိုက်နာခြင်းရှိမရှိ၊ ထိမ်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ခြင်း ရှိမရှိနှင့် အကာအကွယ်ပေးခြင်း ရှိမရှိတို့ကို စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးရမည်ဟု သတ်မှတ်ထားပါသည်။ ဤဥပဒေသည် လူတစ်ဦးတစ်ယောက်စီတိုင်းကို မိမိ၏လူ့အခွင့်အရေးဖောက်ဖျက်ခံရသည့်အခါ ကော်မရှင်ထံသို့ တိုင်ကြားပိုင်ခွင့်ကိုပေးခြင်း၊ ကော်မရှင်မှ ထိုကဲ့သို့သော လူ့အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှုများကို မဖြစ်မနေ တရားရေးအာဏာရှိသူများထံ လွှဲပြောင်းပေးပြီး ၎င်းတို့၏အခွင့်အရေးများကို ခုခံကာကွယ်ရာတွင် ကူညီထောက်ပံ့ပေးခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်ရပါသည်။ သို့သော် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင် လုပ်

ဆောင်ရွက်တာဝန်များကို သတ်မှတ်ထားသော်လည်း အရေးကြီးသည့် အသေးစိတ်အချက်များဖြစ် သည့် အစုအဖွဲ့တည်ဆောက်ပုံ၊ တာဝန်ခန့်အပ်သည့်နည်းလမ်း၊ တာဝန်သက်တမ်းကာလနှင့် ဘဏ္ဍာ ရေးထောက်ပံ့မှုအစရှိသည်တို့ကို ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့မှဆုံးဖြတ်ရန်အာဖဂန်စွဲစည်းအခြေခံဥပဒေတွင် ခြွင်းချက်သတ်မှတ်ထားပါသည်။

၎င်းလွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများကို သာမန် စတင်ကျဉ်းပြဋ္ဌာန်းခြင်း (သို့) စည်းမျဉ်းသတ်မှတ်ခြင်း၏ အဓိကအားသာချက်မှာ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရန် လွယ်ကူခြင်းဖြစ်ပါသည်။ အခြေခံဥပဒေတစ်ရပ်ကို ရေးဆွဲအတည်ပြုရန် (သို့) ပြောင်းလဲရန်ကိစ္စသည် ပုံမှန်အားဖြင့် (ကောင်း မွန်သော အကြောင်းပြချက်ကြောင့်) သူ့အတိုင်းအတာနှင့်သူ ခက်ခဲသည့်ဖြစ်စဉ်တစ်ရပ်ဖြစ်ပြီး ၎င်း ဖြစ်စဉ်မှာ သမရိုးကျအနေဖြင့် အထူးအများစုဆန္ဒပြုခြင်း (သို့) ပြည်လုံးကျွတ်ဆန္ဒခံယူခြင်း အစရှိ သည့် အဆင့်ဆင့်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို ဖြတ်ကျော်ရခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ဥပဒေပြုရေးအဖွဲ့အား လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများကို သာမန်စတင်ကျဉ်းပြဋ္ဌာန်းဖြင့် တရားဝင်သတ်မှတ်ပိုင်ခွင့်ပေး ခြင်းအားဖြင့် ၎င်းတို့၏အာဏာ၊ နာခံမှု၊ စုဖွဲ့မှုရာထူးခန့်အပ်ထားခြင်းဆိုင်ရာ ဥပဒေများနှင့် ရာထူး ကာလများကို ပိုမိုလွယ်ကူစွာလိုအပ်ချက်အပြောင်းအလဲများပေါ် မူတည်၍ပြုလုပ်နိုင်ပါသည်။

သို့သော် လွယ်ကူစွာပြုပြင်ပြောင်းလဲနိုင်ခြင်းတွင် ကောင်းကျိုးနှင့်ဆိုးကျိုး နှစ်ဖက်ရှိပါသည်။ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့အများစု၏ ကောင်းမွန်သည့်ရည်ရွယ်ချက်အရ ပြဋ္ဌာန်းချက်ဖြင့် တည်ဆောက် ထားသည့် သို့မဟုတ် တရားဝင်ခွင့်ပြုထားသည့် ဌာနများသည် ၎င်းတို့၏ အာဏာနှင့်ရပ်တည်မှု အတွက် ဆက်လက်၍သီးခြားရပ်တည်နေမည်ဖြစ်ပါသည်။ ထိုအရာသည် အမာခံပါတီဝင်များကို အသုံးပြုခြင်းများဖြစ်ပေါ်လာစေနိုင်ပြီး တာဝန်ထမ်းဆောင်ရာတွင် အားတိုက်အင်တိုက်၊ ဘက်မလိုက် ပဲ၊ ရဲရဲရင့်ရင့် လွတ်လပ်စွာဆောင်ရွက်ခြင်းကို တားဆီးနိုင်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဒီမိုကရေစီ စည်းမျဉ်း ဥပဒေများ ကောင်းမွန်စွာတည်ဆောက်ထားပြီး ဒီမိုကရေစီစနစ်နှင့် အခြေခံဥပဒေတန်ဖိုးများသည် လူထုအလွှာတိုင်းတွင် နက်နဲစွာအမြစ်စွဲနေသည့် တည်ငြိမ်သည့် ဒီမိုကရေစီစနစ်တွင်သာ ဥပဒေ ပြဋ္ဌာန်းချက်ကို အမှီပြုခြင်းသည် ပိုမိုပြည့်စုံနိုင်ပါသည်။

အခြေခံဥပဒေသည် လက်တွေ့ကျသော (သို့) ပုံဆောင်သော အကျိုးအမြတ်များခံစားရရှိနိုင် ပါသည်။ ထိုသို့ အခြေခံဥပဒေတွင်ထည့်သွင်းရေးဆွဲခြင်းက ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများသည် အရေးပါ ကြောင်းအချက်ပြနေပါသည်။ အခြေခံဥပဒေအဆင့်တွင်ဖော်ပြထားခြင်းက ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများ သည် လွတ်လပ်မှုနှင့် ကောင်းမွန်သည့် တိုင်းပြည်အုပ်ချုပ်ရေးအတွက် အဓိကကျသည့် အစိတ် အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်ပြီး နိုင်ငံရေးရလဒ်တစ်ခုအတွက် ကစားရမည့်အရာတစ်ခုမဟုတ်ကြောင်း ထင်ရှား ပေါ်လွင်စေပါသည်။ ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်များကို အခိုင်အမာ ထောက်ခံခြင်းအားဖြင့် အနာဂတ်တွင်ပျက်စီးခြင်းမှ ကာကွယ်ပေးနိုင်ပါသည်။

ထို့ကြောင့် အခြေအနေအများစုတွင် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ် သော အင်စတီကျူးရှင်းများကို ထိရောက်မှုရှိရှိလည်ပတ်လုပ်ဆောင်နိုင်ရန်နှင့် ရေရှည်ရပ်တည်စေ

လိုပါက အခြေခံဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များဖြင့် ခိုင်ခိုင်မာမာကာကွယ်ပေးရန် လိုအပ်ပါသည်။ ထိုပြဋ္ဌာန်းချက်များမှာ အသင်းဝင်များကိုမည်သို့ ရွေးချယ်မည်နှင့်မည်သို့ဖယ်ရှားမည်ကို တရားဝင်သတ်မှတ်ချက်ထုတ်ပြန်ခြင်း၊ ရာထူးအလိုက်လိုအပ်သည့်အရည်အချင်းများ၊ ကျင့်ဝတ်စည်းကမ်းများ၊ အစီရင်ခံစာတွင် လိုအပ်သည့်အချက်အလက်များနှင့် ဘဏ္ဍာရေးပြဋ္ဌာန်းချက်များ အစရှိသည်တို့ကို တရားဝင်ချမှတ်ပေးထားရပါမည်။ အသေးစိတ်ကျသည့် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဋ္ဌာန်းချက်များသည်တစ်ချို့ အခြေအနေများတွင် အကျိုးရှိစေနိုင်ပါသည်။ ၎င်းအခြေအနေများမှာ (က) အခြေခံဥပဒေအရ ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများကို အသစ်ပြန်လည်ဖွဲ့စည်းထားသည့်အခြေအနေ (ခ) အတိတ်တွင် ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများသည် စီမံခန့်ခွဲရေး၊ ဘဏ္ဍာရေး၊ လွတ်လပ်စွာလည်ပတ်မှုများတွင် အားနည်းခြင်း (သို့) လိုအပ်ချက်များ ရှိနေသည့်အခြေအနေ (ဂ) ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်သည် အတိုင်းအတာတစ်ခုအထိ အားနည်းနေပြီး လူထုတစ်ရပ်လုံးကို ပူးပေါင်းပါဝင်စေနိုင်မှု သို့မဟုတ် ကိုယ်စားပြုမှု အားနည်းသည့် အခြေအနေ၊ (သို့) အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်မှ ကြီးစိုးထားသော အခြေအနေတို့ဖြစ်ပါသည်။ ၎င်းအခြေအနေများတွင် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်သည် သီးခြားအင်စတီကျူးရှင်းများကို ဥပဒေပြုရာတွင် ၎င်းတို့၏ လွတ်လပ်စွာလုပ်ပိုင်ခွင့်နှင့် ကြားနေအခြေအနေကို အသိအမှတ်ပြုလေးစားလျက် ဥပဒေရေးဆွဲမည်ဟုမယုံကြည်ရပါ။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ရေးဆွဲခြင်းဖြစ်စဉ်၏ နိုင်ငံရေးသဘောတရားကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားသင့်ပါသည်။ အချို့သော ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင်ပါဝင်မှုသည် သမာသမတ်ကျစွာ ပြုလုပ်ထားကြောင်း ယုံကြည်မှုတည်ဆောက်ရာတွင် နိုင်ငံရေးအရ အမှန်တစ်ကယ်လိုအပ်ပါသည်။ အထူးသဖြင့် ဆန့်ကျင်ဖက်ပါတီ (သို့) လူနည်းစုများ အထဲတွင် မြင်သာရန်လိုအပ်ပါသည်။ ဥပမာအရ ၂၀၁၀ ခုနှစ်တွင် ကင်ယာအတိုက်အခံများက သမ္မတနိုင်ငံထူထောင်ရာတွင် လိုလိုလားလားလက်ခံခဲ့ခြင်းမှာ သမ္မတသည် အင်အားကောင်းသည့် သီးခြားအင်စတီကျူးရှင်းများမှ အသစ်ရေးဆွဲထားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ကန့်သတ်ချက်များကို လက်ခံပါမည်ဟု အာမခံချက်ပေးခဲ့သောကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ ၎င်းဥပဒေများသည် ရွေးကောက်ပွဲလုပ်ထုံးလုပ်နည်း၊ တိုင်းသိပြည်သိ ရွေးချယ်ခန့်အပ်ခြင်းနှင့် အများပြည်သူပိုင်မြေယာ စီမံရေးကိစ္စရပ်များတွင် သမ္မတကိုယ်တိုင် ဝင်ရောက်စွက်ဖက်၍မရအောင် ကန့်သတ်ထားပါသည်။

စဉ်းစားရန်အချက်

မည်မျှအသေးစိတ်ပြုလုပ်ရန်လိုအပ်ပါသနည်း (သို့) သင့်တော်ပါသနည်း။ ဆန့်ကျင်ဖက်အဆိုပြုချက်များ၊ ဖွဲ့စည်းပုံရပ်တည်ခိုင်မာမှုနှင့် ရေရှည်ခံနိုင်ရုံတို့ကို မည်မျှအထိကောင်းအောင် ညှိနှိုင်းဆွေးနွေးနိုင်ပါသနည်း။

လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ ဒီဇိုင်း

ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့် အချက်များ

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့်စပ်လျဉ်း၍ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အောက်ပါဇယားသုံးသပ်ချက်များပါအောင် ထည့်သွင်းစဉ်းစားသင့်ပါသည်။

- လွတ်လပ်မှုနှင့် ပူးပေါင်းပါဝင်မှု။ လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အဖွဲ့ဝင်များကို ရွေးချယ်ရာတွင် နိုင်ငံရေးအရ ဘက်လိုက်မှုမရှိခြင်းနှင့် ပါတီနိုင်ငံရေး၊ အစိုးရအင်စတီကျူးရှင်းများ၊ အခြားအကျိုးစီးပွားများမှ လွတ်ကင်းခြင်းတို့ကို အဓိကထား ရွေးချယ်သင့်ပါသည်။ ထို့အတူ ယေဘုယျအားလုံးကို ခြံငုံ၍သော်လည်းကောင်း သို့မဟုတ် လူနည်းစုလူမျိုးတစ်စုကို ရည်ညွှန်း၍သော်လည်းကောင်း မတူကွဲပြားသည့် လူမှုအသိုက်အဝန်းအား ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် ကိုယ်စားပြုနိုင်သူတစ်ယောက်ဖြစ်ခြင်းကိုလည်း ထည့်သွင်းစဉ်းစားရပါမည်။
- လုပ်ငန်းကျွမ်းကျင်မှုနှင့် သမာသမိရှိမှု။ လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများ၏အဖွဲ့ဝင်များသည် လုပ်ငန်းကျွမ်းကျင်မှုပိုင်းတွင် ပြည့်စုံရပါမည်။ လုပ်ငန်းဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်မှု၊ အရည်အချင်းများနှင့် ၎င်းတို့လုပ်ဆောင်ရမည့် တာဝန်ကိုထိရောက်စွာထမ်းဆောင်နိုင်ရန် လိုအပ်သည့် အတွေ့အကြုံရှိရပါမည်။ ၎င်းတို့သည် ကောင်းမွန်သည့် ကိုယ်ကျင့်တရား၊ ရဲရင့်သည့်ကျင့်ဝတ်နှင့် ပြည်သူများအပေါ်တာဝန်သိစိတ်များ ရှိရပါမည်။
- လုပ်သက်ကာလ အာမခံချက်။ လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းအဖွဲ့ဝင်များသည် ၎င်းတို့၏ လွတ်လပ်မှုကိုသေချာစေရန် လုပ်သက်ကာလအာမခံချက်နှင့် အခြားအာမခံချက်များ ရှိရပါမည် (ဥပမာ။ အကြောင်းအရင်းရှင်းလင်းမှုမရှိသည့် လစာနှုန်းထားကွာဟမှုများ)။
- လုပ်ပိုင်ခွင့် အခွင့်အာဏာ။ လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများသည် ၎င်းတို့လုပ်ဆောင်ရန်ရည်ရွယ်ထားသည်များကို လုပ်ဆောင်နိုင်ရန်အတွက် ရှင်းလင်းတိကျ၍ လုံလောက်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများကို ရရှိရပါမည်။
- အရင်းအမြစ်များ။ လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများသည် လိုအပ်သည့် အရင်းအမြစ်များ (ဝန်ထမ်းအင်အား၊ ဘဏ္ဍာနှင့် အသုံးအဆောင်များ...) နှင့် ၎င်းအရင်းအမြစ်များကို စီမံခန့်ခွဲရာတွင် လုံလောက်သည့်လွတ်လပ်မှုရှိရပါမည်။
- တာဝန်ယူမှု၊ တာဝန်ခံမှု။ ၎င်းတို့၏ ဘက်မလိုက်သည့်ဝါဒနှင့် အမှီအခိုကင်းမှုမလျော့ကျစေပဲ လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများသည် အများပြည်သူထံ အစီအရင်ခံခြင်းနှင့် ၎င်းတို့ လုပ်ငန်းအစီအစဉ်များကိုချပြခြင်း၊ ပြဌာန်းချက်နှင့်အညီ အများပြည်သူထံ တင်ပြခြင်းရှိရပါမည်။

နိုင်ငံတကာစံနှုန်းနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် ပတ်သက်ပြီး နိုင်ငံတကာစံချိန်စံနှုန်းနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများသည် တိုးတက်ပြောင်းလဲနေပါသည်။ ၎င်းစံချိန်စံနှုန်းများနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများသည် ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂ၊ ဓနသဟာယ (သို့) အာဖရိက အဖွဲ့ချုပ်ကဲ့သို့သော နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းများမှဖြစ်ပြီး အချို့မှာ နိုင်ငံတကာဌာနဆိုင်ရာ အသင်းများဖြစ်ကြသည့် နိုင်ငံတကာ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအရာရှိအသင်းနှင့် နိုင်ငံတကာစာရင်းစစ်ရုံးချုပ်များ အသင်းတို့မှ ပေါ်ထွက်လာကြပါသည်။

၎င်း နိုင်ငံတကာစံနှုန်းနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို အလေ့အကျင့်ကောင်းများ အသုံးပြုသည့် အတွေ့အကြုံမှရရှိပါသည်။ ၎င်းစံနှုန်းများနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းသတ်မှတ်ချက်များသည် ဥပဒေအရ တရားဝင်စည်းနှောင်မှုမရှိသော်လည်း ၎င်းနှင့်အညီလုပ်ဆောင်ပါက လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လုပ်ဆောင်မှုများကို တိုးတက်ကောင်းမွန်လာနိုင်စေပြီး နိုင်ငံ၏ ပုံရိပ်နှင့်ဂုဏ်သတင်းကို လည်း မြှင့်တင်ပေးနိုင်ပါသည်။

(ပါရီ အခြေခံမူ ဟုလူသိများသည့်) ၁၉၉၃ 'လူ့အခွင့်အရေးမြှင့်တင်ရေးနှင့် ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရေး အမျိုးသား အင်စတီကျူးရှင်းများ' ဆိုင်ရာ ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂ အထွေထွေညီလာခံ ဆုံးဖြတ်ချက် (၄၈/၁၃၄) သည် ထိုနိုင်ငံတကာစံနှုန်း သတ်မှတ်ချက်များအနက်မှ လွှမ်းမိုးမှုရှိသည့် သာဓကတစ်ခု ဖြစ်ပါသည်။ ၎င်းအခြေခံမူ၏ တောင်းဆိုမှုများသည် အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးကို စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများထားရှိရမည်၊ ၎င်းတို့၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်နှင့် လုပ်ဆောင်ချက်များကို သတ်မှတ်ပေးရမည်၊ စုဖွဲ့မှုစည်းမျဉ်းနှင့် လွတ်လပ်မှုအာမခံချက်ရှိရမည် ထို့နောက် လုပ်ငန်းအကောင်အထည် ဖော်ဆောင်ရန်နည်းလမ်းများ (သတ်မှတ်ချက်အတွင်း လုံလောက်သည့် ဘဏ္ဍာရေးထောက်ပံ့မှု) ရှိရမည် အစရှိသည်တို့ဖြစ်ပါသည်။ ပါရီအခြေခံမူများသည် လူ့အခွင့်အရေး စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများအတွက်သာ တိုက်ရိုက်သက်ဆိုင်သော်လည်း ၎င်းတို့၏ ယေဘုယျအနှစ်သာရများနှင့် စံနှုန်းများကို အခြေခံစံနှုန်းအဖြစ် အခြားထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ အတွက်လည်းအသုံးပြုနိုင်ပါသည်။

အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးပေါ်အခြေခံသည့်အင်စတီကျူးရှင်းများနှင့် အဖွဲ့ဝင်အများပေါ်အခြေခံသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ

တစ်ချို့ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များကို တာဝန်ခံအရာရှိတစ်ဦးအပေါ်တွင် စုပုံတာဝန်ပေးထားပါသည်။ အခြားအင်စတီကျူးရှင်းများသည် ဘုတ်အဖွဲ့၊ ကော်မတီ (သို့) ကော်မရှင်ကဲ့သို့သော တာဝန်ခွဲဝေယူသည့်ပုံစံဖြင့် အဖွဲ့ဖွဲ့ထားကြပါသည်။ ယေဘုယျပုံစံများကို သိရှိလေ့လာနိုင်ပါသည်။ ဥပမာ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးရာထူးကို တစ်နေရာစာသာထားရှိပါသည်။ ဩစတီးယားနိုင်ငံတွင်မူ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေး

ဘုတ်အဖွဲ့ကို သုံးဦးဖြင့်ဖွဲ့စည်းထားပြီး မှတ်ထားသင့်သည့် ချွင်းချက်တစ်ခုဖြစ်ပါသည်။ အများအားဖြင့် ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်စစ်ဆေးရေးအဖွဲ့များသည် တာဝန်ခွဲဝေသည့်စနစ်ကို အသုံးပြုကြပါသည်။ သို့သော် အချို့နိုင်ငံများ (ဥပမာ။ ဂရင်နာဒါ) တွင် ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်စစ်ဆေးသူတစ်ဦးကိုသာ ခန့်အပ်ထားပါသည်။ တရားမဥပဒေကို အခြေခံသောနိုင်ငံများတွင် အများပိုင်ဘဏ္ဍာကို စစ်ဆေးရာတွင် ယေဘုယျအားဖြင့် တာဝန်ခွဲဝေထားသည့် စာရင်းစစ်တရားရုံး၌ စစ်ဆေးပါသည်။ အင်္ဂလိပ်ရိုးရာဥပဒေကို ကျင့်သုံးသောနိုင်ငံများတွင် စာရင်းစစ်ချုပ်တစ်ဦးကို သီးသန့်ထားရှိခြင်းသည် ပုံမှန်ဖြစ်ပါသည်။

အထက်ပါရွေးချယ်မှုများကိုပြုလုပ်ရသည့် အကြောင်းအရင်းများကို ရှင်ရှင်းလင်းလင်းမသိရပါ။ လမ်းစဉ်မှီခိုမှုပေါ်တွင် အများအားဖြင့်သက်ဆိုင်ပါသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ တိုင်းနိုင်ငံများသည် မိမိတို့ သိရှိထားသည့်အရာများ၊ ကိုယ်တွေ့အဖြစ်အပျက်များမှသော်လည်းကောင်း ၎င်းနိုင်ငံနှင့်အလားတူ အခြေနေရှိသည့် နိုင်ငံမှသော်လည်းကောင်း ပြန်လည်ပုံတူကူးယူတတ်ကြပါသည်။ သို့သော်လည်း လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုတွင် တစ်ဦးတည်းရှိသင့်ပါသလား အဖွဲ့ဝင်များဖြင့်စုပေါင်း၍ ဖွဲ့စည်းသင့်ပါသလားဟုမဆုံးဖြတ်မီ အောက်ပါအချက်များကို ကြိုတင်စဉ်းစားဆင်ခြင်သင့်ပါသည်။

- ကုန်ကျစရိတ်နှင့် စွမ်းဆောင်ရည်။ အဖွဲ့ဝင်များသည် အင်စတီကျူးရှင်းများသည် အရာရှိတစ်ဦးထံရှိသောအင်စတီကျူးရှင်းများထက် ကုန်ကျစရိတ်ပိုများမည်မှာ မြေကြီးလက်ခတ် မလွှဲပင်ဖြစ်ပါသည်။ အဖွဲ့ဝင်များနှင့်ဖွဲ့စည်းရာတွင် အလုပ်ခန့်ထားရန်အတွက် သဟဇာတမျှပြီး အရည်အချင်းပြည့်ဝသူများ ပိုမိုလျှောက်ထားရန်လိုအပ်ပါသည်။
- တာဝန်ဝတ္တရားနှင့် တာဝန်ခံမှု။ တစ်ဦးတည်းသည် လုပ်ငန်းကိုထိရောက်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ပြီး မိမိ၏တာဝန်သာဖြစ်ကြောင်း တာဝန်ယူနိုင်ပါသည်။ ဆန့်ကျင်ဘက်အနေဖြင့် ပူးပေါင်း တာဝန်ယူသည့်အင်စတီကျူးရှင်းတွင် တာဝန်ဝတ္တရားသည်ရောကာ ပေါ့သွားတတ်ပါသည်။ သို့သော် ပူးပေါင်းတာဝန်ယူသည့်အင်စတီကျူးရှင်းမှလည်း အဖွဲ့ဝင်အချင်းချင်း အပြန်အလှန် တာဝန်ခံရမည်ဟုခံယူထားပါက အတွင်းစိတ်မှတာဝန်ရှိမှုကို ပေးနိုင်ပါသည်။
- အကျင့်ပျက်ခြစားမှုကို ခုခံကာကွယ်ခြင်း။ ပူးပေါင်းတာဝန်ယူသည့်အင်စတီကျူးရှင်းသည် အကျင့်ပျက်ခြစားခြင်းကို တစ်ဦးထံသီးသန့်ခန့်အပ်ထားသည့် အရာရှိများထက် ပိုမိုခုခံနိုင်ချေရှိပါသည်။ တစ်ဦးတစ်ယောက်ကို လွယ်ကူစွာလားဘ်ထိုးရန်ရနိုင်ခြေရှိပြီး ပုဂ္ဂိုလ်ရေး အချိတ်အဆက်များက လမ်းကြောင်းသွေဖီသွားစေ နိုင်ပါသည်။ အခြားတစ်ဖက်ကို ကြည့်ပါက ပူးပေါင်းတာဝန်ယူသည့်ကော်မရှင်အဖွဲ့မှ အဖွဲ့ဝင်များအားလုံးကို စည်းရုံးရန်မူကား ပိုမိုခက်ခဲနိုင်ပါသည်။
- ခွဲခြားဆက်ဆံမှုမရှိခြင်းနှင့် မျှတသည့်အားလုံးပါဝင်မှု။ အရာရှိတစ်ဦးတည်း ဦးဆောင်သော အင်စတီကျူးရှင်းသည် ကြားနေဝါဒကိုဆုပ်ကိုင်ထားပြီး လွတ်လပ်စွာပြောဆိုလုပ်

ကိုင်းခွင့်ရှိသည့် အရာရှိတစ်ဦးကိုလိုအပ်ပါသည်။ ထိုအရာသည် မကြာခင်က အထမြောက် ရန်ခက်ခဲသည့်အရာ တစ်ခုဖြစ်ပါသည်။ အထူးသဖြင့် နက်ရှိုင်းစွာကွဲပြားနေသော (သို့) နိုင်ငံရေးအရ အစွန်းနှစ်ဖက်ကွဲထွက်နေသည့် လူ့အဖွဲ့အစည်းများတွင် ပိုမိုခက်ခဲပါသည်။ အဖွဲ့ဝင်အများပါရှိသည့် ကော်မရှင်ကို မျှတမှုအပေါ်အခြေခံ၍ တည်ဆောက်နိုင်ပါသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ပြီးပြည့်စုံသည့်ကြားနေဝါဒလက်စွဲသူကို ကြိုးစားရှာဖွေသည်ထက် အဓိက အင်စတီကျူးရှင်းများမှ ခန့်အပ်မည့်သူများကို ရွေးချယ်နိုင်ပါသည်။

- မတူကွဲပြားမှု၊ အရာရှိတစ်ဦးတည်းထားရှိပါက ထင်ဟပ်နိုင်ခြင်းမရှိမည့် ကျား/မ မျှတမှုနှင့် တိုင်းရင်းသားမျိုးစုံပါဝင်မှုတို့ကို အဖွဲ့ဝင်အများပါသည့် ကော်မရှင်အနေဖြင့် ကောင်းစွာ ထင်ဟပ်ဖော်ကျူးနိုင်ပါသည်။ ထို့အပြင်အဖွဲ့ဝင်အများပါသည့် ကော်မရှင်သည် အထောက်အကူဖြစ်စေမည့် အရည်အချင်းများ၊ အတွေ့အကြုံများ နှင့် မှတ်တမ်းကောင်းများရှိသည့် ကျွမ်းကျင်သူအမျိုးမျိုး အဆင့်အတန်းမျိုးမျိုးတို့ကို ပါဝင်စေနိုင်ပါသည်။
- ဆုံးဖြတ်ချက်ချရန် လက်တွေ့ကျသည့် အဖွဲ့အရွယ်အစား၊ အဖွဲ့ဝင်အရေအတွက် သုံးဦးသည် အဖွဲ့ဝင်အများပါဝင်သည့် မည်သည့်ကော်မရှင်အတွက်မဆို လက်တွေ့ကျသည့် အနည်းဆုံးပမာဏဖြစ်ပါသည်။ ကြားဝင်စေစပ်ညှိနှိုင်းပေးသူမပါလျှင် လူနစ်ယောက်အကြား သဘောထားကွဲလွဲမှုသာရှိနိုင်ပါသည်။ အဖွဲ့ဝင်အများပါသည့် ကော်မရှင်အတွက် အဖွဲ့ဝင်မည်မျှရှိရမည်ဟု ပုံသေသတ်မှတ်ထားသည့် စံနှုန်းမရှိပါ။ သို့သော် ၁၂ ယောက် အထက်ဖြစ်လာပါက အဖွဲ့အရွယ်ကြီးလာပြီး လုပ်ငန်းများကြန့်ကြာ လာတတ်ပါသည်။ အဖွဲ့အရွယ်အစား ပိုမိုသေးငယ်ပါက အလွတ်သဘောဆန်ပြီး ပျော့ပျောင်းသည်။ အဖွဲ့တွင်း ဆွေးနွေးမှုများသည် ချင့်ချိန်စဉ်းစားမှု အားကောင်းသည့် ဆုံးဖြတ်ချက်များများကို ဖော်ဆောင်နိုင်သည်။ အဖွဲ့အရွယ်အစားကြီးပါက ဆုံးဖြတ်ချက်ချရန် ပိုမိုစနစ်တကျလုပ်ဆောင်ရန်လိုအပ်ခြင်းနှင့် အင်စတီကျူးရှင်းအတွင်း ခေါင်းဆောင်မှု အားပိုကောင်းရန် လိုအပ်ခြင်းတို့ ဖြစ်နိုင်ပါသည်။
- အလုပ်ပမာဏ၊ နိုင်ငံ၏အရွယ်အစားနှင့် လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများထံမှမျှော်လင့်ထားသည့် အလုပ်ပမာဏကို ထည့်သွင်းဆွေးနွေးရန်လိုအပ်ပါသည်။ သန်းပေါင်းများစွာနှင့် ဝန်ဆောင်မှုပေါင်းများစွာရှိသော နိုင်ငံကြီးများတွင် ပြည်သူ့အကျိုးဆောင် ကော်မရှင်သည် ဝန်ဆောင်မှုအမျိုးအစားနှင့် လူဦးရေနည်းသည့်နိုင်ငံထက်ပိုမို အလုပ်များနိုင်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် အင်စတီကျူးရှင်းကြီးများကိုလိုအပ်နိုင်ပါသည်။ ၎င်း အင်စတီကျူးရှင်းမှ အလုပ်များကို ခွဲဝေပေးပြီး ကော်မတီခွဲများ (သို့) အဆင့်မြင့်အုပ်ချုပ်ရေး ဝန်ထမ်းများကို ကိုယ်စားလှဲ့နိုင်ပါသည်။

အလုပ်ခန့်အပ်ထားခြင်းဆိုင်ရာ ယန္တရားများ

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများအတွက် အဖွဲ့ဝင်များခန့်အပ်ထားရန် ယန္တရားများရေးဆွဲရာတွင် ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများသည် နိုင်ငံရေးအရ ကြားနေဝါဒဖြစ်ပြီး၊ သမာသမိရှိခြင်းနှင့် နာခံမှုရှိခြင်းကို ဆုပ်ကိုင်ထားသူများဖြစ်စေရန် အထူးသတိပြု ပုံစံချမှတ်ရေးဆွဲရမည်ဖြစ်ပါသည်။ မည်သည့်ပါတီ၊ အဖွဲ့ငယ်၊ လူတန်းစား (သို့) သဘောကျသည့်အဖွဲ့ကိုမှ အထူးမျက်နှာသာအခွင့်မပေးရ။ ထို့အပြင် ပါဝင်သင့် ပါဝင်ထိုက်သူကို မပယ်ထုတ်ရပါ။ အင်စတီကျူးရှင်းအပေါ် ယုံကြည်စိတ်ချမှုရရှိရန် အထက်ပါအရာများသည် မရှိမဖြစ်အရေးကြီးပါသည်။ ထို့ကြောင့်နိုင်ငံရေးသမားများက ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်း၏ ဆုံးဖြတ်ချက်များကို လေးစားစေရန် သေချာလုပ်ဆောင်ရပါမည်။

ဘိုင်ပါတီဆန် (ဆန့်ကျင်ဖက် ပါတီနှစ်ခုမှ ကိုယ်စားလှယ်များကိုပူးတွဲ) အလုပ်ခန့်အပ်ခြင်း ယန္တရားများ

Westminster စနစ်မှ ဆင်းသက်လာသည့် ပါလီမန်စနစ်ဖြစ်ပြီး ထိုစနစ်တွင် အစိုးရနှင့် အတိုက်အခံဟူ၍ ရှင်းလင်းစွာခွဲခြားထားသည့် နှစ်ပါတီနိုင်ငံရေး စနစ်ဖြစ်သည်။ ယင်းနှစ်ပါတီနိုင်ငံရေးစနစ်တွင် များသောအားဖြင့် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများအတွက် ဆန့်ကျင်ဖက်ပါတီနှစ်ခုမှ ကိုယ်စားလှယ်များကိုပူးတွဲရွေးချယ်ခြင်းကို အသုံးပြုလုပ်လေ့ရှိသည်။

ဘိုင်ပါတီဆန် (ဆန့်ကျင်ဖက် ပါတီနှစ်ခုမှ ကိုယ်စားလှယ်များကိုပူးတွဲ) အလုပ်ခန့်အပ်ခြင်း ယန္တရားကိုအသုံးပြုရာတွင် ဝန်ကြီးချုပ်နှင့် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်တို့သည် ခန့်အပ်မှုတစ်ခုခြင်းစီအပေါ်သဘောတူရမည်ဖြစ်ပြီး ခန့်အပ်ခြင်းခံရသူများသည် လုံလောက်စွာ ဘက်မလိုက်သူများဖြစ်ကြောင်း နှစ်ဖက်စလုံးမှ လက်ခံနိုင်ရမည်ဖြစ်သည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ဘေလ်လံတွင် ရွေးကောက်ပွဲနှင့် နယ်မြေ ကော်မရှင်အတွက် အဖွဲ့ဝင်နှစ်ဦးကို အထွေထွေမြို့တော်ဝန်မှ ဝန်ကြီးချုပ်၏ အကြံပြုချက်နှင့်တကွ အတိုက်ခံခေါင်းဆောင်၏ သဘောတူညီမှုတို့ဖြင့် ခန့်အပ်ပါသည် (ဘေလ်လံ ဖွဲ့စည်းပုံ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၈၈(၂))။

ဘိုင်ပါတီဆန်စနစ်၏အခြား အလုပ်ခန့်အပ်ခြင်းနည်းလမ်းမှာ အလုပ်ခန့်အပ်ခြင်းများကို အစိုးရအဖွဲ့ကိုတာဝန်ပေးခြင်းနှင့် အချို့ကို အတိုက်အခံဘက်သို့ တာဝန်ပေးခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ထိုယန္တရားကို အသုံးပြုခြင်းဖြင့် နိုင်ငံရေးအရမျှတမှုရှိသော အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုကို ဖြစ်ပေါ်စေပါသည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းတွင် ပါတီဘက်လိုက်မှုရှိသောသူများပါဝင်နိုင်သော်လည်း ထိုသူများသည် မတူညီသောပါတီများမှ လာကြသောကြောင့် မျှတမှုရှိသွားသည် (သို့) ဘက်လိုက်မှုများကို ပျောက်သွားစေသည်။ ထိုခန့်အပ်သည့်ယန္တရားမျိုးကိုအသုံးပြုရာတွင် တစ်ခြားနည်းလမ်းဖြင့်ခန့်အပ်ခံထားရသည့် ဘက်မလိုက်သည့် ဥက္ကဋ္ဌတစ်ဦးနှင့် သို့မဟုတ် ဒုဥက္ကဋ္ဌတစ်ဦး ပါဝင်နိုင်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ဒိုမီနီကန်နိုင်ငံတွင် မဲဆန္ဒနယ်နိမိတ်သတ်မှတ်ရေးကော်မရှင်ကို ဝန်ကြီးချုပ်မှအဆို တင်သွင်းသည့်

အဖွဲ့ဝင်နှစ်ဦးနှင့် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်မှ အဆိုပြုတင်သွင်းသူနှစ်ဦးတို့ပါရှိပြီး ပါလီမန်နာယကမှ ပူးတွဲအာဏာရဥက္ကဋ္ဌအနေဖြင့် ဘက်မလိုက်ပဲ ဆောင်ရွက်ပေးရပါသည်။ (ဒိုမီနီကန်နိုင်ငံ ဓနသဟာယ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၅၆)။ ဘာဟားမားစ်နိုင်ငံ၏ အခြေခံဥပဒေကော်မရှင်တွင် အောက်လွှတ်တော် (သို့) ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်၏ ဥက္ကဋ္ဌသည် ပူးတွဲအာဏာရဥက္ကဋ္ဌ အဖြစ်ဆောင်ရွက်ပြီး၊ ဒုဥက္ကဋ္ဌနေရာ အတွက် တရားသူကြီးအကြံပြုချက်အရ ခန့်အပ်သောတရားစီရင်ရေးဘက်မှ လူတစ်ဦး၊ ထို့နောက် ဝန်ကြီးချုပ်အကြံပြုချက်အရခန့်အပ်သော အဖွဲ့ဝင်နှစ်ဦးနှင့် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်မှ အကြံပြု သည့် သူတစ်ဦးတို့ပါဝင်ပါသည်။ (ဘာဟားမားစ် အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၆၉)။

ဤကဲ့သို့သော ဘိုင်ပါတီဆန်ယန္တရားတွင် အားသာချက်ရှိပါသည်။ ၎င်းမှာ အတိုက်အခံပါတီ သည် အကြောင်းအမျိုးမျိုးကြောင့် (အချိုးကျမဟုတ်သော ရွေးကောက်ပွဲစနစ်ကြောင့်) လွှတ်တော် တွင်းကိုယ်စားပြုမှုနည်းလျင်တောင်မှ အတိုက်အခံအဖွဲ့ကို အလုပ်ခန့်အပ်ရာတွင် ပါဝင်စေနိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။ အားနည်းချက်မှာ ပါတီဝင်များနှင့် လွတ်လပ်သည့်အဖွဲ့ဝင်များကို အများအားဖြင့်ပယ် ထားပါသဖြင့် ပါတီစုံနိုင်ငံရေးစနစ်ရှိသည့် နိုင်ငံများအတွက်မသင့်တော်ပါ။ သို့သော် ထိုအလုပ် ခန့် အပ်ခြင်းယန္တရားကို ပြုပြင်နိုင်ပြီး ပါတီဝင်များလည်း လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်ရှိပါက ပါဝင်နိုင် ကြောင်းကို ပြောင်းလဲပြုပြင်နိုင်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ဝန်ကြီးချုပ်နှင့် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်တို့ အဆိုတင်သွင်းထားသည့် သူများအပြင် တစ်ဦး (သို့) တစ်ဦးထက်ပိုသော ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များကို ပါတီဝင်များ (သို့) လွှတ်တော်မှ လွတ်လပ်သည့်အဖွဲ့ဝင်များနှင့်ဆွေးနွေးပြီး ခန့်ထားနိုင်ပါသည်။

အားလုံးပါဝင်မှုကိုအခြေခံသော အလုပ်ခန့်ထားခြင်းယန္တရားများ

အားလုံးပါဝင်မှုကို အခြေခံသော အလုပ်ခန့်ထားခြင်းစနစ်သည် အထက်ပါစနစ်နှင့်ဆန့်ကျင်၍ ပါတီစုံနိုင်ငံရေးနှင့် ဆီလျော်ပါသည်။ ၎င်းသည် ပုံမှန်အားဖြင့် အချိုးကျ ကိုယ်စားပြုမှုအပေါ်မူတည်၍ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြည့်ကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျုရှင်းများအတွက် လူ ရွေးချယ်ပါသည်။ ထိုသို့ပြုလုပ်ရာတွင် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်မှ ရွေးကောက်ရေးအဖွဲ့အဖြစ် တာဝန်ယူ ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ကိုလမ်ဘီယာ အမျိုးသားရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်တွင် လူကိုးဦးကို ဥပဒေ ပြုရေးမဏ္ဍိုင်မှ ပါတီညီလာခံတွင် အချိုးကျကိုယ်စားပြုမှုစနစ်နှင့်အညီ နိုင်ငံရေးပါတီများ (သို့) ဥပဒေရေးလုပ်ရှားသူများ (သို့) ထိုနှစ်ဖွဲ့ယာယီပူးပေါင်းကာ တင်သွင်းလာသည့် အဆိုပြုချက်များ အပေါ်တွင် အခြေခံ၍ရွေးချယ်ပါသည်။ (ကိုလမ်ဘီယာ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၂၆၄)။

ကွဲပြားခြားနားသည့်ပါဝင်မှုများက ရွေးကောက်ပွဲစနစ်၏ရလဒ်ကို နိုင်ငံရေးအရ မျှတစေနိုင်ပါ သည်။ အနည်းဆုံး အချိုးအစားအရမျှတစေပါမည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ဩစတီးယားနိုင်ငံတွင် စုံစမ်း စစ်ဆေးရေးဘုတ်အဖွဲ့ဝင်သုံးယောက်ကို အမျိုးသားကောင်စီ (ဖက်ဒရယ်ပါလီမန်၏ အောက်လွှတ် တော်) မှရွေးချယ်ပြီး အကြီးဆုံးပါတီသုံးခုမှ တစ်ဦးစီအဆိုတင်သွင်းခွင့်ရှိအောင် ပြုလုပ်ထားပါသည်။ (ဩစတီးယား အခြေခံ ဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၂၄ဆ)။

လူပေါင်းစုံပါဝင်ရေး အခြေခံမူနှင့် မျှတသည့်နိုင်ငံရေး ကိုယ်စားပြုမှုသည် အထူးသဖြင့် တစ်ပါတီ ကြီးစိုးသည့်နေရာများတွင် ဥပဒေပြုရေးအပြင်ဘက်မှ ပါတီများကို လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်း အဖွဲ့ဝင်များရွေးချယ်ရာတွင် ပါဝင်စေနိုင်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ဘိုစဝါနာနိုင်ငံတွင် လွတ်လပ် သည့်ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် အဖွဲ့ဝင်ခုနစ်ဦးထဲမှ ငါးဦးကို ပါတီစုံညီလာခံမှ အဆိုပြုသည့်သူများ ထဲမှရွေးချယ်ပြီး မှတ်ပုံတင်ထားသည့် နိုင်ငံရေးပါတီများအားလုံးပါပါသည် (ဘိုစဝါနာနိုင်ငံ အခြေခံ ဥပဒေ ပုဒ်မ ၆၅က)။

သာလွန်အများစုဆန္ဒမဲ (Supermajority) ဖြင့် ခန့်အပ်ခြင်းယန္တရား

သာလွန်အများစုဆန္ဒမဲဖြင့် ခန့်အပ်ခြင်းယန္တရားစနစ်သည် နိုင်ငံရေးနယ်ပယ်တွင် အများသူငါ ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် လက်ခံနိုင်မည့်သူကိုရွေးချယ်သည့် ခန့်အပ်ခြင်းဆိုင်ရာ နည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်ပါ သည်။ ဤနည်းလမ်းကိုအရာရှိတစ်ဦးတည်း ရွေးချယ်ရာတွင်သော်လည်းကောင်းအဖွဲ့ဝင်များပါသည့် အင်စတီ ကျူးရှင်းအတွက်သော်လည်းကောင်း အသုံးပြုနိုင်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ပေါ်တူဂီနိုင်ငံ တွင် စုံစမ်းစစ်ဆေးသူ၊ စီးပွားရေးနှင့် လူမှုရေးကောင်စီဥက္ကဋ္ဌ၊ တရားစီရင်ရေးကောင်စီချုပ် အဖွဲ့ဝင် အချို့နှင့် မီဒီယာကြီးကြပ်ရေး အဖွဲ့ဝင်အချို့ကို လွှတ်တော်၏မဲသုံးပုံနှစ်ပုံဖြင့် ရွေးချယ်ပါသည်။ (ပေါ်တူဂီနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၆၃)။ ဘူလ်ဂေးရီးယားနိုင်ငံတွင် တရားစီရင်ရေးကောင်စီချုပ် အဖွဲ့ဝင်တစ်ချို့နှင့် စစ်ဆေးရေးအဖွဲ့ (တရားစီရင်မှုနှင့် စွဲဆိုမှုများသမာသမတ်ကျမကျ စီစစ်သည့် အဖွဲ့) ကိုအမျိုးသား ညီလာခံမဲ၏ သုံးပုံနှစ်ပုံဖြင့်ရွေးချယ်ပါသည် (ဘူလ်ဂေးရီးယား အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၃၀၊ ၁၃၂ က)။

အဖြစ်အပျက် တော်တော်များများတွင် အထူးသဖြင့် ယှဉ်ပြိုင်မှုများသည့် ပါတီစုံစနစ်တွင် ဥပဒေပြုရေးရွေးကောက်ပွဲများကို အချိုးကျကိုယ်စားပြုသည့်စနစ်ဖြင့် ရွေးချယ်ပါသည်။ သုံးပုံနှစ်ပုံ မဲစနစ်သည် ပါတီတစ်ခုမှကိုယ်ကျိုးအတွက် တစ်ဦးတည်းစိတ်ကြိုက်ရွေးချယ်၍မရဘဲ အတိုက်အခံ ပါတီအချို့နှင့် သဘောတူညီမှုရယူရန် ပြုလုပ်ထားပါသည်။ သို့သော် မဲများသူကနိုင်သည့်စနစ် (သို့) တစ်ပါတီလွှမ်းမိုးသည့် နိုင်ငံများတွင် သုံးပုံနှစ်ပုံမဲအားနည်းချက်သည် အတိုက်အခံပါတီ၏ သဘော ဆန္ဒကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်နိုင်မှု မရှိနိုင်ပါ။ ဥပမာအနေဖြင့် ဟန်ဂေရီနိုင်ငံတွင် အခြေခံလူ့အခွင့် အရေးအတွက် အထွေထွေရှေ့နေနှင့် ကော်မရှင်မင်းကြီးကို လွှတ်တော်၏မဲသုံးပုံနှစ်ပုံဖြင့် ခန့်အပ် ပါသည်။ သို့သော် လက်ရှိအစိုးရသည် သုံးပုံနှစ်ပုံမဲတွင်အသာရနေပြီး အတိုက်အခံပါတီကို ထည့် တွက်စရာမလိုပဲ ခန့်အပ်မှုများကို ထိန်းချုပ်ပြုလုပ်နေပါသည်။

အင်စတီကျူးရှင်းများအကြား ခွဲဝေခန့်အပ်ခြင်း

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လွတ်လပ် မှုနှင့် ကြားနေနိုင်ရေးအယူကို မြှင့်တင်ပေးရန် အခြားသောနည်းလမ်းတစ်ခုမှာ အဖွဲ့ဝင်များခန့်အပ် ရေးအာဏာကို နှစ်ခု (သို့) နှစ်ခုထက်ပိုသော အင်စတီကျူးရှင်းများ (သို့) အစိုးရဌာနခွဲများထံ ခွဲဝေ ပေးခြင်းဖြစ်သည်။ ဤနည်းလမ်းသည် သမ္မတစနစ် (သို့) တစ်ပိုင်းသမ္မတစနစ်များအတွက် အထူး

သဖြင့် သင့်လျော်ပါသည်။ ဤစနစ်တွင် ခန့်အပ်ရေးအာဏာကို သမ္မတနှင့် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင် တို့ကြား အဆင်ပြေစွာခွဲဝေနိုင်ပါသည်။

သို့ရာတွင် အင်စတီကျူးရှင်းများအကြား ခွဲဝေခန့်အပ်ခြင်းစနစ်ဖြင့် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ် ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများကို နိုင်ငံရေးပြင်းထန်သူများနှင့် ပုဂ္ဂိုလ်ရေး လွှမ်းမိုးမှုများမှကာကွယ်ရန်မှာမူ ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်သည် အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်ထံမှ စစ်မှန်သည့် ကိုယ်ပိုင်ဆုံးဖြတ် စီရင်ပိုင်ခွင့်ကိုရရှိထားရပါမည်။ ထိုအချက်သည် အခြေခံဥပဒေ၏အာဏာနှင့် နိုင်ငံရေးပြင်းထန်သူများကြား မျှတမှုရရှိရေး အပေါ်မူတည်ပါသည်။ သမ္မတ၏ပါတီသည် ဥပဒေပြု ရေးမဏ္ဍိုင်တွင်း လူများစုကိုထိန်းချုပ်ထားနိုင်ပါက ထိုစနစ်များသည် အာမခံ၍မရတော့ပဲ အများစု ဆန္ဒမဲစနစ်ကျင့်သုံးမှသာ အဖွဲ့ဝင်ခန့်အပ်ရွေးချယ်ရာတွင် လွတ်လပ်ပြီးတရားမျှတမှုရှိမည်ဟု မျှော် လင့်ရပါသည်။

သမ္မတနှင့် ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်နှစ်ဘက်စလုံးမှ ခန့်အပ်ထားရေးဖြစ်စဉ်အတွက် ပါဝင်ကူညီကြ ရာတွင် ရှေ့နောက်အစဉ်လိုက် ထားရှိမှုသည်အလွန်ရေးပါပါသည်။ ၎င်းအစီအစဉ်သည် နည်းလမ်း နှစ်မျိုးဖြင့်ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ပထမနည်းလမ်းမှာ သမ္မတမှ လျာထားသူကိုရွေးပြီး အဆိုပြုတင်သွင်းရမည် ဖြစ်ပြီး ထိုသူကို ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်မှ အသိအမှတ်ပြုရပါမည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ချီလီနိုင်ငံ ရွေး ကောက်ပွဲတာဝန် ညွှန်ကြားရေးကောင်စီဝင်များကို သမ္မတမှ သုံးပုံနှစ်ပုံထောက်ခံမှုဖြင့် ခန့်အပ်ပါ သည်။ (ချီလီ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၉၄ bis)။ လီသူနီယားနိုင်ငံတွင်လည်းအလားတူပုံစံဖြင့် ဘဏ္ဍာ ရေးအရာရှိချုပ်နှင့် အစိုးရဘဏ်ဘုတ်အဖွဲ့၏ ဥက္ကဋ္ဌနေရာတို့ကို သမ္မတမှအဆိုပြုတင်သွင်းပြီး လွှတ် တော်မှအတည်ပြုပါသည် (လီသူနီယား အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၆၉ နှင့် ၈၄)။

သမ္မတအားလျာထားသူကို အဆိုတင်သွင်းခွင့်ပြုပေးသည့် (ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်သည် အတည် ပြု (သို့) ငြင်းပယ်ခွင့်သာရှိ) အခြေခံဥပဒေ စည်းမျဉ်းများသည် သမ္မတကို ခြေတစ်လှမ်းပိုသာပေး ထားပုံထင်ရပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် သမ္မတမှ ဖြစ်နိုင်ချေများကိုသတ်မှတ်ထားပြီး ခြေလှမ်း ကြိုပြင်ထားနိုင်၍ ဖြစ်ပါသည်။ ဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်သည် သမ္မတကိုယ်တိုင် ရွေးချယ်ထားသူကို အတည်ပြု (သို့) ဗီတိုအာဏာသုံး၍ပယ်ချရန် အကျဉ်းအကျပ်ထဲရောက်စေပြီး သမ္မတကို နောင် ယှက်သူဟုဝေဖန်ခံရမည့် အန္တရာယ်ကိုရင်ဆိုင်ရနိုင်ပါသည် (အထူးသဖြင့် သမ္မတသည် လူကြိုက် များသည့် အာဏာရှိနေပါက ပိုဖြစ်နိုင်ပါသည်)။ ထိုကဲ့သို့သော အခြေအနေများတွင် ဥပဒေပြုရေး မဏ္ဍိုင်၏ အတည်ပြုကြားနာခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်မှ အကောင်းဆုံးလုပ်နိုင်သည့်အရာမှာ သမ္မတမှအရည် အချင်းပြည့်ဝပြီး နောက်ကြောင်းမှတ်တမ်းများကို ကာကွယ်ချေပနိုင်သော အဆိုတင်သွင်းစေပြီး၊ အဆိုးဆုံးဖြစ်နိုင်သည့်အရာမှာ နှစ်ဦးနှစ်ဖက်စလုံး နိုင်ငံရေးဇာတ်စင်ပေါ်တွင် ဖြေရှင်းရန်ဖြစ်ပါသည်။ ထိုသို့အခြေအနေများတွင်နိုင်ငံရေးအမြင်ပြင်းထန်သူများထိပ်တိုက်တွေ့ဆုံပြီးအင်စတီကျူးရှင်းများ အတွက် တရားဝင်မှု၊ လွတ်လပ်မှုနှင့် ကြားနေမှုတို့အတွက် ထောက်အပံ့မဖြစ်စေပဲ ဆုတ်ယုတ်မှု ကိုသာ ဖြစ်စေပါသည်။

သမ္မတနှင့် ဥပဒေပြုမဏ္ဍိုင်တို့အကြား ခန့်အပ်ရေးအာဏာကို ခွဲဝေနိုင်သည့် ဒုတိယနည်းလမ်းမှာ ဥပဒေပြုမဏ္ဍိုင်ကို ကနဦးစတင်မှုများပြုလုပ်စေပြီး လျာထားသူတစ်ဦးကို အဆိုတင်သွင်းကာ သမ္မတမှ အတည်ပြုပေးခြင်း သို့မဟုတ် လျာထားသူများစာရင်းပြုစုကာ သမ္မတက ထိုသူများထဲမှတစ်ဦးကို ရွေးချယ်ပေးခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ကင်ညာနိုင်ငံတွင် လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်း အတွက် လူများကိုဆန့်ကာတင်ရွေးချယ်ပြီး ပထမအနေဖြင့် မည်သူမည်ဝါဖြစ်ကြောင်းကိုလေ့လာပြီး ခန့်အပ်ထားရန်သင့်လျော်ကြောင်း ဥပဒေမဏ္ဍိုင်လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့်အညီ ထောက်ခံချက်ပေးရပါသည်။ ထို့နောက် အမျိုးသားညီလာခံမှ အတည်ပြုပေးပြီး သမ္မတမှခန့်အပ်ပါသည် (ကင်ညာနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၂၅၀)။

အခြေခံဥပဒေရုံးများ ကော်မရှင်/အခြေခံဥပဒေကောင်စီမှ ခန့်အပ်ခြင်း

လူသိများလာသောနည်းတစ်ခုမှာ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ် ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများအတွက် အဖွဲ့ဝင်များကိုရွေးချယ်ရာတွင် အထူးကော်မရှင် (သို့) ကောင်စီဖွဲ့စည်းခြင်းဖြစ်ပါသည်။

- ဖီဂျီနိုင်ငံတွင် အခြေခံဥပဒေရုံးများကော်မရှင်ရှိပြီး ထိုကော်မရှင်တွင် ဝန်ကြီးချုပ် (နာယကအဖြစ်)၊ အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်၊ ရှေ့နေချုပ်၊ ဝန်ကြီးချုပ်၏အကြံပြုချက်အရ သမ္မတမှ ခန့်အပ်ထားသော သူနှစ်ဦးနှင့် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်၏ အကြံပြုချက်ဖြင့် သမ္မတမှ ခန့်အပ်ထားသော သူတစ်ဦးတို့ ပါဝင်ပါသည် (ဖီဂျီနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၃၂)။ ထိုအခြေခံဥပဒေရုံးများ ကော်မရှင်သည် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်း အမျိုးအစားအချို့ဖြစ်ကြသည့် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ခွဲခြားမှုများ ဆန့်ကျင်ရေးကော်မရှင်၊ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်၊ ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်၊ လွှတ်တော်အထွေထွေအတွင်းရေးမှူး ၊ ရဲဌာန ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်၊ ဖီဂျီအကျင်းဦးစီးဌာန ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်၊ ကာကွယ်ရေးဦးစီးချုပ်၊ စာရင်းစစ်ချုပ်၊ အမျိုးသားဘဏ္ဍာရေးဝန်ကြီးချုပ်တို့ကို ခန့်အပ်ပေးရန် တာဝန်ရှိပါသည် (ဖီဂျီနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၃၃)။
- နီပေါနိုင်ငံတွင် အခြေခံဥပဒေ ကောင်စီထားရှိပြီး ၎င်းသည် နီပေါနိုင်ငံ၏ စတုတ္ထမဏ္ဍိုင် ကော်မရှင်များ ၏ အဖွဲ့ဝင်များကိုခန့်အပ်ပေးရာတွင်တာဝန်ရှိပါသည်။ ၎င်းကောင်စီသည် ဝန်ကြီးချုပ်၊ တရားသူကြီးချုပ်၊ အောက်လွှတ်တော်၏ ဥက္ကဋ္ဌနှင့် ဒုတိယဥက္ကဋ္ဌ၊ အထက်လွှတ်တော် ဥက္ကဋ္ဌနှင့် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်တို့ဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားပါသည် (နီပေါနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၂၈၄)။
- သီရိလင်္ကာနိုင်ငံတွင် အခြေခံဥပဒေကောင်စီထားရှိပြီး ၎င်းကောင်စီတွင်ဝန်ကြီးချုပ်၊ ပြောရေးဆိုခွင့်ရှိသူ၊ အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်၊ သမ္မတမှခန့်အပ်ထားသော ပါလီမန်အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦး၊ သမ္မတနှင့် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်တို့ပူးတွဲ အဆိုပြုလျာထားသူ ငါးဦး၊ တတိယအုပ်စုနှင့် လူနည်းစုပါတီများမှ အဆိုပြုလျာထားသူ တစ်ဦးတို့ ပါဝင်ပါသည် (သီရိလင်္ကာနိုင်ငံ

အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၄၁ က)။ ကောင်စီ၏တာဝန်များတွင် လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများဖြစ်သည့် ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်၊ ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းကော်မရှင်၊ အမျိုးသားရဲ ကော်မရှင်၊ စာရင်းစစ်ကော်မရှင်၊ လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်၊ အကျင့်ပျက်ခြစားမှုနှင့် လတ်စားမှု စုံစမ်းဖော်ထုတ်ရေးကော်မရှင်၊ ဘဏ္ဍာရေးကော်မရှင်၊ ကန့်သတ်မှုများပယ်ဖျက်ရေးကော်မရှင်နှင့် အမျိုးသားအဆင့်ဝယ်ယူရေး ကော်မရှင်စသည်တို့အတွက် အဖွဲ့ဝင်များ ပဏာမရွေးချယ်ပေးခြင်းပါဝင်သည်။

ထိုသို့သော ခန့်အပ်ထားရေးကော်မရှင် (သို့) ကောင်စီများ၏ အကျိုးသက်ရောက်မှုသည် ထိုကောင်စီများစုဖွဲ့မှုပုံစံအပေါ် အလွန်မူတည်ပါသည်။ ဖီဂျီနိုင်ငံတွင် အခြေခံဥပဒေရုံးများ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များခြောက်ဦးအနက် လေးဦးသည် အစိုးရအဖွဲ့ဝင် (သို့) အစိုးရမှခန့်အပ်ထားသော သူများဖြစ်ပြီး နှစ်ဦးသာလျှင်အတိုက်အခံပါတီမှဖြစ်ပါသည်။ ထိုအရာသည် အတိုက်အခံကို အဆိုတင်ပြခွင့်ပြုထားသော်လည်း ဗီတိုမပါပါ။ ထို့ကြောင့် အစိုးရ၏ပါတီတွင်းနိုင်ငံရေးပြင်းပြသူများခန့်အပ်ခြင်းကို မတားဆီးနိုင်ပါ။ အမှန်ဆိုသော် အတိုက်အခံပါတီသည် ၎င်းတို့၏အရာမရောက်သည့် အခြေအနေကိုဆန္ဒပြသည့်အနေဖြင့် ကော်မရှင်အစည်းအဝေးပွဲများကို တက်ရောက်ငြင်းဆိုမှုမျိုး ယခင်က ရှိခဲ့ပါသည်။ တနည်းအားဖြင့်ဆိုသော် ခန့်အပ်ရေးအဖွဲ့တွင် အစိုးရသည် လူများစုကိုမပိုင်ထားပဲ၊ အဆင့်ဆင့် ခန့်အပ်ခြင်းတွင် အစိုးရနှင့် အတိုက်အခံပါတီတို့ကြား ညှိနှိုင်းမှုများပြုလုပ်ရန် လိုအပ်သည့် အခြေအနေမျိုးတွင် ထိုသို့သောအင်စတီကျူးရှင်းသည် ထိရောက်မှုရှိနိုင်ပါသည်။

အပြန်အလှန်ထပ်နေခြင်းနှင့် ပူးတွဲအာဏာရအရာရှိ ခန့်အပ်ခြင်း

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုသည် အလားတူ အခြားအဖွဲ့စည်းဝင်တစ်ဦးကို ခန့်အပ်နိုင်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် စိန့်လူစီယာတွင် စာရင်းစစ်ညွှန်ကြားရေးမှူးကို ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းကော်မရှင်မှ အမည်စာရင်းတင်သွင်းပါသည် (စိန့်လူစီယာနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၉၁)။ ဘိုစဝါနာတွင် ကန့်သတ်မှုများပယ်ဖျက်ရေးကော်မရှင်သည် ရွေးကောက်ပွဲ စည်းမျဉ်းများ၏ နယ်မြေကန့်သတ်ချက်ကို ဖတ်ရှုစစ်ဆေးရန်တာဝန်ရှိပြီး ၎င်းတို့ကို တရားစီရင်ရေး ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်မှ ခန့်အပ်ပါသည် (ဘိုစဝါနာနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၆၄)။

မူအရ အလားတူစနစ်တစ်ခုမှာ ထိုကဲ့သို့အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခု၏ ဥက္ကဋ္ဌကို အခြားအင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုတွင် ပူးတွဲအာဏာရအရာရှိတစ်ဦးအဖြစ် ခန့်အပ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ဂျာမေကာနိုင်ငံတွင် ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းကော်မရှင်၏ ဥက္ကဋ္ဌသည် တရားစီရင်ရေးဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်မှ ပူးတွဲအာဏာရအရာရှိ တစ်ဦးဖြစ်ပါသည်။ ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းကော်မရှင်၏ နာယကသည် အများပြည်သူနှင့်ပတ်သက်သည့် စီမံခန့်ခွဲမှု အတွေ့အကြုံရှိခြင်းနှင့် အထက်တန်းအရာရှိများကိုရွေးချယ်ရာတွင် ကျွမ်းကျင်ပြီး လွတ်လပ်သည့်အရာရှိတစ်ဦးဖြစ်သည့်အလျောက် ၎င်းကိုလူရွေးချယ်ပေးရေးအဖွဲ့တွင်ထည့်ရန်အတွက် သင့်တော်သည်ဟုယူဆသောကြောင့်ဖြစ်ပါသည်။

ထိုနည်းလမ်းသည်နိုင်ငံရေးခွဲခြားမှုမရှိခြင်းနှင့် ကျွမ်းကျင်မှုကို မျှတစွာစီမံသည့် နည်းလမ်းတစ်ခု ဖြစ်ပါသည်။ အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုသည် ဘက်မလိုက်ကြောင်း၊ လွတ်လပ်ကြောင်းနှင့် အရည်သွေး ပြည့်ဝကြောင်း လုံလောက်စွာပြနိုင်လျှင် ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းမှ ခန့်အပ်ထားသောသူများသည်လည်း ထိုအရည်အသွေးများရှိမည်ဟု မျှော်လင့်နိုင်ပါသည်။ သို့သော်လည်း ထိုအရာသည် ခန့်အပ်ခွင့် အာဏာရှိသည့် အင်စတီကျူးရှင်း၏ သမာဓိအပေါ်တွင်မူတည်နေပါသည်။ ခန့်အပ်ခွင့်အာဏာရှိ အထက်ပါအင်စတီကျူးရှင်းသည် ကျင့်ပျက်ခြစား (သို့) တစ်ပါတီစွဲဖြစ်လာပါက ၎င်း၏ဓါတ်များသည် အခြားသူများထံ လျှင်မြန်စွာကူးစက်သွားမည်ဖြစ်ပါသည်။

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများတွင် တရားသူကြီးများကို အဖွဲ့ဝင်အဖြစ် ပါဝင်ထည့်သွင်းစေခြင်း

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အဖွဲ့ဝင် များကို ရွေးချယ်ရာတွင် အရည်အသွေးပြည့်ဝမှုနှင့် ဘက်လိုက်မှုကင်းသည်ဟုယူဆသော တရား စီရင်ရေးမဏ္ဍိုင်မှ လူများကိုလည်း ရွေးချယ်နိုင်ပါသည်။ တရားစီရင်ရေးလက္ခဏာမျိုးရှိသည့် ရွေး ကောက်ပွဲတရားရုံးချုပ်၏ လက်ထဲတွင် ရွေးကောက်ပွဲများရှိသည့် လက်တင်အမေရိကားနိုင်ငံ၏ ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်ရေးအဖွဲ့သည် ထိုကဲ့သို့ဖြစ်သည်။ ဥပမာများမှာ ကိုစတာရီကာနိုင်ငံ အခြေခံ ဥပဒေ (ပုဒ်မ ၁၄၂)၊ အဲလ်ဆာဗာဒေါလ်နိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၂၀၈)၊ ပါရာဂွေးနိုင်ငံ အခြေခံ ဥပဒေ (ပုဒ်မ ၂၇၅)၊ အလားတူ တရားစီရင်ရေးမဏ္ဍိုင်မှ လူတစ်ဦးကို ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်ရေး အဖွဲ့တွင် ထည့်ရမည့်သတ်မှတ်ချက်ကို ကိုဆိုဖိုနိုင်ငံတွင်လည်းတွေ့ရှိ နိုင်ပါသည် (ပုဒ်မ ၁၃၉)၊ ပါကစ္စတန် (ပုဒ်မ ၂၁၃ နှင့် ၂၁၈)။ သို့သော်လည်း တရားစီရင်ရေး၏ ဘက်မလိုက်မှုနှင့် သမာဓိ စံနှုန်းများအားနည်းပါက အကျင့်ပျက်ခြစားခြင်း ပိုအားပေးလာနိုင်ပြီး တရားရေးကို နိုင်ငံရေးထဲဆွဲ သွင်းခြင်းဖြစ်နိုင်ပါသည်။

အရည်အချင်းများနှင့် အတွေ့အကြုံများ

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများတွင် ခန့်အပ် ထားမည့်သူများသည် သတ်မှတ်ထားသည့် ကျွမ်းကျင်မှုများ၊ အတွေ့အကြုံ (သို့) အရည်အချင်း များကို အခြေခံဥပဒေမှ ကြိုတင်ဖော်ပြထားနိုင်ပါသည်။

- တောင်အာဖရိက အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၁၉၃)တွင် အထွေထွေစာရင်းစစ် တစ်ဦးသည် တာဝန်နှင့် ကိုက်ညီပြီးသင့်တော်သည့်သူ ဖြစ်ရမည်။ ထိုသို့အထွေထွေစာရင်းစစ်တစ်ဦးကို ခန့်အပ်ရာတွင် ပြည်သူ့စီမံခန့်ခွဲအုပ်ချုပ်ရေး၊ နိုင်ငံ့ဘဏ္ဍာစာရင်းစစ်ခြင်း စသည်တို့တွင် အထူးဗဟုသုတကြွယ်ဝခြင်း ရှိမရှိ (သို့) အတွေ့အကြုံရှိမရှိစစ်ဆေးရမည်။
- ဂါနာနိုင်ငံတွင် ဗဟိုဘဏ်၏ဘုတ်အဖွဲ့ကို ဘဏ္ဍာရေးနှင့်ဆက်စပ်၍ ထူးချွန်ပေါက်မြောက် ပြီး အတွေ့အကြုံရှိသူများကိုခန့်ရမည် (ဂါနာ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၆၂) ။

- ဖင်လန်နိုင်ငံတွင် လျှို့ဝှက် စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးနှင့် ဒုစုံစမ်းစစ်ဆေးရေးတို့သည် ဥပဒေတွင် ထူးချွန်သူများဖြစ်ရမည် (ဖင်လန်အခြေခံဥပဒေ အခန်း ၄ ပုဒ်မ ၃၈)။
- ယူဂန်ဒါနိုင်ငံတွင် အမျိုးသားစီမံကိန်း အာဏာပိုင်အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးသည် ဆီလျော်သည့် မဟာဘွဲ့အဆင့် အရည်အချင်းများရှိရမည် (အမျိုးသားစီမံကိန်းအာဏာပိုင် အက်ဥပဒေ ၂၀၀၂) ။
- တရားစီရင်ရေး ဝန်ဆောင်မှု ကော်မရှင်အများစုနှင့် အလားတူ အင်စတီကျူးရှင်းများတွင် သတ်မှတ်ချက်တစ်ခုမှာ အဖွဲ့ဝင်များထဲမှတစ်ဦးသည် (ခန့်အပ်ထားသည်ဖြစ်စေ/ပူးတွဲ အာဏာရအရာရှိဖြစ်စေ) တရားသူကြီးဟောင်း (သို့) အရည်အချင်းရှိ ဥပဒေကျွမ်းကျင်သူ ဖြစ်ရပါမည်။

ကျား/မ ညီမျှမှုနှင့် ကိုယ်စားပြုမှုလက္ခဏာများ

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ တရားဝင်မှုနှင့် ယုံကြည်အားကိုးထိုက်မှု၊ ပြည်သူတို့၏လိုအပ်ချက်များကို သိမြင်နိုင်စွမ်းတို့သည် ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများမှ မိမိတို့အကျိုးဆောင်နေသော လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများ၏ မတူကွဲပြားမှုကို ထင်ဟပ်နေပါက ပိုမိုကောင်းမွန်နိုင်ပါသည်။ ထိုသို့သောအစီအစဉ်မျိုးသည် နက်ရှိုင်းစွာစိတ်ဝမ်းကွဲနေသည့် လူမှုအဖွဲ့အစည်းများအတွက် အထူးလိုအပ်ပါသည်။ ထိုသို့သော အင်စတီကျူးရှင်းများသည် နိုင်ငံလူဦးရေ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းကို ကိုယ်စားပြုရာတွင် သို့မဟုတ် အကျိုးဆောင်ရာတွင် အခြားတစ်နေရာမှသူများ၏ အကျိုးကိုထိခိုက်စေနေသည်ဟု ထင်မှတ်ယူရလျှင် ၎င်းအစီအစဉ်ကို သတိရှိရှိ ရပ်နားစေရမည်ဖြစ်ပြီး ထိုသို့ဆောင်ရွက်ရာတွင် မျှတ၍အများစုပါသော စုဖွဲ့မှုမျိုးဖြင့် ဆောင်ရွက်ရမည်။

- တောင်အာဖရိက အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၁၉၃) အရ ပြည်သူ့စောင့်ရှောက်သူရုံး၊ လူ့အခွင့်အရေး ကော်မရှင်၊ ယဉ်ကျေးမှုအခွင့်အရေးမြှင့်တင်ရေးနှင့် စောင့်ရှောက်ရေးကော်မရှင်၊ စာပေနှင့်သာသနာရေး လူမှုအဖွဲ့များ၊ ကျား/မ တန်းတူရှိရေး ကော်မရှင်၊ အထွေထွေ စာရင်းစစ်ချုပ်နှင့် ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်တို့နှင့် အစည်းအဝေးပြုလုပ်ရာတွင် 'တောင်အာဖရိက၏ လူမျိုးနှင့် ကျား/မ အစုအဖွဲ့ကိုထင်ဟပ်ရန်' ကျယ်ပြန့်စွာဆင်ချင်သုံးသပ်ခြင်း လိုသည်ဆိုသည့် ခံယူချက်ဖြင့်ပြုလုပ်ရမည်။
- ကင်ညာ အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၂၅၀ (၁၁)) အရ လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခု၏ ဥက္ကဋ္ဌသည် အမျိုးသားဖြစ်ပါက ဒုဥက္ကဋ္ဌသည်အမျိုးသမီးဖြစ်ရမည်။ အပြန်အလှန်အကျိုးဝင်သည်။ (ဆိုလိုသည်မှာ ဥက္ကဋ္ဌသည် အမျိုးသမီးဖြစ်ပါက ဒုဥက္ကဋ္ဌသည် အမျိုးသားဖြစ်ရမည်။)

- ကိုဆိုပိုတွင် ဗဟိုရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်ရှိ နေရာ ၁၁ နေရာ အနက် ၄ နေရာကို ဆာဗီးယားလူမျိုးနှင့် အခြားမျိုးနွယ်စုငယ်များအတွက် သီးသန့်ဖယ်ထားပါသည် (ကိုဆိုပို အခြေခံဥပဒေ၊ ပုဒ်မ ၁၃၉) ။
- သီရိလင်္ကာ အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၄၁၁) အရ စတုတ္ထမဏ္ဍိုင် အင်စတီကျူးရှင်းများကို ခန့်အပ်ရာတွင် အခြေခံဥပဒေကောင်စီပါဝင်ရပါသည်။ ထိုသို့ထောက်ခံချက်များပြုလုပ်ရာတွင် 'ကျား/မ အရေးအပါအဝင် သီရိလင်္ကာ လူမှုအဖွဲ့အစည်း၏ အမြင်အမျိုးမျိုးဖြင့်ဖွဲ့စည်းထားသည့်လက္ခဏာကို ထင်ဟပ်စေရေးသေချာစေရန်' ရည်ရွယ်ပါသည်။

ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနှင့် တရားမျှတသောရွေးချယ်မှု လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ

ခန့်အပ်ခြင်းဖြစ်စဉ်တွင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုနှင့် တရားမျှတမှုရှိရန် လိုအပ်ပါသည်။ အထက်တွင် ဆွေးနွေးခဲ့သည့် မက်ခရိုအင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ ဥပဒေသများ (ခန့်အပ်ခြင်းကို ဝန်ကြီးချုပ်နှင့် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင် နှစ်ဦးပူးတွဲ အသိပေးပြီးပြုလုပ်သင့်ပါသလား၊ သို့မဟုတ် သမ္မတနှင့် အထက်လွှတ်တော်တို့ နှစ်ဦးအပြန်အလှန် သဘောတူ၊ သို့မဟုတ် ပါလီမန်၏ သုံးပုံနှစ်ပုံဆန္ဒဖြင့် ပြုလုပ်သင့်ပါသလား) တို့သည် အရေးကြီးပါသည်။ သို့သော် မိုက်ခရို အင်စတီကျူးရှင်းဆိုင်ရာ ဥပဒေသများ (ဥပမာ လစ်လပ်ရာထူးများကိုမည်သို့ မည်သို့ကြော်ငြာမည်နည်းနှင့် ဘက်မလိုက်သည့် ဝန်ထမ်းခန့်အပ်ခြင်းနှင့် ရွေးချယ်မှုစနစ်များကို အသုံးပြုမည်လား) သည်လည်း အရေးပါပါသည်။ ထိုသို့သော အသေးစိတ်အချက်အလက်များကို အခြေခံဥပဒေထဲတွင် ရံဖန်ရံခါမှ အသေးစိတ်ဖော်ပြပါသည်။ သို့သော် ထိုအချက်များက ခန့်အပ်ခြင်းဖြစ်စဉ်၏ အရည်အသွေး၊ သမာဓိနှင့် လွတ်လပ်မှုများကို အများကြီးလွှမ်းမိုးနိုင်ပါသည်။ အသစ်ပေါ်လာသည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းကောင်းများ၏ သာဓကများရှိပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် အရေးကြီးသောခန့်အပ်မှုများအတွက် အင်တာဗျူးအတွင်း ဆွေးနွေးမှုများကို ကင်မရာဖြင့်မှတ်တမ်းတင်ထားပါသည်။

သတ်မှတ်ထားသော ရာထူးခန့်အပ်ရေး ယန္တရားရှိသော်လည်းခန့်ထားရေး၊ ရွေးချယ်ရေးတို့နှင့် ဆက်စပ်သည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းကောင်းများကို အသုံးပြုရာတွင် အခြေခံဥပဒေ မွမ်းမံခြင်းကန့်သတ်ချက်ကိုကျော်စရာမလိုပဲ ပြုလုပ်၍ရပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ခန့်အပ်ခြင်းကို နိုင်ငံအကြီးဆုံးသည် ဝန်ကြီးချုပ်နှင့်အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်တို့ ဆွေးနွေးပြီးတင်ပြလာသည့် အကြံပြုချက်အပေါ် မှီ၍ပြုလုပ်ရမည်ဆိုလျှင် ဝန်ကြီးချုပ်နှင့် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်တို့သည် တစ်ဦးလျှင် ရွေးချယ်ရေးအဖွဲ့ဝင်နှစ်ဦးစီခန့်အပ်ရမည်ဖြစ်ပြီး ထိုနေရာများကိုပွင့်လင်းစွာကြော်ငြာကာလစ်လပ်နေရာအတွက် သင့်လျော်မည့် အချက်အလက်များကို သတ်မှတ်ရေးဆွဲပြီး လုပ်ငန်းစံနှုန်းအတိုင်း အင်တာဗျူးကို မှတ်တမ်းတင်ရိုက်ကူးနေစဉ်တွင် ပြုလုပ်ရမည်။ စွမ်းဆောင်ရည်ကြောင့် ရွေးချယ်ရေးအဖွဲ့မှ ရွေးချယ်ထားသည့် အဖွဲ့ဝင်လောင်းကို ဝန်ကြီးချုပ် သို့မဟုတ် အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်နှစ်ဦးလုံးမှ ထောက်ခံစာထဲတွင် ကန့်ကွက်ခြင်းမရှိပါက ခန့်အပ်ရန်အတွက် ထောက်ခံချက်ပေးရပါမည်။ ထိုသို့မဟုတ်ပဲ

ကန့်ကွက်ခဲ့ပါက ရွေးချယ်ရေးအဖွဲ့မှ လျှောက်လွှာများကိုပြန်လည် ဖွင့်ထားပေးရမည်။ အလားတူပင် ခန့်အပ်ခြင်းကို ပါလီမန်ဆန္ဒမဲအားလုံး၏ သုံးပုံနှစ်ပုံဖြင့်ပြုလုပ်ပါက ဆန့်ကျင်ဘက်ပါတီသည် အလားတူ အများမြင်သာအောင် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိသော၊ စွမ်းဆောင်ရည်အပေါ် မူတည်သော အဖွဲ့ဝင်စုဆောင်းရေးဖြစ်စဉ်လိုအပ်ပြီး ပါလီမန်ထံခွင့်ပြုချက်အတွက် မတင်သွင်းမီ အဖွဲ့ဝင်လောင်း အား အများကြည့်ရှုနိုင်မည့် မှတ်တမ်းတင်ရိုက်ကူးရေးပြုလုပ်နေစဉ် အင်တာဗျူးရပါမည်။ သို့သော် ဤကဲ့သို့သော အဖွဲ့ဝင်စုဆောင်းရေး လုပ်ထုံးလုပ်နည်းအသေးစိတ်ကို အထူးသတိပြုဆင်ခြင်သင့် ပါသည်။

နယ်နိမိတ်နိုင်ငံရေးနှင့် ဖက်ဒရယ်စနစ်များ

ဖက်ဒရယ် (နှင့် တစ်ပိုင်းဖက်ဒရယ်) စနစ်တွင် လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများကို (က) အမျိုးသား (ဖက်ဒရယ် သို့မဟုတ် ပြည်ထောင်စု) အဆင့်တွင်ထားမည်လား၊ (ခ) ဒေသန္တရ (ပြည် နယ်၊ ဒေသတွင်း၊ တိုင်း) အဆင့်တွင်ထားမည်လား၊ သို့မဟုတ် (ဂ) အမျိုးသားအဆင့်နှင့် ဒေသန္တရ အဆင့်နှစ်ခုလုံးတွင် ထားမည်လားဆိုသည့်အချက်ကို အခြေခံဥပဒေရေးဆွဲသူများက ဆုံးဖြတ်ရ ပါသည်။ ထိုသို့သော ဆုံးဖြတ်ချက်များကိုပြုလုပ်ရာတွင် မတူကွဲပြားခြင်းနှင့် စည်းလုံးမှုကို ဂရုတစိုက် ချိန်ခွင်လျှာညှိပေးရန်လိုအပ်ပါသည်။

ဒေသန္တရအဆင့် အင်စတီကျူးရှင်းများ (ပြည်နယ်၊ ဒေသတွင်း၊ တိုင်း) ကို အသားပေးထားသည့် သုံးသပ်ချက်အချို့မှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်ပါသည်။

- ဒေသန္တရ ဗဟုသုတနှင့် ထိရောက်သည့် တာဝန်ခွဲဝေပေးခြင်း။ တစ်ချို့အင်စတီကျူးရှင်း များသည် ဒေသန္တရအဆင့်တွင် တည်ဆောက်ထားပါက တာဝန်များကို ပိုမိုထိရောက်စွာ ထမ်းဆောင်နိုင်ပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဒေသခံစကားဖြင့်အလုပ်လုပ်နိုင်ခြင်း သို့မဟုတ် ဒေသခံတို့၏လိုအပ်ချက်များကို သိမြင်လွယ်ခြင်း စသည့် ဒေသန္တရဗဟုသုတ များကြောင့်ဖြစ်ပါသည်။ အချို့နိုင်ငံများတွင် လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှုအတိုင်းအတာမှာ ထိုသို့ ထိရောက်သောကြောင့် ဒေသန္တရအာဏာပိုင်များကို မဖြစ်မနေ တာဝန်လွှဲပြောင်းပေးရန် လိုအပ်ပါသည်။
- လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ မျှဝေပေးခြင်းနှင့် အရင်းမြစ်များခွဲဝေသုံးစွဲခြင်း။ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများသည် နယ်မြေအလိုက် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာနှင့် အထူးသဖြင့် အရင်းမြစ်များကိုခွဲဝေရာတွင် တစ်စိတ်တစ်ဒေသမှ ပါဝင်နိုင်ကြပါသည်။
- ယုံကြည်မှု။ အကယ်၍ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ ဒေသတစ်ခုတွင်နေထိုင်ကြသော လူများသည် ကာလကြာရှည်စွာ ညှင်းပန်းနှိပ်စက်ခံခဲ့ရပြီး လုပ်ပိုင်ခွင့်များမှာ ဘေးဖယ်ထားခံရပါက အမျိုးသားအဆင့် (ဗဟိုအဆင့်) အင်စတီကျူးရှင်းများပေါ် ယုံကြည်မှုကင်းမဲ့နိုင်ပါသည်။

အထူးသဖြင့် လူနည်းစု၏တောင်းဆိုမှုများအပေါ် ကိုယ်ချင်းစာတရားမရှိသည့် လူများစု၏ စိုးမိုးခြယ်လှယ်ခြင်းကိုခံနေရပါက ယုံကြည်မှု ပိုကင်းမဲ့နိုင်ပါသည်။

အမျိုးသားအဆင့် (ဖယ်ဒရယ် သို့ ပြည်ထောင်စု) အင်စတီကျူးရှင်းကို အသားပေးထားသည့် သုံးသပ်ချက်များမှာ အောက်ပါအတိုင်းဖြစ်ပါသည်။

- လူနည်းစုလူမျိုးများထဲမှ လူနည်းစုများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်း၊ စတုတ္ထမဏ္ဍိုင် အင်စတီကျူးရှင်းများအနက် လူ့အခွင့်အရေး ကော်မရှင်ကဲ့သို့သော အင်စတီကျူးရှင်းကို ဖက်ဒရယ် (ဗဟို) အဆင့်တွင် ထားရှိခြင်းသည် တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများအတွင်းမှ လူနည်းစုလူမျိုးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရာတွင် ဒေသတွင်းနေထိုင်ကြသော လူများစု လူမျိုးများက ရန်လိုနေစေကာမူ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးများကို ထုတ်ဖော်နိုင်မည့်လမ်းကြောင်း တစ်ခု ပေးစွမ်းနိုင်ပါသည်။
- အများလက်ခံထားသည့် အနိမ့်ဆုံးစံနှုန်းများ။ အမျိုးသားအဆင့် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ် ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများသည် သမာဓိရှိမှု၊ ကောင်းမွန် သည့်အုပ်ချုပ်ရေးတို့နှင့် စပ်လျဉ်း၍ အများလက်ခံထားသည့် အနိမ့်ဆုံးစံနှုန်းများကို တစ် နိုင်ငံလုံး ဖြန့်ဝေကျင့်သုံးနိုင်စေသည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများသည် ၎င်းတို့၏ လုပ်ငန်း များကို တာဝန်တည်ဆောက်ခြင်းနှင့် ဘက်မလိုက်ပဲ လုပ်ဆောင်နိုင်မည်ဖြစ်ပြီး ဒေသန္တရအားပြိုင်မှု များကိုရှောင်ရှားနိုင်ပြီး နိုင်ငံရေးသဘောထားကွာဟမှု ဖိအားမှလည်းလွတ်မြောက်ပါမည်။
- စွမ်းဆောင်ရည်နှင့် ကျွမ်းကျင်မှု။ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ် သော အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အရေးကြီးသောအလုပ်များကို တိကျစွာထမ်းဆောင်နိုင် စေရန် လုံလောက်သည့်စွမ်းဆောင်ရည်မျိုး ဒေသန္တရအဆင့်တွင် ချို့တဲ့နိုင်ပါသည်။ အကောင်းဆုံး ကျွမ်းကျင်သူရှိသည့် အမျိုးသားအဆင့် အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုသည် ပိုမို ထိရောက်နိုင်ပါသည်။
- ကုန်ကျစရိတ်နှင့် အကျိုးထိရောက်မှု။ ဒေသန္တရအဆင့် အင်စတီကျူးရှင်းများထက် အမျိုးသားအဆင့်အဖွဲ့တစ်ခုသည် ကုန်ကျစရိတ်ပိုမိုသက်သာနိုင်ပါသည်။ အမျိုးသား အဆင့်အဖွဲ့တစ်ခုသည် ပိုမိုပြဿနာဖြစ်စေမည့် အထက်မိန့်များ၊ ရှုပ်ထွေးမှုများနှင့် မလို အပ်သည့် ထပ်ခါတစ်လဲလှုပ်ဆောင်မှုများကိုရှောင်ခြင်းဖြင့် သက်ရောက်မှုရှိနိုင်ပါသည်။
- စုပေါင်းပါဝင်မှုဖြင့် ယုံကြည်မှုတည်ဆောက်ခြင်း။ ဒေသန္တရအဆင့်တွင် မတူညီသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ ထားရှိခြင်းဖြင့်သာ ယုံကြည်မှုကိုတည်ဆောက်၍ ရနိုင်သည်မဟုတ် ပါ။ အမျိုးသားအဆင့်အဖွဲ့စည်းတွင် စုပေါင်းပါဝင်ခြင်းဖြင့်လည်း ပြုလုပ်နိုင်ပါသည်။

အိန္ဒိယနှင့် ပါကစ္စတန်တို့သည် တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ဆန့်ကျင်နေသည့် ဥပမာများဖြစ်ပါသည်။ အိန္ဒိယတွင် ရွေးကောက်ပွဲစောင့်ကြည့်ရေးအဖွဲ့ နှစ်ဆင့်ရှိပါသည်။ ဖယ်ဒရယ်ရွေးကောက်ပွဲ ကော်

မရှင်သည် ဖယ်ဒရယ် (ဗဟို) နှင့်ပြည်နယ်များတွင် ပါလီမန်ရွေးကောက်ပွဲများကိုစီစဉ်ရန် တာဝန်ယူရပါသည် (အိန္ဒိယ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၃၂၄)။ အခြားတစ်ဖက်တွင် တစ်ဦးချင်း ပြည်နယ်ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်သည် မြူနီစပယ်အဆင့်နှင့် ကျေးရွာရွေးကောက်ပွဲများကို စီစဉ်ရန်တာဝန်ယူရပါသည် (အိန္ဒိယ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၂၄၃ ငွ)။ ဤအရာသည် အများလက်ခံသည့်စံနှုန်းများ၊ စွမ်းဆောင်ရည်နှင့် ကျွမ်းကျင်မှု၊ တိုင်းရင်းသားလူနည်းစုများထဲမှ လူနည်းစုလူမျိုးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်း စသည့်လိုအပ်ချက်များကို စနစ်တကျချိန်ညှိပေးခြင်းနှင့် ထိထိရောက်ရောက်တာဝန်ခွဲဝေပေးထားသည့် ကျယ်ပြောလှသည့် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ ဥပမာဖြစ်ပါသည်။ ပါကစ္စတန်တွင် ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်တစ်ခုသာရှိပြီး အဖွဲ့ဝင်များကို ပြည်နယ်လေးခုမှ တစ်ဦးစီတင်မြှောက်ပါသည် (ပါကစ္စတန် အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၂၁၃ နှင့် ၂၁၈)။ ဤစနစ်သည် စုပေါင်းပါဝင်စေခြင်းဖြင့် ယုံကြည်မှုကိုတည်ဆောက်သည့် သာကေဖြစ်ပါသည်။

ရာထူးသက်တမ်းနှင့် ရာထူးနေရာ ရေရှည်အာမခံချက်

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများမှအဖွဲ့ဝင်များသည် အများအားဖြင့် သတ်မှတ်ထားသည့်ကာလတစ်ခုအတွင်း (ဥပဒေပြုရေးနှင့် အုပ်ချုပ်ရေးတို့ ထက်ပိုကြာသည်) တာဝန်ထမ်းဆောင်ရပါသည်။ ထို့ကြောင့် ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများတွင် ခန့်အပ်မှုများပြုလုပ်ရာတွင် ရွေးကောက်ပွဲရာသီနှင့် မထပ်အောင်အချိန်လွှဲထားပြီး နိုင်ငံရေးမှ လွတ်လပ်ခွင့်ကို ထိန်းထားရာတွင် အထောက်အကူပြုပါသည်။

- အစွဲအမူတွင် ပုံမှန်ပါလီမန်သက်တမ်းသည် လေးနှစ်ရှိပြီး နိုင်ငံအုပ်ချုပ်သူ (ဘဏ္ဍာရေး စာရင်းစစ်ခြင်းနှင့် စီမံခန့်ခွဲရေးပြောင်းလဲခြင်းတာဝန်ကို ပူးပေါင်းလုပ်ဆောင်ရသူ) ၏သက်တမ်းသည် ခုနှစ်နှစ်ဖြစ်ပါ သည်။
- ရိုမေးနီးယား အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၁၄၀) အရ တရားရေးရာ စာရင်းစစ်အဖွဲ့ဝင်များ၏ သက်တမ်းသည် ကိုးနှစ်ဖြစ်ပြီး သမ္မတသက်တမ်းမှာ ငါးနှစ်နှင့် ပါလီမန်သက်တမ်းသည် လေးနှစ်တို့ဖြစ်ပါသည်။
- ကိုရီးယားသမ္မတနိုင်ငံ ဗဟိုရွေးကောက်ပွဲ စီမံခန့်ခွဲရေးကော်မတီ၏ သက်တမ်းသည် ခြောက်နှစ် (ပုဒ်မ ၁၁၄) ဖြစ်ပြီး ရွေးကောက်ခံသမ္မတသက်တမ်းမှာ ငါးနှစ်ဖြစ်ပါသည်။
- အခါအားလျော်စွာ နမ်ဘီယား (နမ်ဘီယား အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၉၀) အရ စတုတ္ထမဏ္ဍိုင် အရာရှိများကို (တရားသူကြီးများကဲ့သို့ပင်) တသက်တာ (သို့) သတ်မှတ်ထားသည့် အသက်အရွယ်တွင် ခန့်အပ်ပါသည်။ သို့သော် လူတစ်ယောက်ကို ရာထူးတစ်နေရာတွင် ကာလကြာရှည်စွာထားရှိခြင်းက အကျိုးသက်ရောက်မှု၊ စွမ်းဆောင်ရည်နှင့် တာဝန်ယူမှု စသည်တို့တွင် အားနည်းချက်များ ဖြစ်နိုင်ပါသည်။

ရာထူးနေရာ ရေရှည်အာမခံချက်ကောက်မရှင်များ၏ လွတ်လပ်မှုနှင့် အရာရှိများကို အကြောင်း ပြချက်ရေရေရာရာမရှိပဲ ဖယ်ရှားခြင်းများမှ ကာကွယ်ပေးနိုင်ပါသည်။ ပုံမှန်အားဖြင့် ၎င်းအရာရှိများကို ဖယ်ရှားရန် အထူးလုပ်ထုံးလုပ်နည်းဖြင့် ပြုလုပ်နိုင်သော်လည်း ဆန့်ကျင်ဖက်ပါတီ၏ ထောက်ခံချက် (သို့) အပြစ်တစ်စုံတစ်ရာ (သို့) ဆက်လက်ထမ်းဆောင်ရန် မသင့်လျော်သည့်အကြောင်းကို ဖော်ပြ ရပါမည်။

- ဆလိုဗက်ကီးယား အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၁၅၁ က) အရ ပြည်သူ့အခွင့်အရေးစောင့်ရှောက် သူသည် အောက်ပါအချက်များဖြစ်မှသာ ဖယ်ရှားနိုင်ပါသည်။ (က) ပြစ်မှုရှိကြောင်းထင်ရှား ခြင်း၊ သို့မဟုတ် (ခ) ကျန်းမာရေးချို့တဲ့မှုကြောင့် ၎င်းသည် ဆက်လက်တာဝန်ထမ်းဆောင် ရန်မတတ်နိုင်ပဲ အနည်းဆုံးသုံးလနှင့်အထက် နားရခြင်း။
- ကင်ညာ အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၂၅၁) အရ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦး (အဖွဲ့ဝင်ဟောင်း အပြင်) သို့မဟုတ် လွတ်လပ်သည့်ရာထူးရရှိထားသူတစ်ဦးကို အောက်ပါအချက်များနှင့် ကိုက်ညီမှသာ ဖယ်ရှားနိုင်ပါသည်။ (က) အခြေခံဥပဒေကို ဆိုးရွားစွာချိုးဖောက်ခြင်း သို့မဟုတ် အခန်း ၆ (ခေါင်းဆောင်နေရာတွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်သူများအတွက် ကျင့် ဝတ်များ) အပါအဝင် အခြားဥပဒေကို ချိုးဖောက်ခြင်း။ (ခ) အဖွဲ့ဝင်၏ စွမ်းဆောင်ရည်နှင့် ပတ်သက်၍ဖြစ်စေ လုပ်ငန်းတွင်းလုပ်ရှားမှု သို့မဟုတ် အလားတူအရာတစ်ခုနှင့်ဖြစ်စေ ကြီးမားသည် အကျင့်ပျက်လုပ်ဆောင်ချက်ရှိခြင်း။ (ဂ) ကာယ သို့မဟုတ် ဉာဏ်န စွမ်း ဆောင်ရည်မရှိတော့ခြင်း။ (ဃ) စွမ်းဆောင်ရည်မပြည့်မှီခြင်း သို့မဟုတ် ဒေဝါလီခံရခြင်း။

လုပ်သက်နှင့်ဆက်စပ်၍ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီ ကျူးရှင်းများ၏ အဖွဲ့ဝင်များရရှိသော အာမခံချက်များသည် တရားသူကြီးများနှင့်တူပါသည်။ အချို့ အခြေခံဥပဒေများတွင် ဤနှိုင်းယှဉ်မှုကို တိတိကျကျရှင်းလင်းထားပါသည်။

- လတ်ဗီးယားနိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေအရ စာရင်းစစ်ချုပ်တစ်ဦးကို ခန့်အပ်ရာတွင် ၎င်းအား တရားသူကြီးများကိုခန့်သည့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းအတိုင်းအတည်ပြုရမည်။ သို့သော် သတ်မှတ် ထားသည့် ကာလတွက်သာဖြစ်ရမည်။ ထိုကာလအတွင်း ၎င်းတို့အားဖယ်ရှားလိုပါက ရုံး တော်၏စီရင်ချက်ဖြင့် သာဖယ်ရှားရမည်။ (လတ်ဗီးယား အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၈၈)။
- အိန္ဒိယအခြေခံဥပဒေအရ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်အကြီးအမှူးအား ဖယ်ရှားရာတွင် တရား ရုံးချုပ်မှ တရားသူကြီးများကို စီရင်သည့် ထုံးအတိုင်းကျင့်သုံးရမည် (ပုဒ်မ ၃၂၄)။ အမှား ပြုလုပ်ထားခြင်း သို့မဟုတ် စွမ်းဆောင်ရည်မပြည့်ဝခြင်းကို သက်သေအထောက်အထား ဖြင့်ပြနိုင်ပြီး ထိုစွဲချက်သည် မှန်ကန်ကြောင်းမဲပေးရာတွင် တက်ရောက်သူ၏ သုံးပုံနှစ်ပုံရှိမှ သာလျှင် ကော်မရှင်အကြီးအမှူးကို ဖယ်ရှားနိုင်ပါသည် (ပုဒ်မ ၁၂၄)။

လူများစုထောက်ခံမှုကို အသားပေးသည့်စနစ်ပေါ်တွင် တည်ဆောက်ထားသည့်အတိုင်း ဤ စနစ်သည် လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းဝင်များကို အကြောင်းပြချက်ရေရေရာရာမရှိပဲ ရာထူးမှ ဖယ်ရှားခံရခြင်းမှ ကာကွယ်ပေးရာတွင် အများအသုံးပြုသည့်နည်း ဖြစ်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ကော်စတာရီကာ ဘဏ္ဍာရေးဆိုင်ရာအရာရှိချုပ်ကို ဥပဒေပြုရေးညီလာခံ၏ မဲသုံးပုံနှစ်ပုံဖြင့်သာ ဖယ်ရှားခွင့်ရှိပါသည် (ကိုစတာရီကာ အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၈၃)။ သို့သော် ပါတီဘက်မလိုက်သည့် ခန့်အပ်မှုမျိုးဖြစ်ရန်အတွက် အများစုဆန္ဒမဲစနစ်ကိုသုံးရာတွင် မည်သည့်ပါတီတစ်ခုခုကမှ လွှတ်တော် တွင်းရှိ သုံးပုံနှစ်ပုံသောလူများ (သို့မဟုတ် တိတိကျကျသတ်မှတ်ထားသည့် လူများစု) ကို လွှမ်းမိုး ထားနိုင်မှုမရှိမှသာ ထိရောက်မည်ဖြစ်ပါသည်။

တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့ သို့မဟုတ် သီးခြားအကြံပေးအဖွဲ့ကို လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာပေးခြင်းသည် လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အဖွဲ့ဝင်များကိုဖယ်ရှားရာတွင် နိုင်ငံရေးအရ အမှီအခိုကင်း မှုကို ထိန်းထားနိုင်ပါသည်။ ကင်ညာနိုင်ငံအခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၂၅၁) အရ လွတ်လပ်သည့်အင်စတီ ကျူးရှင်းများ၏ အဖွဲ့ဝင်များကိုဖယ်ရှားရာတွင် အကြောင်းအရင်းအမျိုးမျိုးရှိပြီး အခြေခံဥပဒေနှင့် အခြားဥပဒေများကို ချိုးဖောက်ခြင်း၊ လက်ခံ၍မရသောအမှားနှင့် စွမ်းဆောင်ရည်မပြည့်ဝခြင်းပါဝင် ပါသည်။ အထက်ပါအခြေအနေများပေါ်တွင် အဖွဲ့ဝင်တစ်ဦးကိုဖယ်ရှားရန် မည်သူမဆို အမျိုးသား ညီလာခံတွင် လျှောက်ထားနိုင်ပါသည်။ အမျိုးသားညီလာခံမှ ထိုလျှောက်ထားချက်ကိုလက်ခံပြီး၊ မှန်ကန်ကြောင်းတွေ့ရှိပါက သမ္မတထံပေးပို့သွားမည်ဖြစ်ပါသည်။ ထို့နောက် သမ္မတမှ တရားစီရင် ရေးအဖွဲ့ဖွဲ့ပြီး အမှုကိုစစ်ဆေးစေကာ အမှန်တစ်ကယ်ဖယ်ရှားသင့်မသင့် ထောက်ခံချက်ကို သမ္မတ ထံသို့ ပို့ပေးရပါမည်။

လစာနှင့် အမှုထမ်းဆောင်ရန် အခြေအနေများ

အလုပ်သဘောတူညီမှုများသည် ဆန္ဒအရ ကွဲပြားမှုများရှိပါက လုပ်သက်ကာလအာမခံချက် သည် လက်တွေ့တွင် အကျိုးအနည်းငယ်သာရှိနိုင်သဖြင့် အခြေခံဥပဒေတွင် မည်သည့်လစာဖြတ် တောက်ခြင်းမျိုးမဆို တားမြစ်ထားပြီး စတုတ္ထမဏ္ဍိုင်အရာရှိများ၏ အလုပ်သဘောတူညီမှုချက်များကို ကြီးမားစွာ ထိခိုက်စေနိုင်မည့် အပြောင်းအလဲမျိုးမပြုလုပ်ရန် တားမြစ်ထားပါသည်။

- ဇမ်ဘီယာအခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၁၉၉) အရ ရှေ့နေချုပ်၊ စုံစမ်းစစ်ဆေးရေးအရာရှိချုပ်၊ တရားရေးအရာရှိချုပ်၊ ပြည်သူ့တရားရေး ညွှန်ကြားရေးမှူး၊ အစိုးရအဖွဲ့ အတွင်းရေးမှူးနှင့် စာရင်းစစ်ချုပ်တို့၏ လစာနှင့်လုပ်သက်တို့ကို 'ရာထူးခန့်အပ်ပြီးချိန်နောက်ပိုင်း ၎င်းအတွက် ဆုံးရှုံးမှုများ ရှိနိုင်သည့်အပြောင်းအလဲများမပြုလုပ်ရ။' ထို့နောက် 'လစာကို နိုင်ငံ့အထွေ ထွေဝင်ငွေထဲမှ ပေးရမည်။'
- မော်ရီတီရပ်စ် အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၁၀၈) အရ ဤအပိုဒ်နှင့်ဆက်နွှယ်သော 'ရာထူးတစ် နေရာတွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်နေသည့်သူအား အလုပ်ခန့်အပ်ပြီးနောက်တွင် ပေးရန်ရှိ

သည် လစာကိုမပေးခြင်း၊ သို့မဟုတ် ၎င်း၏အကျိုးကိုထိပါးစေမည့် အလုပ်ကာလနှင့် ဆက်စပ်သည့် အပြောင်းအလဲတစ်ခုခု (အခြားခံစားခွင့်များမပါပါ) ကို ကာယကံရှင် ကိုယ်တိုင်မှ အကြီးဝင်မှုကိုသဘောတူခြင်းမရှိပဲ မပြုလုပ်ရ။ စတုတ္ထမဏ္ဍိုင် အင်စတီကျူး ရှင်းဝင်များ၏လစာနှင့်ခံစားခွင့်များကို စုပေါင်းရုံပုံငွေထဲမှပေးရမည်။'

အထက်ဥပမာများတွင် အကာကွယ်ရထားသည့်အရာရှိများ၏လစာများကို အထွေထွေဝင်ငွေ သို့မဟုတ် စုပေါင်းရုံပုံငွေမှပေးရပါသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ၎င်းလစာများမှာ ပါလီမန်အက်ဥပဒေအရ ပုံသေဖြစ်ပြီး နှစ်စဉ်ဘဏ္ဍာရေးချိန်ညှိမှုမဲပေးရာတွင် ထပ်မံတင်ပြရန်မလိုပါ။ ထိုကဲ့သို့သော ထောက်ပံ့မှုက လစာပေးခြေမှုများကို တည်ငြိမ်စေပြီး အစိုးရဘတ်ဂျက်လုပ်ထုံးအပေါ် မှီခိုမှုကင်းလွတ်စေပါသည်။

လုံလောက်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာနှင့် လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှုဆိုင်ရာ ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့်

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများတွင် အလုပ်ကဏ္ဍကို ထိရောက်စွာလုပ်ဆောင်နိုင်ရန် လုံလောက်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာလိုအပ်ပါသည်။ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာ၊ လုပ်ငန်းကဏ္ဍ၊ တာဝန်ဝတ္တရားနှင့် ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ ယေဘုယျ တာဝန်ရပ်များကို အခြေခံဥပဒေများတွင် ကြိုတင်ဖော်ပြထားလေ့ရှိပါသည်။ အချို့သော ကန့်သတ်ချက်များ၊ တားမြစ်ချက်များနှင့် ထပ်ဆောင်းလုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများကို သာမန်ဥပဒေဖြင့်ပြဌာန်းရန်မျှတပေးနိုင်ပါသည်။

- နယ်သာလန် အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၇၈ က) တွင် အမျိုးသားစုံစမ်းစစ်ဆေးရေး အရာရှိတစ်ဦး လုပ်ဆောင်ရမည့်တာဝန်များကို ယေဘုယျသတ်မှတ် ဖော်ပြထားပါသည်။ ၎င်းတာဝန်များမှာ 'နိုင်ငံတော်စီမံခန့်ခွဲရေး အာဏာပိုင်များနှင့် အခြား စီမံခန့်ခွဲရေးအာဏာပိုင်များ၏ လုပ်ဆောင်မှုများကို တောင်းဆိုမှုအရဖြစ်စေ သို့မဟုတ် မိမိဆန္ဒအရဖြစ်စေ ပါလီမန်အက်ဥပဒေနှင့်အညီ စုံစမ်းစစ်ဆေးရန်' ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။ ဆက်လက်၍ဖော်ပြထားသည်မှာ ' အမျိုးသားစုံစမ်းစစ်ဆေးရေးပြုလုပ်သူ၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာနှင့်နည်းလမ်းကို ပါလီမန်အက်ဥပဒေမှ တရားဝင်သတ်မှတ်ရမည်။ ထပ်ဆောင်းတာဝန်များကို ပါလီမန်အက်ဥပဒေအရ အမျိုးသားစုံစမ်းစစ်ဆေးရေးပြုလုပ်သူအား ထပ်မံပေးအပ်သွားမည်ဖြစ်ပါသည်။'
- ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ် အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၁၉၉) အရ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်၏ အခြေခံဆောင်ရွက်ချက်များမှာ --- ရွေးကောက်ပွဲများကျင်းပခြင်း၊ မဲဆန္ဒနယ်များသတ်မှတ်ခြင်းနှင့် မဲဆန္ဒရှင်များကို စာရင်းပြုစုခြင်း။ သို့သော် ထိုလုပ်ပိုင်ခွင့်များကို 'အခြေခံဥပဒေနှင့် အခြားဥပဒေများနှင့်အညီ' ပေးထားခြင်းဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် သာမန်စတင်ကျ ဥပဒေပြဌာန်းချက်အရ ပါလီမန်သည် ချပေးထားသည့် အာဏာသက်ရောက်မှု အတိုင်းအတာပေါ် မူတည်၍ အချို့အခြေအနေနှင့်ကန့်သတ်ချက်များကိုပြုလုပ်နိုင်ပါသည်။ ပါလီမန်မှလည်း

'အထက်ဖော်ပြပါလုပ်ပိုင်ခွင့်များအပြင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေနှင့်အခြားဥပဒေပါ လုပ်ပိုင်ခွင့်များကို ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်အား ထပ်မံချပေးနိုင်ပါသည် (ပုဒ်မ ၁၉၉(၂))။

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများသည် အခြေခံဥပဒေပါရှင်းလင်းသည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်များအပြင် လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှုဆိုင်ရာ ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့် ရှိရန်လိုအပ်ပါသည်။ မိမိတို့ကဏ္ဍ၏ အဓိကလုပ်ငန်းများပေါ် အာရုံစိုက်ခြင်းနှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်များကို နိစ္စရူဝ လုပ်ကိုင်နိုင်ရန်နှင့် နိုင်ငံရေးစွက်ဖက်မှုနှင့် ပြင်ပဖိအားများမှ အကာကွယ်လိုအပ်ပါသည်။ ထို့အပြင် လုပ်သက်ကာလအာမခံနှင့် ဘဏ္ဍာရေးအထောက်အပံ့ အာမခံချက်လည်းလိုပါသည်။ အထက်တွင်ဆွေးနွေးခဲ့သည့်အတိုင်း ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှုဆိုင်ရာ ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့်နှင့် အသေးစိတ်ကို အခြေခံဥပဒေတွင်ထည့်သွင်းလျှင် အကျိုးရှိနိုင်ပါသည်။ ၎င်းက ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့်၏ တရားဝင်မှုကိုအာမခံပေးပြီး တရားခွင်တွင်အပြည့်အဝ ကိုးစား၍ရမည်ဖြစ်ပါသည်။ ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့်၏ စံနှုန်းမော်လင့်ချက်များကိုဖန်တီးနိုင်မည်ဖြစ်ပြီး နိုင်ငံရေးစနစ်တစ်ခုလုံးမှ ရိုသေလိုက်နာလေးစားရမည်လည်း ဖြစ်ပါသည်။

- ခရိုအေးရှား အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၉၃) အရ 'စုံစမ်းစစ်ဆေးသူသည် ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့်ရှိပြီး မိမိအလုပ်တွင် လွတ်လပ်ခွင့်ရှိရမည်။'
- ကိုစတာရီကာ အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၁၈၃) အရ ဘဏ္ဍာရေးဆိုင်ရာ ထိန်းချုပ်ရေးရုံးသည် 'လုပ်ငန်းဆောင်တာလုပ်ဆောင်ရာတွင် အကြွင်းမဲ့လုပ်ပိုင်ခွင့်နှင့် စီမံခန့်ခွဲမှုလွတ်လပ်မှုရှိရမည်။'
- မွန်တီနီဂရိုး အမျိုးသား စာရင်းစစ်အဖွဲ့ချုပ်သည် 'လုပ်ငန်းပိုင်းဆိုင်ရာ အကာအကွယ်ရရှိရမည်ဖြစ်ပြီး ပြစ်မှုဥပဒေဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များမှလွဲ၍ အခြားသောကိစ္စရပ်များအတွက် တာဝန်ထမ်းဆောင်ရာတွင် ၎င်းတို့ပေးသော အကြံပြုချက်များနှင့် ဆုံးဖြတ်ချက်များအတွက် ဖြေရှင်းချက်ပေးရန် မလိုပါ' (မွန်တီနီဂရိုး အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၄၄) ။
- စိန့်လူစီယာ ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်နှင့် မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ်ရေး ကော်မရှင်တို့သည် 'မည်သည့် ပုဂ္ဂိုလ် သို့မဟုတ် အာဏာပိုင်၏အောက်တွင်မှ မရှိရ' (စိန့်လူစီယာ ပုဒ်မ ၅၇ (၁၁)) ။

အစီရင်ခံခြင်းနှင့် တာဝန်ယူမှု၊ တာဝန်ခံမှု

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများသည် လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှုဆိုင်ရာ ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့်များကို (အထူးသဖြင့် အုပ်ချုပ်ရေးမဏ္ဍိုင်မှ) ရရှိထားသကဲ့သို့ ၎င်းတို့၏လုပ်ဆောင်ချက်များကိုလည်း တိုင်းသိပြည်သိတာဝန်ယူမှုရှိရပါမည်။ ထိုအင်စတီကျူးရှင်း

များသည် ၎င်းတို့လုပ်ဆောင်ခဲ့သည့်အရာများသည် တရားမျှတမှုရှိကြောင်း တင်ပြနိုင်ရမည်ဖြစ်ပြီး ထမ်းဆောင်နေသော တာဝန်များကို လုံ့လစီရီယအပြည့်ဖြင့် ဆောင်ရွက်နေကြောင်းပြရပါမည်။

ထိုသို့ပြုလုပ်ရာတွင် ဆောင်ရွက်ခဲ့သည့်အမှုများကို အစီရင်ခံစာတင်ခြင်းပြုလုပ်ရပါမည်။ ဥပမာ အနေဖြင့် တောင်အာဖရိကတွင် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများသည် 'အမျိုးသားညီလာခံတာဝန်ခံရပါသည်။ ၎င်းတို့၏ လုပ်ဆောင်ချက်များ၊ လုပ်ငန်းကဏ္ဍများနှင့် စွမ်းဆောင်ရည်များကို အနည်းဆုံးတစ်နှစ်တစ်ကြိမ် အစီရင်ခံစာတင်ရပါသည်' (တောင်အာဖရိက အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၈၁)။

လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများသည် ဘဏ္ဍာရေးကို ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့်ရှိသော်လည်း အသုံးစရိတ်များကိုအသုံးပြုရာတွင် မှန်ကန်ကြောင်းတာဝန်ယူမှုရှိရပါမည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ဘဟားမားစ်တွင် ပြည့်သူ့ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်၊ တရားစီရင်ရေးနှင့် တရားရေးအကျိုးဆောင် ကော်မရှင်နှင့် ရဲတပ်ဖွဲ့ဆိုင်ရာ ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်တို့၏ စာရင်းများကို စာရင်းစစ်ချုပ်မှစစ်ပြီး အစီရင်ခံစာတင်ရပါသည်။ အလားတူပင် စာရင်းစစ်ချုပ်၏ စာရင်းများကို ဘဏ္ဍာရေးဝန်ကြီးမှစစ်ဆေးပြီး အစီရင်ခံစာတင်ပါသည် (ဘဟားမားစ် အခြေခံဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၃၆)။

ထိုလုပ်ငန်းပိုင်းဆိုင်ရာနှင့် ဘဏ္ဍာရေးဆိုင်ရာအစီရင်ခံစာများကို အများပြည်သူ လက်လှမ်းမီရရှိနိုင်အောင် ထုတ်ပြန်သင့်ပါသည်။ ထိုအစီရင်ခံစာများကို ဥပဒေရေးစုံညီဆွေးနွေးပွဲများတွင် တင်ပြဆွေးနွေးရမည်ဖြစ်ကြောင်း (ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၊ စတင်ကျူဥပဒေနှင့် ဥပဒေရေးဆိုင်ရာတည်ဆဲ အမိန့်များတွင်) အသေးစိတ်ပြဌာန်းနိုင်ပါသည်။ ထိုသို့အားဖြင့် အစီရင်ခံစာများသည် ဥပမာ အထွေထွေစာရင်းစစ်နှင့် လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင်တို့မှ တင်ပြလိုက်သော အရေးကြီးအစိုးရမှုပါဒများကို အလွယ်တကူ လျစ်လျူမရှိနိုင်တော့မှာ ဖြစ်ပါသည်။

တားမြစ်ချက်များနှင့် ကန့်သတ်ချက်များ

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လွတ်လပ်မှုကာကွယ်ရန်နှင့် နိုင်ငံရေးတယူသန်မှုမရှိစေရန် အခြေခံဥပဒေတွင် စည်းမျဉ်းထားရှိပါသည်။ ထုံးစံအနေဖြင့် အောက်ပါအချက်တို့ပါဝင်ပါသည်။ (က) အဖွဲ့များအနေဖြင့် ရာထူးကိုဆက်တိုက်ရယူခြင်း သို့မဟုတ် အုပ်ချုပ်ရေးနှင့်တရားဥပဒေပြုရေးမဏ္ဍိုင်များတွင် အလောင်းအလျာအဖြစ်ပါဝင်လျှောက်ထားခြင်းတို့ကို တားမြစ်ထားပါသည်။ (ခ) ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းအဖွဲ့ဝင်များ၏ နိုင်ငံရေးလှုပ်ရှားမှုများနှင့် ကိုယ်ပိုင်စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများကို ကန့်သတ်ထားပါသည်။

- ကင်ညာ အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၈၈) အရ လွန်ခဲ့သည့်ငါးနှစ်အတွင်း ပါလီမန် သို့မဟုတ် ကောင်တီညီလာခံအဖွဲ့ဝင်ဖြစ်ခဲ့ပါက၊ သို့မဟုတ် လွှတ်တော်တစ်ခုခု သို့မဟုတ် ကောင်တီညီလာခံတွင် အလောင်းလျာအဖြစ်အရွေးခံဖူးသူများသည် လွတ်လပ်သည့် ရွေးကောက်ပွဲနှင့် မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ် ရေးကော်မရှင်တွင် ပါဝင်၍မရပါ။ 'ပါတီတစ်ခု၏ ဦးဆောင်အုပ်

ချုပ်သူနေရာတွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်နေသူ သို့မဟုတ် အခြားပြည်သူဝန်ထမ်းအဖြစ် တာဝန်ထမ်းဆောင်နေသူများလည်း ပါဝင်၍မရပါ။

- ဆာမိုအာ အခြေခံဥပဒေ (ပုဒ်မ ၉၉ ခ) အရ စာရင်းစစ်ချုပ်သည် အခြား အများပြည်သူ ဆိုင်ရာရာထူး သို့မဟုတ် မိမိ၏တာဝန်မှအပ အခြားလစာရသည့် အလုပ်ကိုလက်ခံ၍မရပါ။
- ဆလိုဗက်ကီးယား ပြည်သူ့အခွင့်အရေး စောင့်ရှောက်သူသည် 'နိုင်ငံရေးပါတီဝင်ဖြစ်၍ မရပါ သို့မဟုတ် ပါတီလှုပ်ရှားမှုများနှင့် ဆက်နွှယ်၍မရပါ' (ဆလိုဗက်ကီးယား အခြေခံ ဥပဒေ ပုဒ်မ ၁၅၁ က (၁)) ။
- ထိုင်ဝမ် အခြေခံဥပဒေ (တရုတ်ပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံ) တွင် 'ယွမ်ငွေကြေးထိန်းချုပ်အဖွဲ့ ဝင်များသည် ပြည်သူ့ရုံးလုပ်ငန်းများနှင့် မည်သည့်အသက်မွေးဝမ်းကြောင်းမျှ တစ်ပြိုင်တဲ လုပ်ခွင့်မရှိပါ' ဟု ဖော်ပြပါရှိသည် (ပုဒ်မ ၁၀၃) ။

၄။ ရေခဲမြေအခြေအနေများကိုထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်း

နိုင်ငံရေး အလျှော့အတင်း

လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အရေးပါမှုသည်နည်းပါးသည်ဟု မှားယွင်းစွာ နားလည်လေ့ရှိရာ ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများသည် အခြေခံဥပဒေ အလျှော့အတင်းပြုလုပ်ရာတွင် ပွန်း (ချက်စံ) အဖြစ် တစ်ခါတစ်ရံ အသုံးပြုခံရကြသည်။ တစ်ခါတစ်ရံ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ညှိနှိုင်းမှုများတွင် အရေးပါသည့် အခြေခံဥပဒေဒီဇိုင်း ရွေးချယ်မှုများနှင့်စပ်လျဉ်း၍ သဘောတူညီမှုရရှိရန် ၎င်းလွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများကို အသုံးချကမ်းလှမ်းခြင်း ပြုလုပ်ကြပါသည်။ ထိုသို့အခြေအနေများတွင် မြင့်တက်လာသည့် နိုင်ငံရေးအဖွဲ့များ (သို့) ကဏ္ဍအကျိုးစီးပွားအလိုက် တောင်းဆိုမှုများကို တုံ့ပြန်ဆောင်ရွက်ပေးသော လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများကို ဖွဲ့စည်းရမည့် နိုင်ငံရေးဖိအားကို တောင့်ခံထားနိုင်ရန်ခက်ခဲနိုင်ပါသည်။

- ဥပမာ နီပေါနိုင်ငံ (၂၀၁၅) တွင် ပုံမှန်မဟုတ်သည့် လွတ်လပ်သည့်ကော်မရှင်အများအပြားကို ထည့်သွင်းပြဋ္ဌာန်းထားခြင်းသည်လူများစု၏ ပေါ်လစီရေးဆွဲရေး ထိန်းချုပ်မှုကို ကြီးမားစွာ မထိခိုက်စေပဲ (ပြည်သူ့ရုံးများကို အမျိုးနွယ်စုများ၏ ခေါင်းဆောင်များထံ တစ်စိတ်တစ်ဒေသအနေဖြင့် ခွဲဝေပေးခြင်းဖြင့်) လူနည်းစုနှင့် မေ့ပျောက်ခံအဖွဲ့များ၏ တောင်းဆိုမှုများကို ဖြည့်ဆည်းပေးရန်ရည်ရွယ်၍ ဖွဲ့စည်းထားခြင်းဖြစ်သည်။
- (အရေအတွက်များပြီး လွှမ်းမိုးနိုင်မှုအားကောင်းသည့် ဆန္ဒမဲအုပ်စုတစ်ခုဖြစ်သော) ဆရာများ၏ ထောက်ခံချက်ကို အခြေခံဥပဒေအတည်ပြုရေး မဲခွဲဆုံးဖြတ်ရာတွင် ရရှိနိုင်ရန်အတွက် ဆရာများဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်ကို ကင်ညာအခြေခံဥပဒေ (၂၀၁၀) တွင် ထည့်သွင်းရေးဆွဲခဲ့ပါသည်။

အရင်းအမြစ်များ၊ ဝန်ထမ်းခန့်အပ်ခြင်းနှင့် လုပ်ဆောင်နိုင်စွမ်း

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းတိုင်းသည် ကုန်ကျစရိတ်ရှိပါသည်။ အရာရှိများနှင့် ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များသည် ၎င်းတို့တာဝန်များကို ထမ်းဆောင်ရန် လစာ၊ ရုံးခန်း၊ နေရာအလိုက် ဝန်ထမ်းများလိုအပ်ပါသည်။ အခွန်အရင်းအမြစ် နည်းပါး

သည့်နိုင်ငံများအတွက် ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများ ပိုနေခြင်းသည် ပြည်သူ့ဘဏ္ဍာအပေါ် လက်မခံနိုင်သည့် ကြီးမားသောတောင်းဆိုမှုများရှိလာနိုင်သည်။

၎င်းပြဿနာကို တုံ့ပြန်နိုင်ခြေရှိသည့်နည်းလမ်းလေးခုရှိပါသည်။ ပထမအနေဖြင့် အလွန်အရေးကြီးဆုံးဖြစ်သော လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများကိုသာ အရေးအတွက်နည်းနည်းဖြင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် ထည့်သွင်းတည်ထောင်ပါ။ အခြားအင်စတီကျူးရှင်းများကိုမူ အရင်းအမြစ် ဖူလုံမှုအပေါ်မူတည်၍ စတင်ကျဉ်းပေးခြင်း ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပါ။ ဒုတိယအနေဖြင့် အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များကိုပေါင်းပါ (ဥပမာ။ ရွေးကောက်ပွဲနှင့် မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ်ရေး ကော်မရှင်များကို အင်စတီကျူးရှင်း နှစ်ခုခွဲမည့်အစား တစ်ခုတည်းအဖြစ် ပေါင်းခြင်း)။ တတိယအနေဖြင့် အသေးစားကော်မရှင်များ (အရာရှိတစ်ဦး သို့မဟုတ် သုံးဦးထက်မများသောအဖွဲ့) ကိုဖွဲ့ပါ။ နောက်ဆုံးအနေဖြင့် ဝန်ထမ်းကုန်ကျစရိတ်ကို လျော့ချပါ။ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်အနေဖြင့် တစ်ခုထက်ပိုသော တာဝန်ကိုယူနိုင်ပါသည်။ ဥပမာ ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင် ဥက္ကဋ္ဌသည် တရားရေး ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်အဖြစ် တာဝန်ထမ်းဆောင်နိုင်ပါသည်။

အထက်ပါနည်းလမ်း အသီးသီးတွင်အားနည်းချက် ကိုယ်စီရှိပါသည်။ အဖွဲ့များသည် သာမန်စတင်ကျဉ်းပေးခြင်းပြဋ္ဌာန်းချက်ဖြင့်သာ တည်ဆောက်ထားပြီး အခြေခံဥပဒေတွင်မပါရှိပါက ထိရောက်မှုအားနည်းနိုင်ပါသည်။ လုပ်ငန်းတာဝန်ပူးပေါင်းထားသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများသည် အာရုံစိုက်မှုအားနည်းခြင်း သို့မဟုတ် ရည်ရွယ်ချက်ချင်းမတူညီမှုကြောင့် ကတောက်ကစဖြစ်နိုင်ပါသည်။ အရွယ်အစားသေးငယ်သည့် ကော်မရှင် သို့မဟုတ် အရာရှိတစ်ဦးတည်းဖြင့်လုပ်ဆောင်ခြင်းသည် စုပေါင်းပါဝင်မှုအတိုင်းအတာကို ကျဉ်းမြောင်းစေပါသည်။ တစ်ဦးထဲမှရာထူးများကို ကိုင်တွယ်ပါက အာဏာကြီးထွားလာနိုင်ပါသည်။ အခြေခံဥပဒေဒီဇိုင်းရေးဆွဲရာတွင် အမြဲတွေ့ကြုံရသည်မှာ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ အခြေအနေနှင့်ဆီလျော်သည့် အဖြေကိုရှာဖွေတွေ့ရှိရန် မျှမျှတတနှင့် ညှိညှိနှိုင်းနှိုင်းလုပ်ခြင်းသည် ပဓာနကျပါသည်။

စနစ်တကျလေ့လာသင်ယူထားပြီး အရည်အသွေးပြည့်ဝသည့် လျှောက်ထားသူနည်းပါးသည့် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံတွင် ထိုအင်စတီကျူးရှင်းများ၌ ခန့်အပ်ထားရန်အတွက် သင့်တော်သည့် အလောင်းအလျာများ တွေ့ရှိရန်ခက်ခဲနိုင်ပါသည်။ အလွန်သေးငယ်သည့် နိုင်ငံများတွင် အချို့ရာထူးနေရာများကို နိုင်ငံသားမဟုတ်သူများဖြင့် အစားထိုးခြင်းသည် ရွေးချယ်စရာတစ်ခုဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ဤနည်းသည် နိုင်ငံတွင်းစွမ်းရည်လိုအပ်မှုကို အလွယ်တစ်ကူဖြေရှင်းသည့်နည်းဖြစ်နိုင်ပြီး ကြားနေအလောင်းအလျာခန့် ခြင်းကိုအားပေးသည့် နည်းတစ်နည်းလည်းဖြစ်နိုင်ပါသည်။ အခြေခံဥပဒေများသည် အချိန်အခါအလိုက် ထိုကဲ့သို့သော ခန့်အပ်မှုများပြုလုပ်နိုင်ရန် ပြဋ္ဌာန်းချက်များ ရှင်းလင်းစွာ ထားရှိပေးပါသည်။ သို့သော် ထိုအဖြစ်ပျက်မျိုးမှာ ရှားပါးပါသည်။ အဘယ့်ကြောင့်ဆိုသော် အမျိုးသားအချုပ်အခြာအာဏာကို ကာကွယ်သည့်မှုနှင့် စွန့်သိနေသောကြောင့်ဖြစ်ပါသည်။ နိုင်ငံသားမဟုတ်သည့် သူများပေါ်မှီခိုခြင်းသည် အင်စတီကျူးရှင်း၏ အာဏာကိုနိမ့်ပါးစေပြီး ပြည်ပအင်စတီကျူးရှင်းများအနေဖြင့် မှတ်ယူနိုင်ခြင်းနှင့် ပြည်တွင်းပညာရှင်များ၏တိုးတက်မှုကို နှောင့်နှေးစေနိုင်ပါသည်။

အကူးအပြောင်းကာလ အခက်အခဲများ

လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းအရေအတွက် လိုသည်ထက်ပိုခြင်းသည် အခြေခံဥပဒေ အကူးအပြောင်းနှင့် အကောင်အထည်ဖော်ခြင်း အစီအစဉ်အတွက် ရှုပ်ထွေးစေနိုင်ပါသည်။

အခြေခံဥပဒေ၏ အကူးအပြောင်းကာလ ပြဋ္ဌာန်းချက်များတွင် သတ်မှတ်အင်စတီကျူးရှင်းများကို ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ရမည့် နောက်ဆုံးသတ်မှတ်ချက်ရက်ကို အတိအကျဖော်ပြရန်သည် ဤပြဿနာ၏ မျက်နှာစာတစ်ဖက်ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ၎င်းသတ်မှတ်ချက်များကို တစ်ခုနှင့်တစ်ခု မထပ်အောင် စီစဉ်ရေးဆွဲခြင်းအားဖြင့် နိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်များနှင့် အကူးအပြောင်းကာလကို တာဝန်ယူသည့် စီမံခန့်ခွဲရေးဝန်ထမ်းများကို ဝန်ထုပ်ဝန်ပိုးလျှော့စေနိုင်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ကင်ညာနိုင်ငံ၏ ၂၀၁၀ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဇယား ၅ တွင် ကင်ညာ အမျိုးသားလူ့အခွင့်အရေးနှင့် တန်းတူရှိရေးကော်မရှင်နှင့် လွတ်လပ်သည့် ရွေးကောက်ပွဲနှင့် မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ်ရေး ကော်မရှင်ကို ဖွဲ့စည်းရန်နှင့် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြုပြီးအချိန်မှစ၍ တစ်နှစ်အတွင်း အသက်ဝင်စေရန် ပါလီမန်မှလိုအပ်သည့် တရားရေးကိစ္စရပ်များကိုဆောင်ရွက်ပေးရမည်ဟု ဖော်ပြထားပါသည်။ အခြားအကူးအပြောင်းကာလ ပြဋ္ဌာန်းချက်များကိုမူ ၂ နှစ် မှ ၅ နှစ်အတွင်းဆောင်ရွက်ရန် အချိန်ဇယားမထပ်အောင် ရေးဆွဲပြဋ္ဌာန်းခဲ့ပါသည်။

နိုင်ငံရေးယဉ်ကျေးမှုနှင့် ပြည်သူ့နိတိ

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အဖွဲ့ဝင်များသည် မိမိအလုပ်ကဏ္ဍများကိုဖော်ဆောင်ရာတွင် ကြားနေ၊ ဓမ္မစိဋ္ဌာန်ကျစေရန်နှင့် ဘက်လိုက်မှုမရှိစေရန် မိမိ၏ ပုဂ္ဂိုလ်ရေးဦးစားပေးမှုများနှင့် ပုဂ္ဂိုလ်ရေးအရဆက်နွယ်မှုများကို ဘေးဖယ်ရန်လိုအပ်ပါသည်။ ထိုသို့ ဘက်မလိုက်သည့်စိတ်ရှိရန်အတွက် ရင့်ကျက်သည့်ပြည်သူ့တာဝန်သိစိတ်လိုအပ်ပါသည်။ ထိုစိတ်က သမာဓိရှိသည့် ပြည်သူ့အစိုးရအပေါ်သစ္စာစောင့်သိခြင်းသည် စိတ်ကူးစိတ်သန်း၊ ပါတီ (သို့) ဒေသန္တာရ၊ အစိတ်အပိုင်း၊ မျိုးနွယ်စု၊ မိသားစု (သို့) မိမိ ဖြစ်ချင်သည့်အရာများထက်ပိုအရေးကြီးသည်ဟု ခံယူစေပါသည်။

တောင့်တင်းခိုင်မာပြီး ကျွမ်းကျင်ပြည့်ဝသော ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှု အစဉ်အလာနှင့် တရားစီရင်ရေးလွတ်လပ်မှုကို အထူးလေးစားလိုက်နာမှုရှိသည့် တရားရေးစီရင်မှုများတွင် ဝါရင့်ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းနှင့် တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့ကို (က) လွတ်လပ်သည့် အရာရှိနေရာတွင် တစ်ပါတီတစ်ယူသန်မဟုတ်သူများကို ခန့်အပ်သည့်ယန္တရားများ သို့မဟုတ် (ခ) ကြားနေမှုအပေါ်သစ္စာရှိမည့် အရည်အချင်းရှိ လောင်းလျာများကို ရှာဖွေနိုင်မည့်ခန့်အပ်မှုအနေအထားများအဖြစ် အားကိုးနိုင်ပါသည်။ သို့သော် ဤနည်းသည် ပြည်သူ့ဝန်ထမ်းနှင့် တရားရေးအပေါ်ယုံကြည်မှုနည်းသည့် နိုင်ငံများ သို့မဟုတ် နိုင်ငံရေးတစ်ယူသန်များ လွှမ်းမိုးမှုရှိခြင်း၊ မျိုးနွယ်စုဆိုင်ရာ သို့မဟုတ် သစ္စာခံမှုဆိုင်ရာ အခြားသော ပြဿနာများ ရှိသည့်အခြေအနေများတွင် အပြည့်အဝစိတ်ကျေနပ်စေမည့် အဖြေတော့မဟုတ်ပါ။

ထောက်ပံ့ပေးခြင်းနှင့် အကျင့်ပျက်ခြစားခြင်း

လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများတွင် အလုပ်ခန့်အပ်ခြင်းကို တစ်ခါတစ်ရံ အထောက်အပံ့ အရင်းအမြစ်အနေဖြင့် အလွဲသုံးစားပြုလုပ်ခြင်းများရှိနိုင်ပါသည်။ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်ရာထူးနေရာတွင် ထမ်းဆောင်သူသည် ပါတီသစ္စာခံများအတွက် အကျိုးအမြတ်များသော ဆုလဒ်ဖန်တီးပေးနိုင်သလို အလားအလာရှိသည့် နိုင်ငံရေးပြိုင်ဖက်ကို ကျေနပ်နှစ်သိမ့်အောင် စွမ်းဆောင်နိုင်သော နည်းလမ်း ဖြစ်ပြီး နိုင်ငံရေးသမားဟောင်းများကို အန္တရာယ်ကင်းကင်းနှင့် မျက်ကွယ်ပြုထားနိုင်သော နေရာ လည်း ဖြစ်ပါသည်။ ဤအင်စတီကျူးရှင်းများတွင် ထမ်းဆောင်သူများသည် ပြန်လည်လှည့်ပတ်နေရာ ယူထမ်းဆောင်နိုင်ချေရှိပါသည်။ ထို့ကြောင့် ပြန်လည်ခန့်အပ်ခြင်းကို ပိတ်ပင်ထားလျှင်တောင်မှ အစိုးရနှင့်အဆင်ပြေအောင်ပေါင်းပြီး လစာထုတ်ရာတွင် မေးခွန်းအခက်များ များများစားစားမေးမြန်း ခြင်းမရှိသောသူများသည် ထမ်ခံခန့်အပ်ခံရနိုင်ပါသည်။

ထိုသို့ အကျင့်ပျက်ခြစားမှုများ တတ်နိုင်သ၍ မရှိစေရန် အဖွဲ့ဝင်များကိုခန့်အပ်သည့်အခါ အသုံးပြုသည့်နည်းစနစ်ကို ကောင်းမွန်သည့် အကြံဉာဏ်များပေးအပ်ရန်လိုအပ်ပါသည်။ အကျင့်ပျက် ခြစားမှုများကို ရှောင်ရှားနိုင်သည့် စံအင်စတီကျူးရှင်းအမျိုးအစားဟူ၍ မရှိသော်လည်း ယေဘုယျ အားဖြင့် ပွင့်လင်းမြင်သာမှုရှိလေ ပိုကောင်းလေဖြစ်ပါသည်။ လျှောက်ထားသူများကိုရွေးချယ်ရာ တွင် စွမ်းဆောင်မှုနှင့် သင့်လျော်မှုကိုအားပေးသည့် ရွေးချယ်မှုယန္တရားတိုင်းသည် မှန်ကန်သည့် ဦးတည်ချက်ဆီသို့ သွားသော ခြေတစ်လှမ်းဖြစ်ပေသည်။

စဉ်းစားရန်အချက်

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လွတ်လပ်မှု၊ ကြားနေဝါဒနှင့် သမာဓိတို့ကို မည်သည့်အရာများက ခြိမ်းခြောက်နေပါသနည်း။ ထိုအရာများကို သတိရှိ၍ ဖန်တီးမှုကောင်းသော အခြေခံဥပဒေပြောင်းလဲမှုက လျှော့ချပေးနိုင်ပါ သလား။ အကျင့်ပျက်ခြစားသည့်အကျင့်ကို ရှုံ့ချရန် အခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ခြင်းလုပ်ငန်း စဉ် (သို့) အနှစ်သာရသည် စိတ်ဓါတ်များနှင့် မျှော်လင့်ချက်များကို မည်ကဲ့သို့ ကူညီပံ့သွင်းပေး နိုင်ပါသနည်း။

ထိရောက်မှုရှိခြင်း

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုကို အခြေခံ ဥပဒေတွင် ပြင်ဆင်ဖော်ပြခြင်း သို့မဟုတ် အခြားနည်းလမ်းတစ်ခုခုပြုလုပ်ရုံနှင့် ထိရောက်မှုရှိမည်ဟု အာမခံ၍မရပါ။ ရှိသင့်သည့်လူ၊ လုပ်သင့်သည့်သင်တန်း၊ မှန်ကန်သည့်တန်ဖိုးနှင့် ကျင့်ဝတ်၊ မှန်ကန်

သည့် ခေါင်းဆောင်မှုနှင့် ရှိသင့်သည့် အရင်းအမြစ်များမရှိပဲ အခြေခံဥပဒေပုံစံတစ်ခုသက်သက်သာ သို့လျှင် အကျိုးသက်ရောက်မှုတွင် ကန့်သတ်ချက်ရှိပါသည်။ အခြေခံဥပဒေတွင် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းများ ကိုထည့်သွင်းမရေးရဟုဆိုလိုခြင်း မဟုတ်ပါ။ သို့သော် ရောက်ရှိနိုင်မည့်ပန်းတိုင်သည် လက်တွေ့ကျရန်လိုအပ်ပါသည်။ အခြေခံ ဥပဒေထဲတွင်ထည့်ရန်သင့်လျော်သည့်စကားလုံးများကိုရွေးချယ်ရာတွင်အာရုံစိုက်မှုလိုအပ်သကဲ့သို့ ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများလည်း နေ့စဉ်လက်တွေ့ကျကျလည်ပတ်နိုင်ရန် အာရုံစိုက်သင့်ပါသည်။

တစ်ဖက်ကကြည့်မည်ဆိုလျှင် ယင်းလွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများကို (မဲလိမ်မှု၊ လူ့ အခွင့်အရေးချိုးဖောက်မှု၊ ပြည်သူ့ဘဏ္ဍာအလွဲသုံးစားမှု အစရှိသည့်) ပြဿနာများ ဖြေရှင်းရန် ရည်ရွယ်ဖွဲ့စည်းထားသော်လည်း ၎င်းပြဿနာများ ပပျောက်မသွားဘဲ ဆက်လက်ရှိနေသောကြောင့် ယင်းအင်စတီကျူးရှင်းများသည် အသုံးမဝင်ပါဟု လျင်မြန်စွာကောက်ချက်မချသင့်ပါ။ ယင်းအင်စတီ ကျူးရှင်းများသည် ထိရောက်ပြည့်စုံမှုမရှိသော်လည်း ပြဿနာများကိုတက်နိုင်သမျှ ကူညီဖြေရှင်းပေး နေခြင်းဖြစ်နိုင်ပြီး ယင်းအင်စတီကျူးရှင်းများမရှိပါက အခြေအနေပိုဆိုးသွားနိုင်ပါသည်။

၅။ အားနည်းချက်များနှင့် အခြားနည်းလမ်းများ

ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများ အပေါ် မှီခိုလွန်းခြင်းသည် အရေးကြီးသောဆုံးဖြတ်ချက်များကို ဒီမိုကရက်တစ် နိုင်ငံရေးအုပ်ချုပ်မှုဘောင် ပြင်ပမှချမှတ်စေပြီး နည်းစနစ်ကရေစီ (technocratic) နည်းပညာကြီးစိုးလွှမ်းမိုးသည့် အင်စတီကျူး ရှင်းများပေါ်တွင်ယုံကြည်မှုပုံအင်လိုက်ခြင်းဖြစ်သည်ဟု ဆွေးနွေးကြပါသည်။ ပြည်သူ့ကိုယ်စားလှယ် များအစား ကျွမ်းကျင်သူများကို အာဏာပေးထားခြင်းဖြစ်သည်။

ထိုကဲ့သို့သောစိုးရိမ်မှုမျိုးအများစုကို ဒီမိုကရေစီ အထိုင်ကျပြီးသောနေရာ၊ ဥပဒေပြုရေးသည် အစဉ်အလာအရ အားကောင်းသောနေရာ၊ တရားဝင်ကာစည်းစနစ်ကျသောပါလီမန် အတိုက်အခံကို နိုင်ငံရေးဘောင်အတွင်း လက်ခံပြီးသည့်အခြေအနေ၊ နိုင်ငံရေးငြင်းခုံဆွေးနွေးမှုများကို တက်ကြွ သောလူမှုအသိုင်းအဝိုင်း၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသဖြစ်သည့် မီဒီယာများတွင်ဖော်ပြခြင်းမျိုးရှိသည့် နေရာများတွင် တွေ့ရပါသည်။ ထိုကဲ့သို့အခြေအနေကောင်းများ ရှိနှင့်ပြီးသည့်နေရာမျိုးတွင် လွတ် လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများအစား ပါလီမန်ကော်မတီများကို ရွေးချယ်စရာတစ်ခုအဖြစ် စဉ်းစား နိုင်ပါသည်။ ဥပမာအနေဖြင့် ဆွီဒင်နိုင်ငံ အခြေခံဥပဒေအရ ပါလီမန်မှအထူးကော်မတီဖွဲ့ပြီး အစိုးရ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များသည် အခြေခံဥပဒေ၊ တရားဥပဒေတို့နှင့်ကိုက်ညီခြင်း ရှိမရှိစစ်ဆေးရပါသည် (အစိုးရ လက်စွဲတော် အခန်း ၄၊ ပုဒ်မ ၃၊ အခန်း ၁၃၊ ပုဒ်မ ၁-၂)။

သို့ပါသော်လည်း ဤနည်းသည် အားကောင်းသည့် ဥပဒေပြုရေး အစဉ်အလာမရှိသည့် နိုင်ငံများ၊ဂိုဏ်းဂဏစွဲများ၊ ဒေသအကျိုးစီးပွားများက လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များကို ၎င်းတို့၏ တာဝန်ဖြစ်သည့် အမျိုးသားမူဝါဒအကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရွက်မှုစောင့်ကြည့်ခြင်းမှ အာရုံလွှဲစေနိုင် သောနိုင်ငံများ၊ သို့မဟုတ် လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များသည် ၎င်းတို့၏ စောင့်ကြည့်ထိန်းညှိခြင်း လုပ်ငန်းကို မလုပ်ဆောင်လိုခြင်း သို့မဟုတ် လုပ်ဆောင်ရန် အရည်အချင်းမရှိသည့် နိုင်ငံများတွင် ကျေနပ်စေလောက်သည့် အဖြေကိုပေးနိုင်မည်မဟုတ်ပါ။ မည်သို့ပင်ဆိုစေကာမူ အချို့သောကဏ္ဍ များ ဥပမာ ရွေးကောက်ပွဲစနစ်ဆန်းစစ်ခြင်း (သို့) မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ်ခြင်းတို့ကဲ့သို့သော လုပ်ငန်းများကို တစ်ဦးတစ်ယောက်ထံပုံအပ်ရန် မည်သည့်နိုင်ငံတွင်မဆို အန္တရာယ်ရှိပါသည်။ အဘယ်ကြောင့် ဆိုသော် ရည်ရွယ်ချက်ခြင်းဆန့်ကျင်နေသည်မှာ သိသာသောကြောင့်ဖြစ်ပါ သည်။

ပါလီမန် ကော်မတီများ၏ တန်ဖိုးနှင့် အရေးပါမှုကို ငြင်းပယ်လို၍ပြောခြင်းမဟုတ်ပါ။ လူ့အခွင့်အရေးဆိုင်ရာ ပါလီမန်ကော်မတီသည် လူ့အခွင့်အရေးအကြောင်းကို နိုင်ငံရေးအစီအစဉ်တွင်ထည့်သွင်းပါဝင်စေခြင်းအားဖြင့် ကူညီပေးနိုင်ပါသည်။ ကျား/မ အခွင့်အရေးဆိုင်ရာကိစ္စရပ်များ ထည့်သွင်းစဉ်းစားနိုင်ရန်နှင့် နိုင်ငံရေးတွင် အမျိုးသမီးပါဝင်မှု မြှင့်တင်ရန် အမျိုးသမီးအစည်းအဝေး သို့မဟုတ် အမျိုးသမီးကော်မတီကို နိုင်ငံတော်တော်များတွင် ထားရှိကြပါသည်။ သို့ပါသော်လည်း အခြေအနေတော်တော်များများတွင် ဤကဲ့သို့သောကော်မတီမျိုးသည် လွတ်လပ်သောအင်စတီကျူးရှင်းကို အစားထိုးမည့် အင်စတီကျူးရှင်းမဟုတ်ပဲ ပံ့ပိုးပေးမည့်အင်စတီကျူးရှင်းမျိုးဖြစ်ပါသည်။ လူ့အခွင့်အရေးကော်မရှင် သို့မဟုတ် ကျား/မ တန်းတူရေးကော်မရှင်သည် တိုင်ကြားမှုများကိုဖြေရှင်းပေးခြင်း၊ တရားရုံးတွင် အယူခံဝင်သူကိုယ်စား စစ်ဆေးမှုများပြုလုပ်ပေးခြင်းနှင့် သုတေသနများပြုလုပ်ပေးခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်နိုင်ပါသည်။ ပါလီမန်ကော်မတီအနေဖြင့် ထိုကဏ္ဍများကို ပြုလုပ်ခွင့်ရှိရန် ခက်ခဲပါသည်။ အခြားတစ်ဖက်ကကြည့်ပါက လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုသည် ဥပဒေပြင်ဆင်ပြောင်းလဲမှုများ အစပြုလုပ်ဆောင်ရန်နှင့် ဥပဒေကြမ်းပြင်ဆင်ချက်များ အဆိုပြုတင်သွင်းနိုင်ရန် လုံလောက်ပြည့်စုံသော အထောက်အကူများရှိမနေနိုင်ပါ။ တစ်ဖက်တွင်မူ ပါလီမန်ကော်မတီသည် ဥပမာ ဥပဒေပြုရေးဖြစ်စဉ်တွင် လူ့အခွင့်အရေးနှင့် ကျား/မ တန်းတူရေးကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားပေးရန် တင်ပြဆောင်ရွက်ပေးနိုင်ခြင်းမျိုး ပြုလုပ်နိုင်ပါသည်။

၆။ သွေးသွေးရန်ပေးခွန်းများ

- ၁။ ဒီမိုကရေစီကူးပြောင်းခြင်း၊ ပူးပေါင်းခြင်း သို့မဟုတ် တည်ငြိမ်မှုတို့ကို ခြိမ်းခြောက်နေသည့် အရာတွေက ဘာတွေလဲ (ဥပမာ မဲလိမ်လည်မှု (သို့) မဲဆန္ဒနယ်ကျော်မှု၊ အကျင့်ပျက်ခြစားမှု၊ တရားစီရင်ရေးအားနည်းချက်)။ လက်ရှိ လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများသည် ဤကိစ္စရပ်များကို မည်မျှထိ ထိရောက်မှုရှိအောင် ထုတ်ဖော်နေပါသလဲ။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေအရဖြစ်စေ သို့မဟုတ် အပိုထပ်ဆောင်း၍ဖြစ်စေ ဖွဲ့ထားသော ထိုလွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများသည် အတိုင်းအတာမည်မျှအထိ အဖြေရှာဖွေပေးနိုင်ပါသလဲ။
- ၂။ လက်ရှိ လွတ်လပ်သည့် အင်စတီကျူးရှင်းများသည် အားနည်းပြီးထိရောက်မှု မရှိပါက အဘယ်ကြောင့်နည်း။ ပြဿနာသည် အခြေခံဥပဒေနှင့် ဆက်နွယ်နေပါသလား (ဥပမာ ဝန်ထမ်းခန့်အပ်ထားရေးနှင့် လုပ်သက်ကာလတွင် လွတ်လပ်မှုအပြည့်အဝမရရှိခြင်း)။ အခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ပြောင်းလဲခြင်းက ပြဿနာအတွက် အဖြေဟုတ်ပါသလား (သို့မဟုတ်) အင်စတီကျူးရှင်း၏ ခေါင်းဆောင်၊ အရင်းအမြစ် စသည်တို့ကို ပြောင်းလဲမြှင့်တင်ရန်လိုအပ်ပါသလား။
- ၃။ အင်စတီကျူးရှင်းအမျိုးအစားအလိုက် မည်သည့်ခန့်အပ်ခြင်း ယန္တရားသည် သင့်တော်ပါသနည်း။ လွတ်လပ်သည့်ကော်မရှင်များနှင့် အရာရှိများကို ခန့်ထားရာတွင် ကြားနေမှုမရှိရန်၊ နိုင်ငံရေးတစ်ယူသန်မှုကင်းရန်၊ စွမ်းရည်နှင့် စွမ်းဆောင်မှုသေချာစေရန်နှင့် တစ်ချိန်တည်းတွင် ကျား/မ တန်းတူမှုနှင့် ဒေသတွင်းမတူကွဲပြားမှုများ ထင်ဟပ်နေစေရန် ခန့်အပ်မှုလုပ်ငန်းစဉ်များကို မည်သို့လုပ်ဆောင်ရမည်နည်း။
- ၄။ လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများကို နိုင်ငံရေးထိန်းချုပ်မှု သို့မဟုတ် မလိုအပ်သည့် လွှမ်းမိုးမှုများမှ မည်သို့ကာကွယ်နိုင်မည်နည်း။ မည်သည့် အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဌာန်းချက်များ (ဥပမာ လုပ်သက်အာမခံချက်၊ တစ်ယူသန်လှုပ်ရှားမှုများကို ကန့်သတ်ခြင်း၊ လုံလောက်သည့် လစာ အစရှိသဖြင့်) က လွတ်လပ်သည့်အဖွဲ့များ၏ ကြားနေမှုနှင့် လွတ်လက်မှုကို တည်မြဲစေမည်နည်း။ တဆက်ထဲတွင် အများမြင်သာအောင် ၎င်းတို့၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်နှင့် အရင်းအမြစ်များကို အသုံးပြုခြင်းအပေါ်တာဝန်ယူမှုရှိစေရန် (ဥပမာ နှစ်စဉ် အစီရင်ခံစာကို ပါလီမန်ထံတင်ခြင်း၊ ပုံမှန်စာရင်းစစ်ခြင်း) မည်သို့လုပ်ရမည်နည်း။

- ၅။ မည်သည့် လုပ်ပိုင်ခွင့်ကို အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုချင်းစီရရှိသင့်ပါသလဲ။ ဘုံပန်းတိုင်ကို ရောက်ရှိရန်အတွက် အင်စတီကျူးရှင်းတစ်ခုသည် မည်သို့ထိရောက်မှုရှိအောင် ပံ့ပိုးပေးနိုင်မည်နည်း။ လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများသည် ဒီမိုကရေစီစနစ်အရ လုပ်ပိုင်ခွင့်အားနည်းသော အနေအထားတွင်ရှိသည်နှင့်အမျှ ၎င်းတို့၏လုပ်ပိုင်ခွင့်ကို မည်မျှကန့်သတ်သင့်ပါသနည်း။
- ၆။ အခြေခံဥပဒေသည် အနာဂတ်အတွက်မည်မျှထိ လုံခြုံပါသလဲ။ ပါတီစနစ်ကို ပြန်လည်ပြုပြင်ခြင်း စသည့် ကြီးမားသည့်နိုင်ငံရေးအပြောင်းလဲမှု အခြေအနေများပေါ်ပေါက်လာပါက အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ ဖြစ်စဉ်နှင့်ယန္တရားများ လုံလောက်မှုနှင့် လည်ပတ်နိုင်စွမ်း ရှိနိုင်ပါသလား။
- ၇။ ဖယ်ဒရယ် သို့မဟုတ် ဗဟိုအုပ်ချုပ်ရေးစနစ်မသုံးသည့် နိုင်ငံတွင် ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းများကို ဗဟိုတွင်သာထားသင့်ပါသလား သို့မဟုတ် ပြည်နယ်/တိုင်း/ဒေသအလိုက် ထားသင့်ပါသလား။ ဒုတိယအချက်ကိုရွေးချယ်ပါက ဗဟိုသည် ပြည်နယ်/တိုင်း/ဒေသများကို ကြည့်ကြပ်ပိုင်ခွင့် ရှိသင့်ပါသလား။
- ၈။ လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများအတွက် ကုန်ကျငွေကိုမည်မျှ မျှော်လင့်ထားပါသလဲ။ ကုန်ကျစရိတ်များကို တတ်နိုင်ပါသလား။ တည်ထောင်ရန်မျှော်မှန်းထားသည့် အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ လိုအပ်ချက်များကိုဖြည့်ဆည်းပေးနိုင်မည့် လုံလောက်သည့်စွမ်းဆောင်ရည်ပြည့်သူများ ရှိပါသလား။ အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အရည်အသွေးကိုမလျော့ကျစေပဲ ကုန်ကျစရိတ်လျော့ချရန် မည့်သည့်အရာများ ဆောင်ရွက်၍ရပါသနည်း။

၇။ ဥပမာများ

ဇယား (၁) ကောက်နှုတ်ဖော်ပြထားသည့် ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများတွင် တွေ့ရှိသည့် လွတ်လပ်သော အင်စတီကျူးရှင်းဥပမာများ

တာဝန်	အိန္ဒိယ (၁၉၅၀)	ဘဟားမားစ် (၁၉၇၃)	ဘူလ်ဂေးရီးယား (၁၉၉၁)	တောင်အာဖရိက (၁၉၉၆)	ကင်ညာ (၂၀၁၀)	တူနီးရှား (၂၀၁၄)
ရွေးကောက်ပွဲကြီးကြပ်ရေး	ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၃၂၄) နှင့် ပြည်နယ်ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင်များ			ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၉၀)	လွတ်လပ်သည့် ရွေးကောက်ပွဲနှင့် မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ်ရေးကော်မရှင် (ဇယား ၆၊ .. ပုဒ်မ ၂၈)	ရွေးကောက်ပွဲကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၂၆)
မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ်ခြင်း		မဲဆန္ဒနယ်ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၆၉)			လွတ်လပ်သည့် ရွေးကောက်ပွဲနှင့် မဲဆန္ဒနယ်သတ်မှတ်ရေးကော်မရှင် (ဇယား ၆၊ .. ပုဒ်မ ၂၈)	
တရားစီရင်ရေး ခန့်အပ်ခြင်း	မှတ်ချက် ၂ ကိုကြည့်ပါ	တရားစီရင်ရေးနှင့် တရားရေး ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၁၆)	တရားစီရင်ရေးကောင်စီချုပ် (ပုဒ်မ ၁၃၀-၁၃၀ ခ)	တရားစီရင်ရေး ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၇၈)	တရားစီရင်ရေး ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၇၁)	တရားစီရင်ရေးကောင်စီချုပ် (ပုဒ်မ ၁၁၂)
ပြည်သူ့ဝန်ထမ်း စီမံခန့်ခွဲရေးရုံး	ပြည်ထောင်စုနှင့် ပြည်နယ်အဆင့် ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင်	ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၀၇)		ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၉၆)	ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှုကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၂၃၃)	

ဘဏ္ဍာရေး စာရင်းစစ်	ဘဏ္ဍာရေး အရာရှိနှင့် စာရင်းစစ်ချုပ် (ပုဒ်မ ၁၄၈)	စာရင်းစစ်ချုပ် (ပုဒ်မ ၁၃၆)	အမျိုးသား စာရင်းစစ်ရုံး (ပုဒ်မ ၉၁)	စာရင်းစစ်ချုပ် (ပုဒ်မ ၁၈၈)	စာရင်းစစ်ချုပ် (ပုဒ်မ ၂၂၉)	စာရင်းစစ် တရားရုံး (ပုဒ်မ ၁၁၇)
ဝင်ငွေခွဲဝေ/ စီးပွားစီမံ/ အရင်းမြစ်များကို ထိန်းသိမ်းခြင်း	ဘဏ္ဍာရေး ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၂၈၀)			ဘဏ္ဍာရေး နှင့် ဝင်ငွေခွဲဝေ ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၂၂၀-၂၂၁)	ဝင်ငွေခွဲဝေရေး ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၂၁၅-၂၁၆) အမျိုးသားမြေယာ ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၆၇)	အနာဂတ် မျိုးဆက်များ အတွက် ရေရှည် ဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့် အခွင့်အရေး ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၂၉)
သမာဓိ/ အဂတိ လိုက်စားမှု တိုက်ဖျက်ရေး			စစ်ဆေးရေး အရာရှိချုပ် (ပုဒ်မ ၁၃၂က)	ပြည်သူ့စောင့် ရှောက်သူ (ပုဒ်မ ၁၈၂)	နီတိနှင့် အဂတိ လိုက်စားမှု တိုက်ဖျက်ရေး ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၇၉)	ကောင်းမွန်သည့် အုပ်ချုပ်ရေးနှင့် အဂတိလိုက်စား မှုတိုက်ဖျက်ရေး ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၃၀)
တိုင်ကြားမှု များ ကို စုံစမ်းခြင်း/ နစ်နာမှု လျော်ကြေးများ			စုံစမ်းစစ်ဆေး သူ	ပြည်သူ့ စောင့်ရှောက်သူ (ပုဒ်မ ၁၈၂)		
လူ့အခွင့်အရေး စောင့်ကြည့်ခြင်း နှင့် ကာကွယ် ခြင်း			စုံစမ်းစစ်ဆေး သူ (လူ့အခွင့် အရေးစောင့် ကြည့်သူအဖြစ် လည်း တာဝန် ယူပါသည်။)	တောင်အာ ဖရိ က လူ့အခွင့် အရေးကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၈၄)	ကင်ညာ လူ့ အခွင့်အရေးနှင့် တန်းတူရေး ကော်မရှင်	လူ့အခွင့်အရေး ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၂၈)
ကျား/မ အခွင့်အရေး				ကျား/မ တန်းတူ ရေး ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၈၇)	ကင်ညာ လူ့ အခွင့်အရေးနှင့် တန်းတူရေး ကော်မရှင်	

လူနည်းစု အခွင့်အရေး	လူနည်းစု ဘာသာစကား ဆိုင်ရာ အထူး အရာရှိ (၃၅၀၈)			ယဉ်ကျေးမှု ဘာသာရေးနှင့် ဘာသာစကား အသိုင်းအဝိုင်း မြှင့်တင်ရေးနှင့် ကာကွယ်ရေး ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၈၅)	ကင်ညာ လူ့အခွင့်အရေး နှင့်တန်းတူရေး ကော်မရှင်	
မိမိယာဥပဒေ/ ရုပ်သံထုတ်လွှင့် မှု				ရုပ်သံထုတ်လွှင့် ရေး အာဏာပိုင် (ပုဒ်မ ၁၉၂)		ရုပ်သံ ပြန်ကြား ရေးကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၂၇)
အခြေခံဥပဒေမှ ဖွဲ့စည်းသည့် အခြားအဖွဲ့ အစည်းများ		ရဲရေးရာ ဝန်ဆောင်မှု ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၁၁၈)			ဆရာများ ဝန်ဆောင်မှု ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၂၃၇) အမျိုးသား ရဲရေး ရာဝန်ဆောင်မှု ကော်မရှင် (ပုဒ်မ ၂၄၆)	

မှတ်ချက်။ ။

(၁) အခြေခံဥပဒေတွင်ပါသော အင်စတီကျူးရှင်းများကိုသာ ဖော်ပြထားပါသည်။ စတင်ကျ ပြဋ္ဌာန်းချက်ဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသော အင်စတီကျူးရှင်းများကို မဖော်ပြထားပါ။

(၂) အိန္ဒိယဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတွင် အမျိုးသားတရားစီရင်ရေး ခန့်အပ်ခြင်းကော်မရှင်ကို ထည့်သွင်းဖော်ပြ ထားပါသည်။ သို့သော် ထိုကော်မရှင်သည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ အခြေခံပုံစံကို ထိခိုက်သည်ဟုဆိုကာ ထိုကော်မရှင် ပြဋ္ဌာန်းချက်ကိုပြင်ဆင်ရန် အောင်အောင်မြင်မြင် အဆိုပြုထားနိုင်သဖြင့် ထိုကော်မရှင် တည်ထောင် ရန်ပြဋ္ဌာန်းချက်သည် ခိုင်မာမှုမရှိပါ။

ဇယား (၂) ဘာဟားမားစီနိုင်ငံမှ ကောက်နှုတ်ဖော်ပြထားသည့် စတုတ္ထမဏ္ဍိုင်အင်စတီကျူးရှင်းများ၏အာဏာ၊ ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့်နှင့် စုစွဲမှုများဆိုင်ရာ အခြေခံဥပဒေပြဌာန်းချက်များ

	ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှု ကော်မရှင်	တရားစီရင်ရေးနှင့် တရားရေးဝန်ဆောင်မှု ကော်မရှင်	မဲဆန္ဒနယ်ကော်မရှင်
စုစွဲပုံ	ဝန်ကြီးချုပ်၏ အကြံပြုချက်အရ အတိုက်အခံ ခေါင်းဆောင်နှင့်ဆွေးနွေးပြီး ခန့်အပ်သော ဥက္ကဋ္ဌနှင့် နှစ်ဦးထက်မနည်း လေးဦး ထက်မများသော အဖွဲ့ဝင်များ။	၁။ တရားသူကြီးချုပ်၊ ပူးတွဲအာဏာရအရာရှိ (ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်) ၂။ တရားသူကြီးချုပ် အကြံပြုချက်အရ မြို့တော်ဝန်မှ ခန့်အပ်သော အခြားသော တရားရုံးချုပ် တရားသူကြီး၊ ၃။ ပြည်သူ့ဝန်ဆောင်မှု ကော်မရှင်ဥက္ကဋ္ဌ ၄။ မြို့တော်ဝန်၏ အကြံပြုချက်အရ အတိုက်အခံခေါင်းဆောင်နှင့် ဆွေးနွေးပြီးခန့်အပ်သော အဖွဲ့ဝင်နှစ်ဦး။	၁။ နာယက၊ ပူးတွဲအာဏာရ အရာရှိ (ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်) ၂။ တရားသူကြီးချုပ် အကြံပြုချက်အရ မြို့တော်ဝန်မှ ခန့်အပ်သော အခြားတရားရုံးချုပ် တရားသူကြီး(ဒုဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်)။ ၃။ ဝန်ကြီးချုပ် အကြံပြုချက် အရ မြို့တော်ဝန်မှ ခန့်အပ်သော ဥပဒေပြုရေးအောက်လွှတ်တော် အဖွဲ့ဝင်နှစ်ဦး။ ၄။ အတိုက်အခံ ခေါင်းဆောင်၏ အကြံပြုချက်အရ မြို့တော်ဝန်မှ ခန့်အပ်သော ဥပဒေပြုရေး အောက်လွှတ်တော်အဖွဲ့ဝင် တစ်ဦး။
တာဝန်သက်တမ်း	သုံးနှစ်တာဝန် ထမ်းဆောင်ရန် (သို့) ခန့်အပ်စာပါ ကာလ အတိုင်း	ပွိုင့် ၁-၃ အထက် ရာထူးများ သည် ပူးတွဲအာဏာရအရာရှိ၊ ပွိုင့် ၄ နှင့်အောက် ရှိသူများ က ၃ နှစ်သက်တမ်း ထမ်းဆောင်ရန်	နာယက၊ တရားရုံးချုပ်တရားသူကြီး သို့မဟုတ် အောက်လွှတ်တော် အဖွဲ့ဝင်ရာထူးမှ မနားမခြင်း တာဝန်ထမ်းဆောင်ရန်။ ပွိုင့် ၂-၄ အောက်ခန့်အပ်ထားခံရသူများသည် မြို့တော်ဝန်မှဖယ်ရှားမခြင်း တာဝန်ထမ်းဆောင်ရန်။
တာဝန်မှဖယ်ရှားခြင်း ယန္တရား	မိမိတာဝန်ကို ထမ်းဆောင်နိုင်ခြင်းမရှိ (ကိုယ်ခန္ဓာ၊ စိတ်ကျန်းမာရေး အားနည်းချို့ယွင်းချက် (သို့) အခြား) သို့မဟုတ် အမှားကျူးလွန်မှသာ ထိုသူများကို ဖယ်ရှားရပါမည်။ ဖယ်ရှားရန်သင့် မသင့်ကို တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့ထံသို့တင်ပြပြီး စုံစမ်းစစ်ဆေးမှုများပြုလုပ်ပြီးနောက် ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်အားဖယ်ရှားရန်သင့် မသင့် ထောက်ခံစာကို မြို့တော်ဝန်ထံတင်ပြရမည်။		နာယကသည် တာဝန်ထမ်းဆောင်နေသရွှိ နာယက ဖြစ်သည်။ တရားစီရင်ရေးအဖွဲ့သည် တရားသူကြီးချုပ်ထံ အမှုထမ်းရမည်။ ဝန်ကြီးချုပ်နှင့် အတိုက်အခံခေါင်းမှ ခန့်အပ်ထားသူများသည် ခန့်အပ်သူထံ အမှုထမ်းရမည်။

<p>လုပ်ပိုင်ခွင့်နှင့် တာဝန်များ</p>	<p>ပြည်သူ့ရုံးများအတွက် (အကြံဉာဏ်များကို စုပေါင်းကာ မြို့တော်ဝန်ထမ်းပေးခြင်းဖြင့်) အလုပ်ခန့်အပ်ပိုင်ခွင့်ရှိသည်။ ထိုရုံးများတွင် လုပ်ကိုင်သူများအား ဖယ်ရှားခြင်း အပြစ်ပေးခြင်းများ လုပ်ပိုင်ခွင့်ရှိသည်။ အချို့သောအဆင့်မြင့်ရုံးများအတွက် ဝန်ကြီးချုပ်၏ ခွင့်ပြုချက် သို့မဟုတ် တိုင်ပင်မှု လိုအပ်သည်။</p>	<p>တရားရုံးချုပ်နှင့် အယူခံ တရားရုံးအဖွဲ့ဝင်များ အပါအဝင် တရားစီရင်ရေးရာထူးအများစု (တရားသူကြီးချုပ်နှင့် အယူခံတရားရုံး ဥက္ကဋ္ဌမပါ) တို့ကို ၎င်း၏အကြံပြုချက်ဖြင့် ခန့်အပ်ပါသည်။ အခြေခံဥပဒေအရ ဥပဒေပညာရပ် တတ်ကျွမ်းရန် လိုအပ်သော အခြား ဥပဒေအရာရှိများကို လည်း၍နည်းဖြင့်ခန့်ပါသည်။</p>	<p>မဲဆန္ဒနယ် သတ်မှတ်ရေးစည်းမျဉ်းများကို ငါးနှစ်တစ်ကြိမ် စစ်ဆေးပြီး မြို့တော်ဝန်ထံ အကြံပြုချက်ပေးကာ ထိုမှ တစ်ဆင့် အောက်လွှတ်တော် ဥပဒေပြုရေးသို့ တင်ပြပါသည်။ ထိုအကြံပြုချက်များအပေါ် အခြေခံ၍ မြို့ပြင်ပြောင်းလဲရေး မူကြမ်း (ပြင်ဆင်ချက်ရှိ သည်ဖြစ်စေ မရှိသည်ဖြစ်စေ) ကို အောက်လွှတ်တော်တွင် ဝန်ကြီးချုပ်မှတင်ပြပါသည်။ လွှတ်တော်မှ အတည်ပြုလျှင်တရားဝင် သက်ရောက်မှုရှိပါသည်။</p>
<p>ကိုယ်ပိုင်စီရင်ပိုင်ခွင့်အဖွဲ့အစည်း၊ အခြေအနေနှင့် အစီရင်ခံခြင်း</p>	<p>ကော်မရှင်၏ အကြံပြုချက်အရ စည်းမျဉ်းနှင့်အညီ (သို့) ဖြစ်စဉ် စည်းမျဉ်းကို ဝန်ကြီးချုပ်၏ခွင့်ပြုချက်ဖြင့် မြို့တော်ဝန်ထုတ်ပြန်၍ ကော်မရှင်၏တာဝန်များကိုရပ်ဆိုင်းရန် မည်သည့်ပြည်သူ့အရာရှိကိုမဆို အာဏာပေးခြင်းနှင့် တာဝန်ခန့်အပ်ခြင်းပြုလုပ်နိုင်ပါသည်။ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များ၏ လစာကို စုပေါင်းရန်ပုံငွေမှ သုံးစွဲရပါမည်။ ပါလီမန် နှစ်စဉ်ဘတ်ဂျက်မဲပေးခြင်းနှင့် မသက်ဆိုင်ပါ။</p>		
<p>အဖွဲ့ဝင်များအပေါ် ကန့်သတ်ချက်များ</p>	<p>ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင် များသည် ပါလီမန်နှင့်ပြည်သူ့ ဝန်ထမ်း လုပ်၍ မရပါ။ ကော်မရှင်တွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်ပြီးနောက် ငါးနှစ်အတွင်း ထိုကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်ဟောင်းများကို ခန့်အပ်၍မရပါ။</p>	<p>ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်သည် ပါလီမန်အဖွဲ့ဝင် လုပ်၍မရပါ။</p>	

မှတ်ချက်။ ။ Westminster စနစ်ကို အခြေခံရေးဆွဲထားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ဖြစ်ရိုးဖြစ်စဉ် ဥပမာ --- အဓိကနိုင်ငံရေးလွန်ဆွဲမှုသည် အစိုးရနှင့် အတိုက်အခံတို့အကြားရှိတတ်သော ပါလီမန်စနစ်။

ဇယား (၃) တူနီးရှားနိုင်ငံမှ ကောက်နှုတ်ဖော်ပြထားသည့် စတုတ္ထမဏ္ဍိုင်အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အာဏာ၊ ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခွင့်နှင့် စုစုံပွဲများဆိုင်ရာ အခြေခံဥပဒေပြဌာန်းချက်များ

	ရွေးကောက်ပွဲ ကော်မရှင်	လူ့အခွင့်အရေး ကော်မရှင်	အနာဂတ်မျိုးဆက်များ အတွက် ရေရှည်ဖွံ့ဖြိုးရေး နှင့် အခွင့်အရေးကော်မရှင်
စုစုံပွဲ	'ကော်မရှင်ကို သမာဓိရှိ၍ လွတ်လပ်ပြီး၊ ဘက်လိုက်မှု ကင်းကာ စွမ်းရည်ပြည့်ဝသော အဖွဲ့ဝင်ကိုးဦးနှင့် ဖွဲ့စည်းရမည်။' ညီလာခံတွင် အရည်အချင်း ပြည့်ဝသည့် လူများစုမှ ရွေးချယ်ရမည်။	'ကော်မရှင်ကို သမာဓိရှိ၍ လွတ်လပ်ပြီး ဘက်လိုက်မှု ကင်းကာ စွမ်းရည်ပြည့်ဝသော အဖွဲ့ဝင်များနှင့် ဖွဲ့စည်းရမည်။' ညီလာခံတွင် အရည်အချင်း ပြည့်ဝသည့် လူများစုမှ ရွေးချယ်ရမည်။	'ကော်မရှင်ကို သမာဓိရှိ၍ စွမ်းရည်ပြည့်ဝသော အဖွဲ့ဝင် များနှင့် ဖွဲ့စည်းရမည်။' ညီလာခံတွင် အရည်အချင်း ပြည့်ဝသည့် လူများစုမှ ရွေးချယ်ရမည်။
တာဝန်သက်တမ်း	ခြောက်နှစ်တစ်သက်တမ်း။ အဖွဲ့ဝင်သုံးပုံတစ်ပုံကို နှစ်နှစ်တစ်ကြိမ်လဲရမည်။	ခြောက်နှစ်သက်တမ်း	ခြောက်နှစ်သက်တမ်း
တာဝန်မှဖယ်ရှားခြင်း ယန္တရား	ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များကို ဖယ်ရှားခြင်းနှင့်စပ်လျဉ်း၍ တိကျသည့်ဖော်ပြမှုမရှိပါ။ သို့သော် 'စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်း'နှင့် 'တာဝန်ယူမှု'ကို သေချာစေရန် ဥပဒေအရထုတ်ပြန်နိုင်ပါသည်။		
လုပ်ပိုင်ခွင့်နှင့် တာဝန်များ	'ရွေးကောက်ပွဲ၊ ခဲဆန္ဒပြပွဲများ ပုံမှန်စီစဉ်ကျင်းပနိုင်ရန်၊ သမာ သမတ်ကျရန်နှင့် ပွင့်လင်း မြင်သာမှုရှိရန်နှင့် ရွေးကောက် ပွဲရလဒ် ကြေငြာရန် အဆင့်တိုင်းကို ကြီးကြပ်ရန် တာဝန်ရှိပါသည်။' 'ကော်မရှင်သည် ၎င်းတာဝန်ခံ ထားရာ နေရာများတွင် ကြီးကြပ်စစ်ဆေးရေး အာဏာ ရှိပါသည်။'	'လူ့အခွင့်အရေးနှင့် လွတ်လပ် ခွင့်ကို မြှင့်တင်ရန်နှင့် လိုက်နာ ခြင်း ရှိမရှိကြီးကြပ်ရန်နှင့် လူ့ အခွင့်အရေးစနစ်ကိုဖွံ့ဖြိုးတိုး တက်စေရန် အဆိုပြုလွှာများ တင်ရပါသည်။ လုပ်ငန်းဆက် နွယ်ပတ်သက်မှုအရ ဥပဒေ မှုကြမ်းကဏ္ဍတွင် ဆွေးနွေး တင်ပြရမည်။ ' 'ကော်မရှင်သည် လူ့အခွင့် အရေး ချိုးဖောက်မှုများကို စစ်ဆေးလေ့လာမှုများပြုလုပ် ၍ ဖြေရှင်း (သို့) သက်ဆိုင်ရာ အာဏာပိုင်များထံ လွှဲပြောင်း ပေးရမည်။'	'ဖွံ့ဖြိုးရေး၊ သဘာဝပတ်ဝန်း ကျင် ထိန်းသိမ်းရေး၊ လူမှုရေးနှင့်စီးပွားရေး ဥပဒေကြမ်းများကို တိုင်ပင်ဆွေးနွေးခံရမည်။' 'ကော်မရှင်သည် မိမိနယ်ပယ် ထဲမှ သက်ဆိုင်သည့် အကြောင်းအရာများကို အကြံပေးခြင်းပြုလုပ်ရမည်။'

<p>ကိုယ်ပိုင်စီရင်ခိုင်းခွင့်၊ အင်စတီကျူးရှင်း၊ အခြေအနေနှင့် အစီရင်ခံခြင်း</p>	<p>လွတ်လပ်သည့် အခြေခံဥပဒေ အင်စတီကျူးရှင်းများသည် ဒီမိုကရေစီကို ပံ့ပိုးရန်လှုပ်ရှားပြီး အစိုးရအင်စတီကျူးရှင်းများမှ ၎င်းတို့လုပ်ဆောင်ချက်များကို ထောက်ပံ့ကူညီပေးရမည်။ ထိုအဖွဲ့များသည် ဥပဒေကိုစွဲရပ်၊ ဘဏ္ဍာရေးနှင့် အုပ်ချုပ်ရေး လွတ်လပ်ခွင့်ကို ခံစားပိုင်ခွင့် ရှိပါသည်။</p> <p>ညီလာခံအောက်တွင်ရှိပြီး နှစ်စဉ် အစီအရင်ခံစာတင်ရမည်။</p> <p>လွတ်လပ်သည့်အင်စတီကျူးရှင်းများ၏ အစီအရင်ခံစာများကို ညီလာခံ၏အထူးအစီအစဉ်တွင် ဆွေးနွေးရမည်။</p> <p>အော်ဂဲနစ်ဥပဒေ(တက်ရောက်သည့်လူများစုမှ တင်သွင်းရမည်၊ သမ္မတ၏ ဗီတိုကို ငါးပုံသုံးပုံသော မဲဖြင့်သာပယ်ဖျက်နိုင်) မှ ၎င်းအင်စတီကျူးရှင်းများ၏ စုဖွဲ့မှု(အဖွဲ့တွင်းကိုယ်စားလှယ်များ)၊ အဖွဲ့ဝင်များကို ရွေးချယ်သည့်နည်းလမ်း၊ ဖြစ်စဉ်များ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို တာဝန်ခံမှုရှိစေရန် စောင့်ကြည့်စစ်ဆေးခြင်း စသည့်တာဝန်များကို အတည်ပြုပေးပါသည်။</p>
<p>အဖွဲ့ဝင်များအပေါ် ကန့်သတ်ချက်များ</p>	<p>ဥပဒေပြဋ္ဌာန်းချက်များအရ ကော်မရှင်အဖွဲ့ဝင်များသည် မိမိတို့၏ပိုင်ဆိုင်မှုများကို ချပြရမည်။</p>

မှတ်ချက်။ ။ တစ်ပိုင်းသမ္မတစနစ်ရှိသော ၂၁ ရာစု ပြင်သစ်ဘာသာစကားပြော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ၏ ဖြစ်ရိုးဖြစ်စဉ်ဥပမာ

ကိုးကားချက်များနှင့် အခြားသောပတ်ဝန်းကျင်လေ့လာစာများ

စာတမ်းထဲတွင် ရည်ညွှန်းထားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေများကို ရှာဖွေရန်

ဤစာစဉ်တွင် ရည်ညွှန်းထားသော ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ စာသားများအား မည်သည့် ရင်းမြစ်မှ ကောက်ယူသည်ဟု ဖော်ပြထားခဲ့လျှင် Constitute Project ၏ Website ဖြစ်သည့် <https://www.constituteproject.org/> မှ ကောက်နှုတ်ဖော်ပြထားသည်ဟု မှတ်ယူနိုင်ပါသည်။

Ackerman, B., 'The new separation of the powers', *Harvard Law Review*, 113/3 (2000), pp. 633–729

De Smith, S. A., *The New Commonwealth and its Constitutions* (London: Stevens and Sons, 1964)

Hatchard, J., Ndulo, M. and Slinn, P., *Comparative Constitutionalism and Good Governance in the Commonwealth: An Eastern and Southern African Perspective* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004)

H. Kumarasingham (ed.), *Constitution-Maker: Selected Writings of Sir Ivor Jennings* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015).

Levinson, D. J. and Pildes, R. H., 'Separation of parties, not powers', *Harvard Law Review*, 119 (2006), pp. 2311–86

Lijphart, A., *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Democracies* (New Haven, CT: Yale University Press, 1999)

Negretto, G., *Making Constitutions: Presidents, Parties and Institutional Choice in Latin America* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013)

Parliamentary Ombudsman—Malta, 'What does the word ombudsman mean', 2014, <<https://www.ombudsman.org.mt/what-does-the-word-ombudsman-mean-2/>> , accessed 17 April 2018

United Nations General Assembly Resolution 48/134 [National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights], 20 December 1993, <<https://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r134.htm>>, accessed 9 May 2018

နောက်ဆက်တွဲ

စာရေးသူများအကြောင်း

Elliot Bulmer သည် International IDEA ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ခြင်း အစီအစဉ်မှ အကြီးတန်း အစီစဉ်အရာရှိတစ်ဦး ဖြစ်သည်။ University of Glasgow မှ ပါရဂူဘွဲ့ ရတစ်ဦးဖြစ်ပြီး University of Edinburgh မှ မဟာဝိဇ္ဇာဘွဲ့ ရရှိထားသည်။ International IDEA ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ခြင်းစာစဉ်၏ အယ်ဒီတာတစ်ဦးဖြစ်ပြီး ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဒီဇိုင်းပုံစံ၊ အင်စတီကျူးရှင်း ဒီဇိုင်းပုံစံတို့ကို နှိုင်းယှဉ်လေ့လာသောဘာသာရပ်ကို အထူးပြုလေ့လာသည်။ ထို့အပြင် စာရေးသူသည် ကမ္ဘာတစ်ဝန်းတွင် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ပြောင်းလဲမှု ဖြစ်စဉ်များတွင် နည်းပညာအထောက်အပံ့နှင့် စွမ်းရည်မြှင့်တင်ရေးတို့အား ကမ်းလှမ်းချိတ်ဆက်ပေးသူဖြစ်ပြီး ယခုလက်ရှိတွင် အာဖရိကတိုက်၊ မြန်မာ၊ တူဟလူနှင့် ယူကရိန်းနိုင်ငံရှိ စီမံကိန်းများတွင် တာဝန်ထမ်းဆောင်လျက် ရှိပါသည်။

International IDEA အကြောင်း

ဒီမိုကရေစီနှင့် ရွေးကောက်ပွဲဆိုင်ရာ အကူအညီပေးရေး နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်း (International IDEA) သည် အစိုးရချင်းချိတ်ဆက်လုပ်ကိုင်သော အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုဖြစ်ပြီး ကမ္ဘာတစ်ဝှမ်း ရေရှည်တည်တံ့သော ဒီမိုကရေစီရရှိရေးအတွက် ပံ့ပိုးကူညီသည်။ International IDEA သည် အသိပညာများ၊ နှိုင်းယှဉ်လေ့လာမှုများ ပံ့ပိုးပေးခြင်း၊ ဒီမိုကရေစီ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးတွင် ပံ့ပိုးကူညီခြင်း၊ မူဝါဒများနှင့် နိုင်ငံရေးပြုပြင်ပြောင်းလဲရာတွင် ကူညီဆောင်ရွက်ပေးခြင်းဖြင့် ရေရှည်တည်တံ့သည့် ဒီမိုကရေစီစနစ်သို့ ပြောင်းလဲမှုများဖြစ်ပေါ်လာစေရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။

<<https://www.idea.int>>

MyConstitution အစီအစဉ်အကြောင်း

International IDEA ၏ MyConstitution Programme သည် လုပ်ဖော်ဆောင်ဖက် သက်ဆိုင်သူများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ခြင်းဆိုင်ရာ အသိပညာများကို မြှင့်တင်ပေးခြင်းဖြင့် အလုံးစုံခြုံငုံ စဉ်းစားဆုံးဖြတ်နိုင်သော၊ အများပါဝင်မှုရှိသော၊ ပြည်တွင်းဖြစ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ယဉ်ကျေးမှုတစ်ရပ်ဖော်ဆောင်နိုင်ရန် ရည်ရွယ်ပါသည်။

ဤစာစဉ်နှင့် စပ်လျဉ်း၍

International IDEA မှ ထုတ်ဝေလျက်ရှိသော "ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ခြင်း" စာတမ်းတိုင်းသည် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်သူများ၏ လက်တွေ့ကျကျကြုံတွေ့ရသော ရွေးချယ်မှုများအပေါ်တွင် အကြောင်းအရာအလိုက် စနစ်တကျခွဲခြားတင်ပြခြင်းဖြင့် ရှုပ်ထွေးပွေလီလှသော အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာ ပြဿနာများကို လွယ်ကူရှင်းလင်းသော နည်းလမ်းများဖြင့် ရှင်းပြနိုင်ရန် ရေးရှုသည်။

- ၁။ အခြေခံဥပဒေဆိုသည်မှာ အဘယ်နည်း။ အခြေခံသဘောတရားများနှင့် အယူအဆများ။ *
- ၂။ ဥပဒေပြုလွှတ်တော် နှစ်ရပ်ထားရှိခြင်း (သို့) Bicameralism*
- ၃။ တိုက်ရိုက် ဒီမိုကရေစီ စနစ်။ *
- ၄။ တရားရေးဆိုင်ရာ ရာထူးရွေးချယ် ခန့်အပ်မှုများ။ *
- ၅။ တရားရေးဆိုင်ရာ ရာထူးများ၏ တည်မြဲပိုင်ခွင့်၊ ထုတ်ပယ်ခြင်း၊ အထူးကင်းလွတ်ခွင့်များနှင့် တာဝန်ခံမှု။ *
- ၆။ ပါလီမန်စနစ်သုံး ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများရှိ အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာမကျင့်သုံးသော သမ္မတများ။ *
- ၇။ ပါလီမန်စနစ်သုံး ဒီမိုကရေစီ နိုင်ငံများရှိ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေဖြင့် အာဏာကန့်သတ်ထားသော ဧကရာဇ်များ။
- ၈။ ဘာသာရေးနှင့် နိုင်ငံအကြား ဆက်စပ်မှု။
- ၉။ လူမှုရေးနှင့် စီးပွားရေးဆိုင်ရာ လုပ်ပိုင်ခွင့်များ။ *
- ၁၀။ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေပြင်ဆင်ရေး လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ။ *
- ၁၁။ ကန့်သတ်ချက် (ဥပဒေ) အပိုဒ်ငယ်များ။
- ၁၂။ ဖက်ဒရယ်စနစ်။ *
- ၁၃။ ဒေသန္တရ ဒီမိုကရေစီစနစ်။ *
- ၁၄။ သမ္မတ လက်ဝယ်ရှိ ဗီတိုအာဏာများ။

- ၁၅။ သမ္မတလက်ဝယ်ရှိ ဥပဒေပြုရေး အာဏာများ။
- ၁၆။ ပါလီမန် ဖျက်သိမ်းခြင်း။
- ၁၇။ အစိုးရ ဖွဲ့စည်းခြင်းနှင့် ဖယ်ရှားခြင်းယန္တရားများ။ *
- ၁၈။ အရေးပေါ်အခြေအနေဆိုင်ရာ လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာများ။ *
- ၁၉။ ထိန်းညှိခြင်းနှင့် ကြီးကြပ်ကွပ်ကဲခြင်းဆိုင်ရာ လွတ်လပ်သော (စတုတ္ထမဏ္ဍိုင်) အင်စတီကျူး ရှင်းများ။ *
- ၂၀။ သမ္မတနှင့်တစ်ပိုင်းသမ္မတစနစ်ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံများတွင် သမ္မတရွေးကောက်တင်မြှောက်ခြင်း။
* မြန်မာဘာသာဖြင့် ရရှိနိုင်သည်။

ဤ စာတမ်းများကို ကျွန်ုပ်တို့၏ အောက်ပါဝဘ်ဆိုဒ် <<http://www.idea.int/publications>> တွင် ရယူနိုင်ပါသည်။ နောက်ဆုံးအဆင့် ပြင်ဆင်ထားသောစာတမ်းများကို ဤဝဘ်ဆိုဒ် <<http://constitutionnet.org/primers>> တွင်လည်း ရယူနိုင်ပါသည်။

ယခု စာတမ်းအား ဘာသာပြန်ဆိုခြင်းနှင့် ပုံနှိပ်ခြင်းကို နော်ဝေးနိုင်ငံ၏ နိုင်ငံခြားရေးဝန်ကြီးဌာန၊
ဖင်လန်နိုင်ငံ၊ ဆွီဒင်နိုင်ငံနှင့် လူဇင်ဘာ့နိုင်ငံ အစိုးရတို့မှ ထောက်ပံ့ကူညီသည်။

Norwegian Embassy

GRAND DUCHY OF LUXEMBOURG

Ministry for Foreign Affairs of Finland

Sweden Sverige

International IDEA မှ ထုတ်ဝေလျက်ရှိသော “ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ခြင်း” စာတမ်းများကို နိုင်ငံတစ်ဝှမ်း ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်ရေး သို့မဟုတ် ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးအတွက် ကောင်းမွန်သော ဆုံးဖြတ်ချက်များ ချမှတ်နိုင်ရေးအတွက် ရည်ရွယ်ရေးသားထုတ်ဝေသည်။ နိုင်ငံရေးပါတီများ၊ အရပ်ဖက်အဖွဲ့အစည်းများ၊ အစိုးရဝန်ထမ်းများ၊ လွှတ်တော်ဥပဒေပြုသူများ၊ နိုင်ငံသားများအတွက် အထောက်အပံ့ဖြစ်စေမည် ဖြစ်သည်။

ဤစာတမ်းတစ်ခုချင်းစီသည် နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာ၊ ဥပဒေပြုရေးဆိုင်ရာ အထူးကျွမ်းကျင်သူများမဟုတ်သော သာမန်စာဖတ်သူများအတွက် အကြောင်းအရာ ခေါင်းစဉ်များအလိုက် မိတ်ဆက်စာအနေဖြင့်လည်း ရေးသားထားသည်။ ထို့အတူ ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေ တည်ဆောက်ရေးနယ်ပယ်၌ ဗဟုသုတ၊ အတွေ့အကြုံရှိပြီးသူတို့ ပြန်လည်နီးနှောဖတ်ရှုနိုင်ရန်အတွက်လည်း အသုံးဝင်ပါသည်။

ဖွဲ့စည်းပုံအခြေခံဥပဒေတည်ဆောက်သူများ၏ လက်တွေ့ကျကျ ကြုံတွေ့ရသော ရွေးချယ်မှုများအပေါ်တွင် အကြောင်းအရာအလိုက် စနစ်တကျ ခွဲခြားတင်ပြခြင်းဖြင့် ရှုပ်ထွေးပေလီလှသော အခြေခံဥပဒေဆိုင်ရာပြဿနာများကို လွယ်ကူရှင်းလင်းသော နည်းလမ်းများဖြင့် ရှင်းပြနိုင်ရန်ရေးရှာသည်။

International IDEA

စတုန်းစံဘောက်
SE- ၁၀၃၃၄၊ စတော့ဟုမ်းမြို့၊
ဆွီဒင်နိုင်ငံ
ဖုန်းနံပါတ် - +၄၆ ၆၉၈၃၇၀၀
အီးမေးလ် - info@idea.int
ဝဘ်ဆိုဒ် - www.idea.int

International IDEA

မြန်မာနိုင်ငံအခြေစိုက်ရုံး
၆၈(ဘီ)၊ ဆရာစံလမ်း၊ ဗဟန်းမြို့နယ်၊
ရန်ကင်း၊ မြန်မာနိုင်ငံ။
ဖုန်းနံပါတ် - +၉၅ ၉ ၂၆၃ ၁၂၈၁၀၄
အီးမေးလ် - info-myanmar@idea.int
ဝဘ်ဆိုဒ် - www.idea.int
my.constitution@idea.int

ISBN: 978-91-7671-309-9 (Print)
ISBN: 978-91-7671-310-5 (PDF)
DOI: <https://doi.org/10.31752/idea.2020.23>